

Kandidatspeciale
Therese Engrob Nielsen (20120960)
Ane Katrine Hyldal Hess Jensen (20120985)

ASYLBØRNS OPLEVELSE AF MENING

En kvalitativ undersøgelse af asylbørns egne perspektiver

Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde

Vejleder: Marianne Skytte
Antal anslag (inkl. mellemrum): 237.438

Abstract

The purpose of this master thesis is to examine how asylum-seeking children describe their everyday lives in Denmark, and how they experience meaning despite of the stressful life situation they are in. Our aim is to hear asylum-seeking children's own stories and the perspectives of children are thereby a vital part of the master thesis.

We apply basic principles from phenomenology and hermeneutics as our theory of science. Both which are characterized as understanding and interpretive social sciences and therefore are applicable to illustrate the perspectives of asylum-seeking children. The thesis is based on a qualitative study with nine asylum-seeking children, age 11-16, attending one of Danish Red Cross' schools. We have combined six days of participating observation with nine semi-structured interviews, which have contributed to the opportunity of the children pointing out new aspects that could be pertinent in understanding asylum-seeking children's experience of meaning in their lives.

To illustrate the factors the children perceive as positive and meaningful, we use theory on the research of resilience and coping. We use Suniya Luthar, Dante Cicchetti and Bronwyn Becker to elucidate how the stories of children's positive circumstances in every day life, can be seen in relation to the protective factors that the research on resilience has called to attention in the lives of vulnerable children. The asylum-seeking children's stories reflect that friends, family, contact to adults and leisure activities are experienced as the most positive and meaningful aspects of everyday life. These may represent potential factors of protection in the everyday life of asylum-seeking children, but in the absence of these aspects, risk factors such as loneliness and boredom appear. Simultaneously we discuss how acknowledgement, attention and solicitude are related to the underlying dynamics of these factors.

Within the perspective of coping we apply Aron Antonovsky and his theory on Sense of Coherence (SOC) to create a conception of asylum-seeking children's discernment of comprehensibility, manageability and meaningfulness. It is in the meaning of SOC as a whole we scrutinize the children's experience of meaning in everyday life. The stories of the children here point out that the structure of the school day, cognitive competence, dream of residency and future jobs as well as the feeling of belonging can contribute to asylum-seeking children's experience of comprehensibility, manageability and meaningfulness. On the other hand the

stories of the children testifies that there are a number of circumstances that can challenge the positive aspects in their lives and their experience of meaning. This partly applies to everyday life in school there for some can be perceived as trivial and repetitive. Finally the uncertainty of residency and movements represents as major encumbrance for asylum-seeking children's experience of meaning. Overall, the asylum-seeking children had a low level of SOC.

Our thesis, thus contributes to call to attention the positive experiences and potential factors of protection that can occur in everyday life of asylum-seeking children. In addition to that it illustrates how asylum-seeking children experience meaning in everyday life, but the thesis also emphasizes how they perceive a number of structural conditions that negatively impacts their experience of meaning.

Indholdsfortegnelse

Abstract	2
1. Problemfelt	7
1.1 Stigende antal asylbørn.....	7
1.2 Grænsekontrol versus beskyttelse.....	7
1.3 Børns perspektiver.....	9
1.4 Asylbørns oplevelse af mening.....	10
Problemformulering.....	11
Undersøgelsesspørgsmål.....	11
2. Begrebsafklaring	12
2.1 Asylbørn.....	12
2.2 Mening.....	12
3. Forskningsgennemgang	14
3.1 Asylbørns status.....	14
3.2 Rammerne på asylcentre.....	15
3.3 Asylbørns fortid.....	15
3.4 Børneperspektiver.....	16
3.5 Vores bidrag.....	16
4. Præsentation af asylområdet i Danmark	18
4.1 Aktører på asylområdet.....	18
4.2 Asylsøgningsprocessen.....	19
5. Risikofaktorer i asylbørns livssituation	20
5.1 Belastninger fra fortiden.....	20
5.2 Belastninger under asylopholdet.....	21
5.2.1 Ventetid, kedsomhed og usikkerhed om ophold.....	22
5.2.2 Lang opholdstid og mange flytninger.....	22
5.2.3 Sparsom økonomi og beskedne boligforhold.....	23
5.3 Afrunding.....	24
6. Videnskabsteori	25
6.1 De forstående og fortolkende samfundsvidenskaber.....	25
6.2 Fænomenologi.....	26
6.3 Hermeneutik.....	27
7. Metode	30
7.1 Deltagelse versus beskyttelse.....	30
7.2 Adgang til feltet.....	32
7.3 Dansk Røde Kors' rolle.....	33
7.3.1 Dansk Røde Kors som gatekeeper.....	33
7.3.2 Dansk Røde Kors som interessant.....	34
Samtykkeerklæring.....	34
Tavshedspligt.....	35
7.4 Vores informanter.....	36
7.4.1 Præsentation af informanter.....	36
7.4.2 Udvælgelsesprocessen.....	37

7.4.3 Konsekvenser	37
7.5 Feltroller	38
7.5.1 Rollen som fremmed	38
7.5.2 Rollen som hjælperlærer.....	39
7.5.3 Rollen som styrende lærer	40
7.5.4 Rollen som "ven"	41
7.6 En kvalitativ undersøgelse.....	42
7.6.1 Deltagerobservation.....	42
7.6.2 Interviews.....	44
Valget af semistrukturerede interviews	44
Interviewguide.....	45
Den praktiske udførelse	45
7.7 Sproget som barriere.....	47
7.8 Tekniske gengivelser	48
8. Teori	50
8.1 Resiliens	50
8.2 Mestring.....	52
9. Analysestrategi	55
9.1 Databearbejdning	55
9.2 Analysens opbygning.....	56
10. Analyse.....	58
Første del af analysen: Glædelige oplevelser i hverdagen	58
10.1 Vennerne	58
10.2 Familien	61
10.3 Andre voksne	63
10.4 Aktiviteter i fritiden	65
10.4.1 Dansk Røde Kors' fritidstilbud	66
10.4.2 Uformelle børne- og ungdomsaktiviteter.....	67
10.4.3 Kedsomhed.....	67
10.5 Delkonklusion	69
Anden del af analysen: Oplevelsen af sammenhæng	70
10.6 Begribelighed	70
10.6.1 Skoledagens rytmer og rutiner	70
Rutiner og genkendelighed.....	71
Skolens trivialitet.....	72
10.6.2 Usikkerhed om ophold	74
10.6.3 Delkonklusion på begribelighed.....	76
10.7 Håndterbarhed	76
10.7.1 En reel ressource eller ej?	76
10.7.2 Manglende adgang til ressourcer.....	78
10.7.3 Flytninger som en belastning	79
10.7.4 Håndterbarhed påvirket af begribelighed	81
10.7.5 Et enestående eksempel på håndterbarhed.....	83
10.7.6 Delkonklusion på håndterbarhed.....	84
10.8 Meningsfuldhed.....	85
10.8.1 Sprog, uddannelse og job.....	85

10.8.2 Drømmen om ophold eller mangel på samme	86
10.8.3 Lettere at drømme om et job	87
10.8.4 Tilhørsforhold	89
Sprogligt tilhørsforhold.....	89
Etnisk tilhørsforhold	90
At være der, hvor danskerne er	91
10.8.5 Delkonklusion på meningsfuldhed.....	92
11. Diskussion	94
11.1 Meningsfuldhed bidrager til OAS som helhed	94
11.2 Forskel på glæde og oplevelse af mening	95
12. Konklusion.....	98
13. Perspektivering	101
13.1 Børneperspektivets bidrag	101
13.2 anbefalinger til praksis.....	103
14. Kvalitetsvurdering.....	104
Litteraturliste	106

1. Problemfelt

Dette indledende kapitel er en beskrivelse af specialets problemfelt. Først belyser vi, hvordan et speciale om asylbørn er samfundsmæssigt aktuelt. Dernæst præsenteres relevante diskussioner og modsatrettede diskurser, der har været i dansk politik og i samfundet om asylbørn. Herefter begrundes vi behovet for at belyse asylbørns hverdag fra et børneperspektiv. Til sidst præsenteres specialets problemformulering og arbejdsspørgsmål.

1.1 Stigende antal asylbørn

FN's Flygtningekommissariat (UNHCR) offentliggjorde i juni 2014 en rapport, der viste, at for første gang siden afslutningen på anden verdenskrig oversteg det samlede antal flygtninge, asylansøgere og internt fordrevne personer på verdensplan 50 millioner mennesker (Jensen 2014a). Danmark har som en naturlig konsekvens heraf modtaget et voksende antal asylansøgere. I 2013 søgte 7.557 personer asyl i Danmark, i 2014 14.815 (Udlændingemyndighederne 2014:4) – altså en fordobling.

Antallet af uledsagede mindreårige asylansøgere er ligeledes steget markant. I 2013 var der 354 uledsagede mindreårige asylansøgere, mens der i 2014 var 838 (Ibid.:6). Det fremgår ikke af Danmarks statistik, hvor mange ledsagede børn, der er blandt asylansøgerne. Dette skyldes formodentlig, at asylbørn betragtes og behandles som en del af familiens enhed i Danmark og derfor ikke registreres selvstændigt i den danske statistik (Vitus 2011c:147). Vi formoder, at gruppen af ledsagede børn i 2014 også er steget ligesom de øvrige grupper. En anden tilnærmelse på et sådan tal er tilbage fra 2011, hvor Kathrine Vitus og Hilde Lidén i deres bidrag til *Barndom och migration* (2013) påpeger, at der i 2011 boede 3200 asylsøgere på danske asylcentre, hvoraf 130 var uledsagede mindreårige og 500 var børn ledsaget af deres forældre (Vitus & Lidén 2013:83).

1.2 Grænsekontrol versus beskyttelse

I det følgende nævner vi de tendenser og diskurser, der har været dominerende i dansk politik og den offentlige debat om asylbørn. Vi skildrer to sideløbende diskurser, der har fokus på henholdsvis grænsepolitik og beskyttelse af barnets rettigheder. I dansk politik er der sket

en bevægelse mod en strammere lovgivning på udlændingeområdet. Flere forskere har påpeget, hvordan Danmark var det mest humane asylland i Skandinavien, da Udlændingeloven kom i 1983. I dag er det derimod det mest restriktive i EU (Bak 2013:82; Gammeltoft-Hansen & Whyte 2011:152; Skytte 2007:32f). Når det gælder indvandringspolitiske spørgsmål, har Danmark udviklet en diskurs, der primært handler om grænsekontrol.

Den danske diskurs med fokus på grænsekontrol har udviklet sig parallelt med en anden diskurs, nemlig et øget fokus på barnet som rettighedshaver. I 1980'erne kom barndomssociologien ind som nyt forskningsområde. I 1989 kom FN's Børnekonvention og understregede formelt det såkaldte "nye børnesyn". Her betragtes børn, som selvstændigheder medborgere med rettigheder, der har ret til deltagelse og beskyttelse i samfundet på lige fod med voksne, og de skal inddrages og høres i forhold til beslutninger vedrørende deres liv (Bak 2013:19; Jensen & Katz 2012:7).

I forbindelse med de to sideløbende diskurser om grænsekontrol og barnets rettigheder har forskningen om asylbørn påpeget, at den nationale grænsekontrol udgør en dominerende politisk diskurs i Danmark, og at denne ofte trumfer barnets rettigheder og ret til beskyttelse (Vitus & Lidén 2010:62; Vitus & Lidén 2013:81,86). Denne observation har ligeledes gjort sig gældende i den offentlige debat. Eksempelvis har Europarådets menneskeretskommissær, Nils Muižnieks, kritiseret Danmark for at tage for lidt hensyn til barnets tarv og påpeget, at indvandringskontrollen overskygger børns rettigheder (Europarådet 2014). Kritikken er blevet bakket op af flere, blandt andet Eva Singer, chef i Dansk Flygtningehjælp og Inger Neufeld, politisk rådgiver i Red Barnet (Dahlin 2014; Vitus & Lidén 2013:86).

Den dominerende diskurs med fokus på indvandringskontrol og grænsedragning har også haft betydning for det strukturelle og juridiske systems indretning. Eksempelvis er asylbørn både omfattet af udlændingeloven og serviceloven. Hvor asylbørnene i udlændingeloven behandles som asylansøgere er fokuset i serviceloven, at de er børn, der har ret til at blive hørt og inddraget som selvstændige retssubjekter. Her har forskning påpeget asylbørns dobbeltposition og dilemmaet i, at asylbørn befinder sig i to identitetsdiskurser – en med sigte på indvandringskontrol og en mere inkluderende diskurs med fokus på beskyttelse af børn og deres rettigheder (Vitus 2011c:139,144). I Danmark har

udlændingeloven forrang for serviceloven i den forstand, at asylsøgende børn ren juridisk først og fremmest er asylsøgere og sekundært børn (Ibid.:144). Ifølge udlændingeloven bliver barnet desuden betragtet og behandlet som en del familiens enhed og har derfor ingen selvstændige krav på at blive hørt i forbindelse med sin asylbehandling (Ibid.:147; Vitus & Liden 2013:92; Bak 2013:92). I serviceloven skal barnets perspektiv derimod høres og medtages i sagsbehandlingen – et perspektiv der i øvrigt blev skærpet med Barnets reform i 2011 (Servicestyrelsen 2011:20ff). Til sammenligning får alle asylbørn i Norge fra 7-års alderen en særskilt børnesamtale (Bak 2013:91). Vores viden om, at asylbørn ikke bliver hørt individuelt i deres sagsbehandling har foranlediget en nysgerrighed i forhold til at inddrage asylbørnenes egne perspektiver.

1.3 Børns perspektiver

Her følger en beskrivelse af vores motivation for at undersøge asylbørns egne perspektiver på deres hverdag. Først belyser vi, hvordan børneperspektiver er repræsenteret i forskningen. Dernæst vender vi blikket mod forskningen om asylbørn og beskriver, hvilke behov, der her er for at belyse asylbørns perspektiver.

Generelt set har forskningen de senere år haft øget fokus på behovet for børneperspektiver. Per S. Jørgensen understreger, at børneperspektiver er vigtige i indsatserne overfor udsatte børn, da disse indtil nu ikke har været en succes. Den manglende inddragelse af børnene er endda til tider blevet anklaget for at gøre situationen værre for de børn, man ønsker at hjælpe (Jørgensen 2011:9f). Det gælder ikke kun i forskningen, at man i ringe grad har fået skabt viden om børnenes egne perspektiver. Samme problemstilling gør sig gældende i sagsbehandlingen af børn, hvor langt de fleste børn stadig ikke inddrages i det omfang, som lovgivningen ellers foreskriver (Egelund & Christensen 2002). Når forskningen indenfor socialt arbejde således ønsker at belyse de sociale problemer og løsninger, der omgiver udsatte børnegrupper, må forskningen også søge sin forståelse af børn ved at inddrage dem, tage dem alvorligt, lytte til dem og ikke mindst se børn som aktører i processen mod, at de får et godt liv (Jørgensen 2011:9). Børneperspektiver er således et udtryk for et bevidst valg om, at se børn som ligeværdige medspillere (Ibid.).

Den manglende inddragelse af børn i forskningen gælder også den eksisterende forskning om asylbørns liv og trivsel. Flere forskere har eksempelvis påpeget, at forskningen om migrantbørn ligeledes mangler børneperspektiver (Bak 2013:19f; Vitus 2011a:11f). Karakteristisk for det meste af den internationale og nationale forskning er, at den har haft et fokus på de voksne. Det skal dog nævnes, at forskning med udgangspunkt i asylbørns perspektiv ikke er helt fraværende. Forskningsfeltet omkring asylbørn i Danmark er blevet (gen)åbnet de senere år (Ibid.:19). Et af kendetegnede for denne del af forskningen er dens overvejende fokus på de strukturelle vilkår og rammer, der præger asylbørns liv og trivsel på asylcentre (Vitus & Lidén 2010; Bak 2013; Vitus & Nielsen 2011; Christensen & Andersen 2006). Forskning har påpeget de risikofaktorer, som asylsystemets opbygning og struktur medvirker til, og som har skadelige virkninger for børnene psykiske trivsel (Nielsen et al. 2011:95; Rich 2004:31ff). Der har derimod ikke været meget fokus på de positive faktorer, som asylbørnene finder glædelige og meningsfulde på trods af deres belastede livssituation. Ud fra en viden om børns udviklingspsykologiske faser, og hvilke elementer, der er afgørende for en sund udvikling, har forskning på området dog påpeget en række mulige beskyttende faktorer i de nærmiljø, der omgiver asylbørn (Montgomery 2000; Hedegaard et al. 2004). Det har derimod stort set ikke været belyst, hvad asylbørnene selv beskriver som meningsfuldt. Det leder frem til udgangspunktet for nærværende speciale.

1.4 Asylbørns oplevelse af mening

Dette afsnit beskriver den vinkel, vi anlægger i vores undersøgelse af asylbørn i Danmark. Der er meget begrænset forskning om, hvilke forhold asylbørn selv beskriver som glædelige i deres hverdagsliv på et asylcenter. Vi vil derfor gerne høre asylbørnenes egne fortællinger og beskrivelser af, hvad de oplever kan være glædeligt og meningsfuldt i en ellers belastet livssituation. Vores fokus er dels begrundet i, at der er et behov for at styrke de forebyggende tiltag for de asylbørn på asylcentre i Danmark (Shapiro & Christiansen 2011:55). Men først og fremmest udspringer det af en motivation for at give asylbørn en mulighed for at blive hørt. Vi håber, at vores speciale kan være et bidrag til en større viden om og øget fokus på, hvordan asylbørnene beskriver deres hverdag på asylcentre, og hvordan de kan opleve mening i deres hverdag som asylansøgere.

Flere forskere, bl.a. sociologien Maren Bak, har efterspurgt forskning, der udgår fra et perspektiv, der omhandler asylbørns handle- og modstandskraft, også kaldet resiliens (Bak 2013:28). Vi vil dels anvende forskning om resiliens til at kaste lys over de positive aspekter og muligheder, der kan præge asylbørns livssituation (Luthar & Cicchetti 2000; Luthar et al. 2000). Derudover vil vi med afsæt i Aron Antonovskys teori om oplevelse af sammenhæng (2000) undersøge, hvilke forhold asylbørnene oplever som begribelige, håndterbare og meningsfulde i deres hverdag. Ovenstående begreber og teorier vil være omdrejningspunktet i vores undersøgelse af asylbørns fortællinger om deres hverdag som asylansøgere i Danmark. Med udgangspunkt i den beskrevne problemstilling præsenterer vi i det følgende vores problemformulering og undersøgelsesspørgsmål:

Problemformulering

Hvordan beskriver asylbørn deres hverdag i Danmark, og hvordan oplever de mening på trods af den belastende livssituation, de befinder sig i?

Undersøgelsesspørgsmål

1. Hvad beskriver asylbørnene som positive forhold i deres hverdag, og hvilke mulige *beskyttelsesfaktorer* kan påpeges ud fra asylbørnenes egne fortællinger?
2. Hvordan beskriver asylbørnene deres hverdag som struktureret og forudsigelig, og hvordan bidrager det til deres oplevelse af *begribelighed*?
3. Hvad fortæller asylbørnene, at de trækker på, når de skal klare sig igennem deres vanskelige livssituation, og hvilke ressourcer kan bidrage til deres oplevelse af *håndterbarhed*?
4. Hvad fortæller asylbørnene, at de er særligt motiverede for at engagere sig i, og hvilke forhold kan bidrage til deres oplevelse af *meningsfuldhed*?

2. Begrebsafklaring

Her følger en definition af vores brug og forståelse af begreberne *asylbørn* og *mening*.

2.1 Asylbørn

Når vi anvender termen asylbørn, er vi klar over, der er tale om en heterogen gruppe med forskellige erfaringer (Shapiro & Christiansen 2011:56). De kommer dels fra forskellige lande, har forskelligt socialt netværk, og deres køn, alder og uddannelsesmæssige baggrunde varierer. Endeligt har de unikke livshistorier og erfaringer, der må tilgås og forstås differentieret og individuelt. Derfor vil det også være nødvendigt at tale om børneperspektiver i stedet for ét børneperspektiv, da fremstillingen af ét fælles børneperspektiv "(...) indebærer en risiko for at fremstille gruppen som mere socialt homogen end den er, og med mere fastlagte mønstre end den har" (Dansk Evalueringsinstitut 2009:8). Det er nødvendigt med et differentieret syn på barndom, da børn vil have forskellige typer af barndom og forskelligartede opfattelser af deres hverdagsliv (Ibid.). Termen asylbørn indikerer ikke desto mindre nogle fællestræk omkring det, at vores undersøgelse retter sig mod en gruppe af børn, der på undersøgelsestidspunktet befinder sig i en asylansøgningsproces og derfor formelt set har status som asylansøgende børn i Danmark. Det er et fælles grundvilkår, at disse børn skal tilpasse sig og omstille sig til en ny virkelighed. I vores undersøgelse vælger vi at bruge termen asylbørn, da det er kortere og mere mundret end asylsøgende eller asylansøgende børn.

2.2 Mening

Termen *mening* er et centralt begreb i vores speciale og anvendes også i vores problemformulering. Indledningsvis er det derfor relevant at afklare vores forståelse af begrebet. Vores definition af mening er inspireret af Antonovskys teori om oplevelse af sammenhæng (OAS), der kan belyse, hvorledes mennesker henholdsvis begriber, håndterer og oplever mening i deres tilværelse. Vi er opmærksomme på, at meningsfuldhed kun er en ud af tre komponenter i Antonovskys definition af OAS, men vi trækker på helheden i OAS i den måde, hvorpå vi undersøger og forstår begrebet mening. Den nærmere definition vil blive

udfoldet i vores teorikapitel, hvor vi udfolder betydningen af *beskyttelsesfaktorer*, *begribelighed*, *håndterbarhed* og *meningsfuldhed*, som udgør nøglebegreber i vores undersøgelsesspørgsmål.

3. Forskningsgennemgang

Denne forskningsgennemgang indledes først med et kort overblik over de fremherskende tematikker, den eksisterende forskning har kredset om i forhold til asylbørn. Herefter præsenterer vi forskningsfeltet om børneperspektiver, som ikke har direkte relation til asylbørn, men som vores speciale ikke desto mindre indskriver sig i. Afslutningsvis præsenteres vores bidrag.

3.1 Asylbørns status

Som nævnt i problemfeltet har dele af forskningen om asylbørn haft til formål at synliggøre, hvordan herskende politiske diskurser har indflydelse på de sociale kategorier, asylbørn tilskrives i det strukturelle og juridiske system. Flere forskere har bidraget til denne forskningstematik (Bak & von Brömssen 2013; Vitus & Nielsen 2011; Vitus & Lidén 2010; Vitus & Lidén 2013; Anderson et al. 2010). Disse forskere påpeger blandt andet, hvordan grænsekontrol og beskyttelse af barnets rettigheder udgør to divergerende politiske diskurser (Vitus & Lidén 2013:81; Vitus & Lidén 2010:62; Vitus 2011c:139). Det er denne del af forskningen, der påpeger asylbørns dobbeltstatus som henholdsvis asylansøger og barn i Danmark (Vitus & Lidén 2013:79; Vitus 2011c:139). I den forbindelse synliggøres det, hvordan asylbørn ikke har samme rettigheder som øvrige børn i Danmark. Det gælder eksempelvis ulige muligheder for uddannelse, idet skoler på asylcentre er indrettet således, at eleverne ikke kan aflægge eksamen eller få afgangsbrev. Undervisningsniveauet er desuden generelt lavere end på almindelige folkeskoler, og der er færre undervisningstimer (Vitus og Lidén 2013:89f; Christensen & Andersen 2006:13).

Det er relevant for vores undersøgelse at have tematikker om politiske diskurser og asylbørns status in mente, idet det bidrager til det samlede billede af den kontekst og de problematikker, der omgiver asylbørn. Det skærper desuden vores opmærksomhed og forståelse af hvilke forhold, der på forskellige niveauer indvirker på hinanden, og hvordan disse kan påvirke asylbørns oplevelse af mening i hverdagen (Betancourt & Khan 2008:318ff). Selvom vores undersøgelse ikke indskriver sig i et forskningsområde, der har til formål at skildre og analysere de sammenhænge, der går på tværs af forskellige niveauer i samfundet, vil asylbørns trivsel og livssituation altid i et eller andet omfang afspejle de spændingsfelter,

der er i nationale og internationale politikker og systemer (Vitus 2011a:14). Derfor er det relevant for vores speciale at inddrage denne forskningstematik.

3.2 Rammerne på asylcentre

En anden forskningsdiskussion tager udgangspunkt i rammerne for asylbørns tilværelse på asylcentre. Flere forskere har bidraget med en viden om, hvorledes asylbørn lever under belastende livsvilkår og befinder sig i en særlig livssituation under deres asylophold i Danmark (Christensen & Andersen 2006; Vitus & Nielsen 2011; Andersson et al. 2010). I den forbindelse påpeges det, at forholdene i modtagerlandet og livsvilkårene under asylprocessen har stor indvirkning på asylbørnenes trivsel nu såvel som i fremtiden (Andersson et al. 2010:3; Bak 2013:27). Eksempelvis nævnes forhold som beskedne boligforhold, begrænset økonomi, begrænset mulighed for privat indtagning af mad, usikker og langtrukken ventetid, der skaber manglende fremtidsudsigter mv. Alt dette kan medvirke til at belaste asylbørnenes livssituation. Senere i kapitel fem om risikofaktorer uddybes de belastninger, livet på et asylcenter kan medvirke til.

3.3 Asylbørns fortid

På trods af at forholdene i modtagerlandet har stor betydning for asylbørnenes trivsel, så påpeger flere forskere, at oplevelser fra hjemlandet fx separation, vold, krig og flugt også har stor indflydelse på asylbørns psykiske og fysiske sundhed (Svendsen 2013; Montgomery 2000; Shapiro et al. 2010; Vitus & Nielsen 2011; Hedegaard et al. 2004). Den internationale og nationale forskning har typisk fokuseret på de skader og traumer, som flygtningebørn kan have med sig fra oprindelseslandet (Andersson et al. 2010:3). Asylbørns oplevelser fra hjemlandet kan påvirke den måde, hvorpå børnene forstår og fortolker hændelser i Danmark (Montgomery 2011:125). Traumatisering er et af de forhold, der kan give problemer både for asylbørn og deres familier (Svendsen 2013:64). I kapitel fem om risikofaktorer uddybes ligeledes de belastninger, asylbørnenes fortid kan medvirke til.

3.4 Børneperspektiver

Vores speciale belyser asylbørnenes fortællinger, og således indskriver vi os i børneperspektivet som forskningsfelt. Derfor er det relevant kort at præsentere dette forskningsområde. Barndomssociologien kom ind som et nyt forskningsområde i 1980'erne, hvor barnet betragtes som et handledygtigt, kompetent individ, der skal anerkendes og høres som en enkeltperson på lige fod med voksne (James et al. 1999:13). Her mener nogle forskere, at den traditionelle udviklingspsykologi havde en tendens til at opfatte børn som en universel, dekontekstualiseret kategori, der nok er sociale i deres fremtidige potentiale men ikke i deres nuværende eksistens (James et al. 1999; Ulvik 2009:1150; Woodhead 2005:79ff). Barndomssociologien har derfor bidraget til en bevægelse væk fra at betragte børn som mangelfulde voksenudgaver og har understreget, at børn er kompetente individer fra fødslen, der har ret til deltagelse i samfundet på lige fod med voksne (Ulvik 2009:1150; Gulbrandsen et al. 2012:56). Det er vigtigt at inddrage børns egne oplevelser, følelser og ønsker og ikke blot have voksnes vurdering af børn (Warming 2011:18f; Danmarks Evalueringsinstitut 2009:7). Et sådan perspektiv indebærer også en konsekvent inddragelse af børn og unge som aktive deltagere i produktionen af viden (Egelund et al. 2009:165). Hanne Warming (2011) samt Per S. Jørgensen (2000) og Jan Kampmann (1998; 2000) er blandt de forskere, der har pointeret vigtigheden af børneperspektiver, og de har undersøgt, hvordan man i forskningen kan bidrage til en ligeværdig og anerkendende inddragelse af børnenes perspektiver, således at der reelt bliver tale om børneperspektiver. Disse overvejelser bliver udfoldet og diskuteret i kapitel syv om metode. Vores speciale kan i den sammenhæng ses som et bidrag til at få belyst asylbørns egne børneperspektiver.

3.5 Vores bidrag

Den eksisterende forskning har bidraget til vores samlede forståelse af den sårbarhed og de belastende vilkår, der præger asylbørns livssituation. Vi mener, det også kan være frugtbart at belyse feltet ud fra en positiv vinkel. Et eksempel på dette er en mindre undersøgelse af Laila Gregersen (2011), der belyser de positive aspekter i asylbørns hverdag i Brovst. Hendes fokus er på at styrke børns handlekompetencer og hjælpe dem til at finde mening på et kommunalt asylcenter (Ibid.:3,5). Vi mener, at der er behov for en øget viden om, hvilke positive forhold, der kan være i asylbørns hverdag på trods af deres vanskelige livssituation. Vi anvender

begreber og pointer fra resiliens- og mestringsforskningen til at belyse mulige beskyttelsesfaktorer i asylbørns hverdag, der kan bidrage til asylbørns resiliens og ligeledes hvilke aspekter, der kan bidrage til asylbørns oplevelse af mening. Eftersom mestring og resiliens udgør vores teoriapparat vil vores forståelse og brug af begreberne blive udfoldet i specialets teorikapitel.

En øget viden, om hvilke aspekter børnene beskriver som positive, rummer et stort potentiale i forhold til det forebyggende sociale arbejde med asylbørn. Vores fokus er desuden motiveret af, at andre forskere har udtrykt et behov for forskning, der belyser asylbørns eget perspektiv på deres liv, og forskning, der udgår fra et resiliensperspektiv og således belyser asylbørns handle- og modstandskraft (Jørgensen 2011:9; Betancourt & Khan 2008:319; Bak 2013:28; Vitus 2011:a11f). Vores undersøgelse kan opfattes som et ydmygt bidrag til at afdække både et børne-, resiliens- og mestringsperspektiv.

Vi håber, at vores tilgang kan bidrage til at tegne et helhedsorienteret og nuanceret billede af asylbørns hverdag og trivsel, da vi har en formodning om, at der til trods for de belastende livsvilkår kan være aspekter, som asylbørnene oplever som glædelige, og som muligvis vil kunne bidrage til deres oplevelse af mening i hverdagen. Det er dog vigtigt at understrege, at vi ikke anfægter vigtigheden af den viden, der dokumenterer de belastende faktorer, der omgiver børnenes livssituation. Det er afgørende at medtage både de belastende og meningsgivende forhold for at forstå den kompleksitet og de nuancer, asylbørns hverdagsliv rummer.

4. Præsentation af asylområdet i Danmark

Dette kapitel beskriver hvilke aktører, der er på asylområdet. Derudover gives en kort beskrivelse af den danske asylansøgningsproces. Det er relevant, fordi det giver et indblik i de strukturelle vilkår, der omgiver asylbørn.

4.1 Aktører på asylområdet

Der er mange aktører, asylansøgere kan have forbindelse til under deres ophold i Danmark. Udlændingestyrelsen varetager behandling af asylsager samt indkvartering og forsørgelse af asylansøgere. De bestemmer ligeledes, om en asylansøger får afslag eller ophold, mens sager omkring humanitært ophold besluttet af Justitsministeriet. Dertil kommer, at Flygtninge-nævnet på baggrund af udlændingeloven behandler klager vedrørende Udlændingestyrelsens afgørelser (rodekors.dk a).

Pr. 30. april 2015 var der i alt 46 asylcentre med forskellige typer af indkvartering, og antallet ændrer sig løbende. Derudover kan asylansøgere være indkvarteret i udeboliger under opfyldelse af særlige kriterier, i tilknytning til asylcentre eller på midlertidige adresser ved manglende kapacitet (nyidanmark.dk a). Asylbørn og deres familier kan derfor være indkvarteret på forskellig vis under deres asylophold i Danmark. Asylcentre drives enten af Dansk Røde Kors, en kommune eller i et partnerskab mellem disse. Vores undersøgelse tager udgangspunkt i informanter fra et asylcenter drevet af Dansk Røde Kors, hvorfor vi i det følgende beskriver Dansk Røde Kors' rolle og arbejde.

Dansk Røde Kors er en interesseorganisation, og siden 1984 har de indgået en kontrakt med Udlændingestyrelsen om varetagelsen af den daglige drift, indkvartering af asylansøgere og støtte til asylansøgerne på asylcentre. Udlændingestyrelsen bestemmer, hvem der skal drive centrene, og staten giver en årlig økonomisk bevilling til driften af disse (rodekors.dk a). Dansk Røde Kors driver flere asylcentre fordelt rundt i Danmark, hvor nogle fx er forbeholdt uledsagede mindreårige, andre enlige kvinder eller asylansøgere med særlige behov. Hvilket center asylansøgerne opholder sig på afhænger også af hvor i sagsbehandlingen, de befinder sig. Udover driften af asylcentre står Dansk Røde Kors også for børnehaver, undervisning og aktivering. Asylbørn tilbydes en særlig undervisning på

asylcentret eller i tilknytning hertil. De har ret til at modtage undervisning i folkeskolens forskellige fag i det antal timer, som er normalt for tilsvarende klassetrin i folkeskolen (nyidanmark.dk b). De fleste asylbørn starter med at få undervisning på særskilte skoler for asylbørn, hvorefter de får mulighed for at gå på en folkeskole i nærheden af asylcentret, når de har lært tilstrækkeligt dansk og nået et vis fagligt niveau.

4.2 Asylsøgningsprocessen

På baggrund af Dansk Flygtningehjælp (2010) og nyidanmark.dk beskriver vi her den asylsøgningsproces, børnene og deres familier gennemgår. Asylproceduren i Danmark er inddelt i tre faser. Den første fase er en modtagende fase, hvor et ledsaget asylbarn og dets familie først og fremmest henvender sig til politiet, som har til opgave at registrere dem og bestemme deres identitet, nationalitet og rejserute. I denne fase skal det på baggrund af Dublinforordningen besluttes, hvor asylsagen skal behandles. Hvis det besluttes, at sagen skal behandles i Danmark, indkvarteres asylbarnet og dets familie typisk på et modtagercenter, og i løbet af proceduren flyttes de til et opholdscenter. Det betyder, at asylbørnene og deres familier under asylprocessen flytter mellem forskellige centre. Forud for anden fase har asylbørnenes forældre udfyldt et asylsøgningskema om baggrunden for asylsøgningen, og denne danner grundlag for resten af sagsbehandlingen. I anden fase afholdes et interview mellem Udlændingestyrelsen og forældrene på baggrund af ansøgningskemaet, hvor grundene til asylansøgningen kan uddybes. Asylbørnene bliver ikke inddraget i ansøgningsprocessen. Efterfølgende træffer Udlændingestyrelsen sin afgørelse på baggrund af forældrenes egne oplysninger og generelle oplysninger om forholdene i hjemlandet. Hvis asylbørnene og deres forældre får afslag, sendes afgørelsen automatisk til Flygtningenævnet, der træffer den endelige afgørelse. Hvis de får asyl, tildeles de opholdstilladelse og flyttes til en kommune. Asylprocedurens tredje fase indledes, hvis asylbørnene og deres familie får afslag, hvilket medfører, at de bliver overflyttet til et udrejsecenter, hvor udsendelsen planlægges.

5. Risikofaktorer i asylbørns livssituation

Her følger en beskrivelse af de belastende faktorer, der er kendetegnende for asylbørns livssituation. Forskningen påpeger, at asylbørn er udsat for belastende faktorer – både før, under og efter flugten (Nielsen et. al 2011:96). Først præsenterer vi de belastninger, asylbørn kan være præget af grundet den fortid, de har. Efterfølgende belyser vi, hvordan asylbørn påvirkes og belastes under de rammer og vilkår, der omgiver dem efter flugten under deres ophold på et asylcenter i Danmark. Det er relevant for vores undersøgelse at afdække disse potentielle problemområder for at få en bredere forståelse af asylbørns aktuelle hverdag, og de belastende faktorer, der kan udfordre asylbørnenes oplevelse af mening.

5.1 Belastninger fra fortiden

Asylbørns tidligere erfaringer kan belaste deres nuværende livssituation. Flere asylbørn har haft traumatiserende oplevelser forud for deres ankomst til Danmark. Det kan være direkte eller indirekte oplevelser med vold, krig, tortur og kamphandlinger i hjemlandet og under flugten. Børnene kan have oplevet dødsfald og separation fra vigtige familiemedlemmer. Dertil kommer flugten og eventuelle ophold i en flygtningelejr, en tid præget af fattigdom og nød. Disse begivenheder kan gøre børnene særligt udsatte, sårbare eller belastede (Montgomery 2011:108,126,130; Shapiro et. al 2010:20; Svendsen 2013:81f; Hedegaard et. al 20; Shapiro & Christiansen 2011:53).

Ifølge Montgomery vil asylbørns tidligere erfaringer med krig og vold altid påvirke børnene i et eller andet omfang, men belastningerne må forstås og fortolkes individuelt (Montgomery 2011:108). Hvis vi alligevel skal sige noget generelt, påpeger forskningen eksempelvis, at erfaringer med vold kan øge psykiske problemer hos børnene. Psykiske symptomer kan ses hos børnene i form af posttraumatiske stresssymptomer, angst og depression, som er de mest udtalte (Svendsen 2013:83). De psykiske reaktioner kan svække børns tillid til andre mennesker og virke nedbrydende på deres sociale kompetencer og deres mulighed for at knytte relationer og venskaber (Hedegaard et al. 2004:34; Shapiro et al. 2010:20).

Forskningen viser, at forældrenes håndtering af krigens problemer er afgørende

for, hvor traumatiserende krigen bliver for børnene (Hedegaard et al. 2004:22,25; Svendsen 2013:84). Flere forskere påpeger endda, at børnenes største problemer er relateret til, når forældrene har psykiske/psykiatriske eller legemlige smerter og lidelser (Christensen & Andersen 2006:12; Vitus 2011a:12). Det skyldes, at familien udgør rammen for barnets udvikling. Derfor kan barnets problemer ses som forårsaget primært af familiens ændrede funktionsmåde (Hedegaard et al. 2004:22). Krigen kan medvirke til, at forældrene er overbelastede, fraværende og ikke reagerer adækvat på sine børns behov, hvorved det har indvirkning på forældrenes omsorgsevner (Ibid.:26). Herved kan betingelserne for tilknytning og udviklingen af en god relation mellem barn og forælder blive alvorligt udfordret, og krigen kan have langsigtede konsekvenser for hele familien og barnets generelle trivsel.

Mange af børnene har ikke talt om krigen med deres forældre. Det kan skyldes, at fortiden er en belastende situation, der er svær at tale om. Mange børn tilbageholder deres angst og uro, fordi deres forældre måske bliver vrede og afvisende, når de søger trøst (Ibid.:66). Ligeledes er der ofte ikke blevet talt om selve flugten, da det under flugten har været for farligt at orientere børnene om, hvad der foregår (Svendsen 2013:65ff). Børnene kan blive bange, usikre og vrede, særligt hvis de ikke forstår de nye omstændigheder eller ikke får hjælp til at klare de nye omstændigheder (Ibid.:82). På denne måde kan fortiden belaste asylbørnenes nuværende liv, hvilket er forhold, vi er opmærksomme på i analysen af deres oplevelse af mening i hverdagen.

5.2 Belastninger under asylopholdet

Her belyses de belastninger, der præger asylbørns liv under asylopholdet. Flere forskere mener, at forholdene i modtagerlandet har større betydning for barnets fysiske og psykiske helbred end forholdene før flugten (Andersson et al. 2010:3; Bak 2013:27). I det følgende tager vi primært afsæt i bogen "Asylbørn i Danmark – en barndom i undtagelsestilstand" af Kathrine Vitus og Signe Smith Nielsen (red.) (2011). Vi fokuserer på de faktorer, forskningen påpeger, har størst indvirkning på børnenes liv, dvs. ventetiden, usikkerheden om ophold, flytninger, manglende kontinuitet i sociale relationer samt de økonomiske og boligmæssige forhold.

5.2.1 Ventetid, kedsomhed og usikkerhed om ophold

En af de faktorer, der påpeges som en hovedbelastning i børnenes psykiske trivsel, omhandler ventetiden i centrene, da beboerne oplever, at deres liv sættes på standby (Smith 2011:7). Vitus forklarer, hvorfor ventetiden eksisterer som et særligt fænomen på asylcentre ved at henvise til, at tiden er struktureret omkring behandlingen af asylsagen, hvor man venter på en vurdering af, om asylansøgningen er legitim og derefter, om man får opholdstilladelse eller ej (Vitus 2011b:100). Opholdstiden på asylcentre bliver en ventetid, hvor det er usikkert, hvad fremtiden bringer, da dette afhænger af opholdstilladelsen. Nutiden bliver derfor deres eneste referenceramme (Ibid.:106). Konsekvensen er, at børnene oplever en magtesløshed, da de mangler kontrol over egne handlemuligheder (Ibid.). Flere andre forskere understøtter pointen om, at den største udfordring for familierne er uvisheden om, hvorvidt de får opholdstilladelse eller ej (Shapiro & Christiansen 2011:54). Det er nemlig fundamentalt for enhver barndom og børns oplevelse af et almindeligt liv, at de kan udvikle et fremtidsperspektiv (Ibid.:51).

Ventetid giver desuden børnene en oplevelse af kedsomhed (Vitus 2011b:101). Ventetiden skaber en eksistentiel kedsomhed, der får børnene til at reagere med rastløshed, træthed og fortvivlelse, da de ikke ved, hvad de skal rette deres fremtidige forventninger mod (Ibid.:105). Ventetiden under asylbørnenes ophold på centrene kan således ud fra forskningen betegnes som en af de væsentlige belastninger, der er knyttet til det at være et asylbarn.

5.2.2 Lang opholdstid og mange flytninger

Ifølge forskningen er opholdstiden på centrene en væsentlig belastning, da den ofte bliver lang. Den gennemsnitlige opholdstid for børn på et asylcenter i 2005 var 927 dage. I 2009 var opholdstiden nedsat til 596 dage (Vitus 2011b:99). Her er det vigtigt at bemærke, at den eksisterende forskning er flere år gammel. Inden for de sidste par år er der sket en effektivisering af asylsystemet, og langt færre asylansøgere sidder nu fast i asylsystemet i flere år. Flere Dansk Røde Kors medarbejdere vi har haft kontakt med har netop påpeget, hvordan mange asylansøgere i dag ofte kun befinder sig et par måneder på asylcentre. Det betyder, at situationen i 2015, hvor vores undersøgelse har sit afsæt, er væsentlig forskellig fra den tid,

den eksisterende forskning refererer til. Vi formoder derfor, at omfanget af asylansøgere, der er belastet af en lang opholdstid er langt færre end tidligere.

En af årsagerne til, at den lange opholdstid bliver belastende, er, at det kun er få familier, som ved ankomsten til Danmark er forberedt på et længere ophold i asylcentre (Svendsen 2013:69). Derfor kan de opleve en nedtur, når den forventede fremtid til familielivet i Danmark ikke ligger lige om hjørnet, men at de må leve i social isolation fra det omgivende samfund (Ibid.:70).

Når asylansøgere befinder sig i asylsystemet, er der desuden mange flytninger knyttet til børnenes tilværelse. Da Vitus' lavede sin undersøgelse i 2010, flyttede et barn i gennemsnit 5-6 gange i løbet af deres asylophold (Vitus et al. 2011:29). Årsagen til de mange flytninger skyldes, at asylsagens behandlingsforløb er struktureret således, at asylansøgere flytter mellem modtager-, opholds- og udrejsecentre, afhængig af hvilken fase de befinder sig i (Christensen & Andersen 2006:9f). Flere familier får genoptaget deres sag efter, de er blevet afvist. Det forklarer, hvorfor de store antal flytninger har fundet sted.

Flytningerne har negative konsekvenser for asylbørnene, bl.a. forårsager de en stor udskiftning i menneskene, der er omkring dem, og det bliver sværere for dem at knytte venskaber (Vitus et al. 2011:30). Selvom nogle familier har boet 1-2 år på samme asylcenter, vil der være mange andre familier, der er flyttet. Der er derfor ikke tale om et permanent eller kontinuerligt fællesskab med andre beboere (Christensen & Andersen 2006:28). Den store udskiftning i børnenes sociale relationer betyder, at børn ikke i lige så høj grad som børn udenfor asylcentret lærer retningslinjer for socialt liv (Ibid.:10).

5.2.3 Sparsom økonomi og beskedne boligforhold

Livet på asylcentre opsætter også nogle materielle rammer for asylbørns livssituation (Vitus et al. 2011:27). Asylbørn og deres familie lever ofte under beskedne boligforhold med sparsom plads og begrænset mulighed for privatliv. Det betyder, at børnene flere steder har begrænsede muligheder for at indtage maden privat sammen med deres familier (Ibid.). De økonomiske forhold er desuden begrænsede og rækker kun til de allermest basale behov (Ibid.:33). Forsørgelsesgrundlaget fra Udlændingestyrelsen indebærer indkvartering på et asylcenter, kontante ydelser til tøj, hygiejneartikler og kost, hvis ikke asylansøgeren bor på et

center med cafeteria. Derudover dækker det nødvendig sundhedsbehandling, nødvendige sociale foranstaltninger, transport til og fra samtaler med myndigheder, undervisning af børn samt undervisning og aktivering af voksne (nyidanmark.dk c). Eksempelvis får en asylfamilie, der består af to voksne og to børn, og som bor på et asylcenter uden bespisning, typisk 4.477,20 kr. udbetalt hver 14. dag (nyidanmark.dk d). Livet på asylcentre kan således siges at opsætte nogle særlige rammer og vilkår, der kan belaste asylbørns livssituation.

5.3 Afrunding

Kapitlet om risikofaktorer har vist, hvordan belastninger for asylbørns trivsel og psykiske helbred er relateret både til fortid og nutid. For at belyse asylbørns oplevelse af mening i hverdagen er det vigtigt at kende til disse risikofaktorer, da det bidrager til en forståelse af, at asylbørnenes situation er sammensat og kompleks. Samtidig synliggør afsnittet den eksisterende viden, vi har haft forud for vores empiriindsamling.

6. Videnskabsteori

I dette kapitel præsenteres refleksioner om vores videnskabsteoretiske position. Vi indskrives os ikke i én specifik videnskabsteoretisk retning men trækker derimod på forskellige grundprincipper fra både fænomenologien og hermeneutikken og derved på en bred forståelses- og fortolkningsvidenskabelig retning. I det følgende beskriver vi, hvordan retningerne bidrager til vores ontologiske og epistemologiske udgangspunkt. Derigennem beskrives det, hvordan vi opfatter virkeligheden, og hvordan vi mener at kunne tilegne os viden om asylbørns hverdag gennem deres egne fortællinger (Juul & Pedersen 2012a:14).

6.1 De forstående og fortolkende samfundsvidenskaber

Først præsenteres fællestræk ved de to retninger for at give et indblik i, hvilken tilgang til samfundsvidenskaben, fænomenologien og hermeneutikken repræsenterer. De to retninger er nært beslægtede og karakteriseres begge som *forstående og fortolkende* samfundsvidenskaber, der er optaget af, hvad det indebærer at forstå og fortolke meningsfulde fænomener (Ibid.:16f; Jacobsen et al 2010:22). Eftersom vi finder asylbørns egne perspektiver relevante, er de forstående tilgange passende. Gennem de forstående tilgange formår forskeren nemlig at komme "*tættere på den sociale virkelighed (...) ved at tage udgangspunkt i de involverende personers egne forståelser og fortolkninger*" (Berg-Sørensen 2010:148). Fælles for fænomenologien og hermeneutikken er, at de udgør en modsætning til de forklarende samfundsvidenskaber, som er inspireret af naturvidenskaben, der i højere grad søger årsagsforklaringer og generaliseringer (Juul & Pedersen 2012a:16f; Jacobsen et al. 2010:22). Det betyder dog ikke, at der er et modsætningsforhold mellem forklaring og forståelse i et hermeneutisk-fænomenologisk perspektiv, men forståelse og fortolkning prioriteres før forklaring (Berg-Sørensen 2010:148). På trods af fællestrækkene, så adskiller hermeneutikken og fænomenologien sig også fra hinanden, da de rummer forskellige syn på menneskelig handlen og fænomeners karakter, og måden hvorpå man får viden om dem (Jørgensen 2008:222; Berg-Sørensen 2010:160). I det følgende beskriver vi, hvilke principper vi er inspireret af fra henholdsvis fænomenologien og hermeneutikken.

6.2 Fænomenologi

Det er et afgørende omdrejningspunkt for vores speciale at tilegne os viden om asylbørns hverdag gennem deres egne fortællinger. Prioriteringen af dette perspektiv harmonerer med fænomenologien, hvor førstehåndsperspektivet og subjektive oplevelser er i centrum (Thagaard 2004:38; Kristiansen & Krogstrup 2009:14; Berg-Sørensen 2010:160; Juul 2012a:92,103). Fænomenologien har en ambitionen om at forstå *"sociale fænomener ud fra aktørernes egne perspektiver og beskrive verden, således som den opleves af interviewpersonerne, og ud fra den forudsætning, at den afgørende virkelighed er, hvad mennesker opfatter den som"* (Kvale i Kristensen 2009:280). Det er netop børnenes individuelle erfaring og meningsdannelse, vi søger at få viden om, og derfor er det asylbørnenes egne beskrivelser og fortællinger om deres hverdagsliv i Danmark, vi er interesserede i at belyse, fremfor fx fagprofessionelles perspektiv på børnene.

I den forbindelse er vores valg af en fænomenologisk tilgang også begrundet i, at vi ser børnene som eksperter i eget liv. En af fænomenologiens positioner er, at forskeren fokuserer på den virkelighed, som mennesker antager den for at være (Kvale & Brinkmann 2009:44). Denne subjektive oplevelse af virkeligheden kan godt være usand eller forkert, men ikke desto mindre har vores ønske været at frembringe og viderefortælle virkeligheden, som børnene gengiver den. Fænomenologien bidrager således til vores ontologi med dets udgangspunkt i at forstå mennesket ud fra dets subjektive oplevelser og opfattelser (Kristiansen & Krogstrup 2009:14). Det er dog også vigtigt at påpege, at en begrænsning ved fænomenologien er, at vi kun kan gribe det, som informanterne er bevidste om og italesætter og udtrykker.

Som det fremgår af vores problemformulering undersøger vi asylbørnenes egne perspektiver. Det har betydet, at vi fra starten har haft et ønske om, at empirien skulle spille en stor rolle, og at vores tilgang skulle være åben. Vores åbne tilgang er inspireret af fænomenologiens behov for at gå direkte til sagen og fokusere på erfaringen, som den melder sig for menneskets bevidsthed (Rendtorff 2013:266f). Det var Edmund Husserl, den tidlige fænomenologis fader (1959-1938), der havde det berømte kampråd *"til sagen selv"* (Ibid.:261). Dog har vi ikke kunne møde feltet så åbent, som fænomenologien i sin rene forstand lægger op til, når den betoner, at man skal møde det fremmede og ukendte forudsætningsløst (Juul & Pedersen 2012a:19). I vores sammenhæng har åbenheden betydet,

at vi har stillet åbne og beskrivende spørgsmål og derigennem givet plads til, at børnene kunne beskrive de ting, som har betydning for dem. På den måde trækker vi epistemologisk på fænomenologien, idet denne bestræber sig på at følge de variationer, der umiddelbart viser sig for erfaringen (Rendtorff 2013:267).

Vi indskriver os således ikke i en ren fænomenologisk position, da vi ikke har stræbt efter at gå til feltet helt ukendt og forudsætningsløst. Vi har forud for vores undersøgelse tilegnet os en viden og gjort os en række overvejelser om feltet. Eksempelvis har vi fulgt den politiske debat og læst eksisterende forskning om asylbørn og den særlige livssituation, de befinder sig i. Denne viden har påvirket vores valg af problemstilling og de tematikker, vi har ønsket at belyse under empiriindsamlingen. Vi mener desuden ikke, at vores rolle som forskere er neutral, og vi blot skal formidle menneskers handlinger, motiver og præferencer, sådan som ambitionen er i et stringent fænomenologisk optik (Jørgensen 2008:235). Vi har ikke kunne sætte os selv, vores viden og forforståelser udenfor forskningen. Dog har vi som forskere haft en ambition om at sætte egne grundantagelser, naturlige indstillinger og forståelser i parentes for at kritisere disse og tilegne os ny viden (Berg-Sørensen 2010:162). Det har vi gjort ved at være bevidste om vores forforståelser og åbne for, at der kunne dukke nye og uforudsete ting op under empiriindsamlingen. Vi er således inspireret af flere af fænomenologiens grundprincipper men afgrænser os fra at arbejde i et stringent fænomenologisk perspektiv.

6.3 Hermeneutik

I modsætning til fænomenologer mener hermeneutikere, at forskerens forståelser skal bringes aktivt i spil (Kristensen 2009:281). Fortolkning og forståelse ses nemlig som et af de mest grundlæggende vilkår i tilgangen til og væren i verden, idet vi indgår i relationer, hvor det er nødvendigt at fortolke for at sikre forståelse (Højberg 2013:290). Hermeneutikken har således til hensigt at gøre mening, ytringer og udsagn forståelige gennem fortolkning (Berg-Sørensen 2010:149).

Indenfor hermeneutikken findes der forskellige retninger. Hans-Georg Gadamer (1900-2002) anses for at være det 20. århundredes vigtigste hermeneutiske tænker og er repræsentant for den filosofiske hermeneutik (Ibid.:151; Højberg 2013:299f). Vi læner os

mest op af den kritiske hermeneutik, der er opstået på baggrund af Habermas og Ricoeur, der kritiserer Gadamer for at overse magtens og ideologiens betydning for menneskets meningsdannelse (Ibid.:311; Juul 2012b:139ff). Vi indskrives os i denne retning ved, at vores felt er præget af magtforhold og strukturelle vilkår, hvilket vil præge asylbørnenes oplevelser og fortællinger.

I det følgende beskriver vi, hvorledes vi trækker på det hermeneutiske grundprincip om den hermeneutiske cirkel (Højberg 2013:291f). Den hermeneutiske cirkel er en betegnelse for den fortolkningsproces, der sker som en vekselvirkende bevægelse mellem del og helhed, hvor delene kun kan forstås ved inddragelse af helheden, og helheden også kun kan forstås i kraft af delene (Ibid.:292; Kristensen 2009:282; Jørgensen 2008:225; Berg-Sørensen 2010:151; Juul 2012b:111). I vores specialeproces ses det ved, at vi forud for vores empiriindsamling har skabt en forståelse af feltet gennem eksisterende forskning, teoretiske diskussioner og metodelitteratur. Det har dannet grundlag for vores valg af problemstilling og rustet os til mødet med vores informanter. Vi deler desuden den hermeneutiske cirkels forståelse, idet vi ser viden som noget dynamisk, der løbende udvikler sig. Vores forståelse påvirkes allerede i den indledende afgrænsning af problemfeltet og i mødet med vores informanter men også i vores efterfølgende analyse, hvor vi fortolker vores informanters udsagn og sætter dem i spil med eksisterende forskning og teoretiske begreber. Derved er det en del af vores epistemologiske forståelse, at viden skabes som en del af en fortolkningsproces og i et samspil mellem del og helhed.

Vi finder viden om feltet afgørende for at kunne give en fyldestgørende og helhedsorienteret besvarelse af vores problemstilling. Herved trækker vi på en hermeneutisk forståelse af, at empirien ikke taler for sig selv, men at denne må fortolkes ved, at handlinger og udsagn forstås i forhold til den kontekst, de er produceret i (Jørgensen 2008:223f). Det betyder ligeledes, at vores ontologiske position bygger på en forståelse af, at asylbørnenes fortællinger er kontekstafhængige.

I forlængelse af ovenstående bygger vores speciale på en central hermeneutisk antagelse om, at man som forsker ikke er forudsætningsløs. Vi har forståelser, fordomme, forventninger og vurderinger, og de er en iboende del af vores undersøgelser og tolkninger. Vi kan ikke frigøre os fra dem, men vi kan gøre os dem bevidst ved at redegøre for dem og diskutere, hvordan de kan have påvirket vores resultater og tolkninger (Ibid.:226). Dette har

vi gjort ved blandt andet at beskrive den eksisterende forskning på feltet, tydeliggøre vores metodiske overvejelser og egen påvirkning af dataindsamlingen samt ved at eksplicitere vores teoretisk afsæt. Ifølge Gadamer er menneskets fordomme og forforståelser kun onde, hvis ikke vi formår at sætte dem i spil, være åbne og selvkritisk reflektere i fortolkningsprocessen (Berg-Sørensen 2010:151f).

Således har vi trukket på flere af hermeneutikkens grundprincipper, hvorved vi indskriver os i en bred forståelses- og fortolkningsvidenskabelig retning. Det er særligt i vores analyse, at vi er hermeneutiske, mens vi under vores interviews og observationer er fænomenologiske, idet vi tilstræber en åben tilgang med fokus på børnenes egne fortællinger og deres umiddelbare udsagn om egne erfaringer.

7. Metode

Dette kapitel præsenterer metodiske refleksioner over vores empiriindsamling. Vores undersøgelse bygger på en kvalitativ undersøgelse, der rummer interviews og deltagerobservation. Vi har i alt foretaget seks hele dages deltagerobservation på en asylskole i Danmark og udført ni semistrukturerede interviews med asylbørn i alderen 11-16 år. Vi har forpligtet os på en anonymisering af nationalitet, asylcenter mv. og derfor gives disse oplysninger ikke. Når vi belyser asylbørnenes perspektiver på deres hverdag, skal børnenes perspektiver både forstås som i de sagte ord, som børnene giver til os gennem interviews såvel som gennem uformelle samtaler, men også i en bredere betydning, hvor de gennem deres handlinger og adfærd deler deres perspektiver.

For at gøre vores proces transparent diskuterer dette kapitel de muligheder og begrænsninger, vi har haft, og hvordan vi aktivt eller ubevidst har bidraget til dette. Først diskuteres dilemmaet i at belyse børneperspektiver blandt en udsat gruppe som asylbørn. Derefter præsenteres refleksioner over adgangen til feltet, Dansk Røde Kors' rolle, udvælgelsen af vores informanter og de feltroller, vi befandt os i. Endelig reflekterer vi over selve deltagerobservationen, de semistrukturerede interviews, de sproglige barrierer samt anvendelsen af diktafon og logbog som tekniske gengivelser. Ethiske og kritiske refleksioner diskuteres løbende i metodeafsnittet og har derfor ikke et særskilt afsnit.

7.1 Deltagelse versus beskyttelse

En af de vigtige diskussioner i forbindelse med børneperspektiver drejer sig om, at forskere bør overveje fordele imod de omkostninger, der er for børnene ved at deltage som informanter (Dansk Evalueringsinstitut 2009:12). Inden vi gik i gang med at rette kontakt til aktører på asylområdet, forventede vi, at asylbørn af mange opfattes som en sårbar gruppe, der skal beskyttes. Det var en fornemmelse vi dels havde fra vores netværk, når vi omtalte vores specialeemne. Ud fra den begrænsede forskning på området fornemmede vi også argumenter mod at interviewe børn med traumatiske erfaringer begrundet i en frygt for at forårsage skade eller for at re-traumatisere (Jensen 2012:98). På den anden side havde vores læsning om børneperspektiver motiveret os til at se asylbørn som kompetente aktører med en ret til at ytre sig og blive hørt - også i forskningsregi som informanter (Jørgensen 2000:9;

Kampmann 2000:25; Warming 2011:18f). Flere forfattere henviser til, at deltagelse i forskning også kan ses i forlængelse af FN's børnekonvention, artikel 13, der påpeger barnets ytringsfrihed (Backe-Hansen & Frønes 2012:27; Dansk Evalueringsinstitut 2009:7). Vi mente derfor at kunne bidrage til et demokratisk princip om også at give asylbørn mulighed for at ytre sig og blive hørt ved at belyse asylbørnenes egne perspektiver. Vi havde ikke lyst til at fastholde en opfattelse af asylbørn som inkompetente, skrøbelige og uselvstændige, men ønskede at betragte dem som sagkyndige informanter i forhold til eget liv (Kampmann 1998:34).

På den anden side var vi bevidste om, at barnet udover ret til deltagelse også har en ret til beskyttelse (Backe-Hansen & Frønes 2012:17). Med vores fokus på barnets ret til deltagelse ønskede vi ikke at falde i den anden grøft og undervurdere børnenes sårbarhed. Jensen påpeger faren for at krænke eller skade barnet, hvis man undervurderer barnets sårbarhed (Jensen 2012:98). På den anden side kunne vi ved at overvurdere børns sårbarhed og ikke tale med dem risikere at gå glip af vigtig viden om deres livserfaringer (Ibid.). Vi gjorde os i den forbindelse det etiske valg grundigt at læse om de risikofaktorer, der knytter sig til asylbørns livssituation og de traumatiske forhold, de kan være præget af. På denne måde forsøgte vi at ruste os til mødet med børnene og har søgt at balancere mellem ikke at undervurdere asylbørns sårbarhed, men samtidig give dem en mulighed for at ytre sig om deres livssituation.

Retrospektivt har vi måske taget for stort hensyn til børnenes sårbarhed under empiriindsamlingen ved ikke at spørge dybere ind til problematiske forhold i deres liv, som kunne udfordrer deres oplevelse af mening i hverdagen. Warming påpeger, at hvis man fravælger at samtale om disse emner, risikerer man, at det måske allervigtigste udgår af samtalen og dermed også af barnets perspektiv (Warming 2011:113). Vi tager derfor forbehold for, at vores viden og indblik i asylbørnenes oplevelse af mening kunne have rummet flere og andre nuancer, hvis de problematiske aspekter i deres liv havde haft en større vægtning.

7.2 Adgang til feltet

Afsnittet beskriver vores langstrakte adgangsproces. Den indledende kontakt til feltet begyndte i november 2014, og 4,5 måned senere i midten af marts fik vi endelig en aftale på plads. Vi søgte adgang gennem Dansk Røde Kors, dels fordi de er en vigtig aktør på asylområdet, og dels fordi vi havde en bekendt, der havde arbejdet i Dansk Røde Kors med asylbørn. Vi afholdte et møde med hende og fik efterfølgende kontakt til en anden medarbejder i Dansk Røde Kors, som var hjælpsom og blev afgørende for at skaffe os adgang. Gennem hende fik vi aftalt et møde med en konsulent, der gerne ville samarbejde med os. Da mødet endelig skulle afholdes blev konsulenten sygemeldt på ubestemt tid, og vi rettede igen kontakt til den hjælpsomme medarbejder. Hun satte os i forbindelse med en faglig leder, som muligvis kunne give os adgang til en asylskole. Han havde dog meget travlt, og forgæves forsøgte vi at ringe og maile til ham en hel måned uden svar. Atter kontaktede vi den hjælpsomme medarbejder, som nu satte os i forbindelse med en socialkoordinator, der havde kontakt til en gruppe af traumatiserede asylbørn. Socialkoordinatoren foreslog, vi kunne lave en evaluering af, om den musikterapi, som gruppen af traumatiserede asylbørn modtog, virkede. Vi måtte agere taktisk i vores respons, for vi var hverken interesserede i at binde os til en evalueringssopgave eller i at miste den mulige adgang. Vi forklarede, at vi ikke kunne give ja/nej svar på, om musikterapien virkede, men at vi mere helhedsorienteret kunne undersøge, hvilken rolle musikterapien spillede i deres hverdag set i forhold til de øvrige elementer i børnenes hverdag. Efter et møde med socialkoordinatoren og udbyderen af musikterapien blev der lagt en køreplan. Vi havde betænkeligheder ved, at vores informantgruppe blev de mest traumatiserede blandt asylbørn, men vi måtte takke ja til den adgang, der langt om længe blev stillet os i udsigt. Samarbejdet brød dog uventet sammen, da vi ikke hørte mere fra udbyderen af musikterapeuten, som skulle have videregivet invitationer til familierne. Heldigvis havde vores kontakt til den travle faglige leder ikke været helt forgæves. Den hjælpsomme medarbejder mindede ham om, at han i sin tid havde lovet at vende tilbage til os. Pludselig stod han klar med en konkret aftale med en skoleleder på en asylskole. Det viste sig, at skolelederen havde en række betænkeligheder i forhold til børnenes sårbarhed og deres behov for struktur i hverdagen. Vi kunne forstyrre skolehverdagens rytmer, og vores adgang krævede, at en lærer ligeledes var villig til at samarbejde med os. Vi måtte argumentere kraftigt for, at vi havde forståelse for asylbørnenes udsathed, og at vi følte os rustet til mødet

med børnene gennem vores tidligere erfaringer fra frivilligt arbejde, hvilket gjorde ham tryk. Det lykkedes at få en positiv respons fra en velvillig lærer, og dermed fik vi adgang til feltet, som blev en klasse på en asylskole i Danmark.

Adgangsproblemer kan i sig selv fungere som en vej til information om miljøet og feltet (Kristiansen & Krogstrup 2009:134). Vores vanskelige adgangsproces gav os interessant information om feltet, som vi har trukket på i løbet af vores øvrige metodeovervejelser. Således kan forhandlingsprocessen om adgang til feltet og selve dataindsamlingen ikke betragtes som totalt isolerede og adskilte faser i forskningsprocessen (Ibid.:135). Samtidig illustrerer processen, hvordan det kan være svært for børn som samfundsmæssig gruppe generelt at komme til orde (Warming 2011:20).

7.3 Dansk Røde Kors' rolle

Afsnittet diskuterer først Dansk Røde Kors' rolle som gatekeeper og interessant og til sidst konkrete forhold, vi har været underlagt i forbindelse med samtykkeerklæring og tavshedspligt.

7.3.1 Dansk Røde Kors som gatekeeper

Gatekeepers er den eller de personer i en organisation, der har autoritet til at give eller nægte en person adgang til organisationen med det formål at udføre forskning (Kristiansen & Krogstrup 2009:139). Det første forhold, der belyser Dansk Røde Kors som gatekeeper i vores adgangsproces, kan illustreres ved organisationens omfattende og bureaukratiske struktur. Det har besværliggjort vores adgangsproces, at organisationen rummer mange ledelsesposter og dermed mange kommandoveje, som en af de ansatte selv udtrykte det. Det har været afgørende, at vi havde den hjælpsomme medarbejder i Dansk Røde Kors, der hele vejen kunne se relevansen af vores speciale. Uden hende kunne vores ærinde nemt have druknet i Dansk Røde Kors daglige arbejde. Man kan sige, at hun har været en "gate-opener" for os (Jensen 2014:126). Vi er opmærksomme på, at hun bevidst eller ubevidst kan have haft et ønske om at fremstille sig selv og sine kolleger i et så positivt lys som muligt (Kristiansen & Krogstrup 2009:140). Desuden har hun påvirket vores dataindsamling i den forstand, at hun har styret, hvem vi har fået adgang til.

Tillid har været et afgørende aspekt for at få de forskellige gatekeepers accept. Hver gang vi blev sat i forbindelse med en ny person i Dansk Røde Kors, skulle vi overbevise vedkommende om vores faglige og personlige kompetencer i forhold til at kunne håndtere et møde med asylbørnene – et aspekt som Kristiansen & Krogstrup i øvrigt påpeger som typisk i den adgangsgivende proces (2009:134). I den forstand havde Dansk Røde Kors som gatekeeper et behov for at "kontrollere" vores tilstedeværelse (Ibid.:141). Vores vinkel i problemformuleringen bidrog til at mildne de ansattes bekymring, da vi ikke lagde op til at tale om ømtålelige emner som fx børnenes traumatiske fortid, flugthistorier mv. Derimod havde vi et positivt fokus på de glædelige og meningsfulde hverdagsoplevelser. Vi argumenterede for, at samtalerne med os måske kunne blive en god anledning for børnene til at reflektere over positive oplevelser i deres hverdag. Vores vinkel blev afgørende for at legitimere vores involvering i børnenes liv.

Vi insisterede desuden på, at børnenes egne fortællinger var vigtige. Dette lod til at vække genlyd i de ansattes egen forståelse af feltet. Eksempelvis gav skolelederen selv udtryk for, at der kun eksisterede sparsom forskning om børnenes egne fortællinger. Vores perspektiv i specialet åbnede således op for deres samarbejdsvillighed. De ansatte i Dansk Røde Kors havde som gatekeepers således både en interesse i at beskytte børnene, samtidig med at de også fandt det relevant at få belyst børneperspektiver.

7.3.2 Dansk Røde Kors som interessant

I det følgende diskuterer vi Dansk Røde Kors' rolle som interessant i vores forskningsproces. Dansk Røde Kors har principper for, hvordan kontakten til asylbørn og asylansøgere generelt skal administreres. Vi belyser, hvordan deres regler for samtykkeerklæring og tavshedspligt har haft indflydelse på vores proces.

Samtykkeerklæring

Kravet om en samtykkeerklæring fra børnenes forældre har fra vores første spæde kontakt til organisationen lydt som et klart krav. Det giver god mening i en organisation som Dansk Røde Kors, at samtykkeerklæringer er en "naturlig" del i arbejdet med asylbørn, da medarbejderne eksempelvis er vant til en hyppig kontakt mellem asylbørn og kommunalt ansatte. Vi valgte

samarbejdsvilligt at gå ind på deres præmisser om at indhente forældrenes samtykke, selvom vi var bekymrede for, om en så formel procedure, der krævede forældrenes underskrift, kunne vække unødigt mistanke om, at vi havde forbindelse til statsapparatet. Det er en potentiel risiko hos mennesker, der ikke har erfaring med samfundsforskning, at de kan have sådanne mistanker (Kristiansen & Krogstrup 2009:142).

Ganske overraskende viste det sig, at der alligevel ikke var behov for samtykkeerklæring, da det kom til stykket. Efter en dialog med skolelederen blev aftalen, at vi orienterede børnenes forældre om vores tilstedeværelse og ærinde ved at sende et brev med børnene hjem (jf. bilag 2). Vi var taknemmelige for udfaldet og foretrak denne fremgangsmåde for at undgå en unødigt mistanke i forhold til vores tilstedeværelse. Vi har desuden ikke i en dansk sammenhæng kunne finde juridiske krav om samtykkeerklæring fra forældre, når man som forsker taler med børn under 18 år – som også Jensen påpeger (Jensen 2014:110).

Således havde Dansk Røde Kors indledningsvis en interesse i at overholde de formelle retningslinjer i deres organisation om at indhente en samtykkeerklæring. Da det kom til stykket, havde skolens ansatte ændret holdning, eftersom vores samtaler og interaktion med børnene var ganske hverdagsagtige. Det er ikke sikkert, at en formel samtykkeerklæring ville have været en barriere i vores proces, men udfaldet gjorde, at det dels ikke trak vores dataindsamlingsproces i langdrag, og dels at processen var præget af åbenhed og gennemsigtighed for alle parter.

Tavshedspligt

I løbet af vores empiriindsamling skulle vi underskrive en tavshedserklæring. Vi havde naturligvis forventet at skulle anonymisere asylbørnene i vores analyse og videreformidling af empirien, som det er almindelig skik i forskning. Dog blev anonymiseringen mere omfattende end forventet. I Dansk Røde Kors underskriver alle medarbejdere en tavshedserklæring, der indebærer, at asylansøgers navn, alder og nationalitet ikke må nævnes (jf. bilag 1). Skolelederen præciserede tavshedserklæringens betydning ved, at vi skulle omtale asylbørnene som en gruppe, der generelt set kunne repræsentere børn i skolealderen 6-16 år. Det betød, at vi pludselig stod overfor en metodisk og analytisk udfordring i forhold til

formidlingen af vores undersøgelse, da der kan være stor forskel på, om man taler med en 6-årig eller 16-årig. Metodisk set ville det fx have været mere oplagt at benytte tegning som et redskab til at åbne samtalen med yngre børn, hvorimod sproget om erfaringer er mere udviklet hos ældre børn (Kampmann 1998:26). Derfor fravalgte vi tegning som metodeform, da de yngre børn ikke udgjorde vores informantgruppe. Af analytiske årsager har vi efterfølgende spurgt skolelederen om tilladelse til at referere til børnene som 11-16 årige, hvilket vi har fået lov til. Det betyder blandt andet, at vi bedre kan begrunde, hvordan gode venskaber kan være en beskyttelsesfaktor i børnenes liv, da det er en faktor, som spiller en langt større rolle for ældre børn (Luthar & Cichetti 2000:858). Ikke desto mindre var vi nødt til at anonymisere vores informanter i større grad, end vi havde forestillet os.

7.4 Vores informanter

I det følgende præsenteres vores informantgruppe. Dernæst reflekterer vi over udvælgelsen og konsekvenserne heraf.

7.4.1 Præsentation af informanter

Vi fik adgang til en asylklasse, der havde ni elever i alt. Børnene var mellem 11 og 16 år. Der var fire piger og fem drenge og deriblandt to søskendepar. Børnene var fra i alt fem forskellige lande og talte fire forskellige sprog. En af børnene havde været i Danmark i ni måneder, en i godt et år, en i to år, to i tre år og tre i fem år. Derudover var én af børnene kommet til Danmark fra et andet skandinavisk land for en måned siden, hvor hun havde boet i syv år. Det betyder, at denne gruppe af asylbørn er kendetegnet ved, at de har været i asylsystemet i forholdsvis lang tid og har oplevet mange flytninger mellem centrene. Den lange opholdstid kan bl.a. forklares ved, at flere af børnenes forældre af forskellige årsager har klaget over afgørelserne. Flere af børnene har ligeledes oplevet at blive udvist til hjemlandet og er vendt tilbage til Danmark igen. Endeligt skal det nævnes, at flertallet af børnene talte dansk uden behov for oversættelse, hvilket uddybes i slutningen af kapitlet.

7.4.2 Udvælgelsesprocessen

Udvælgelsen af informanter har været afhængig af, hvem Dansk Røde Kors gav os adgang til. Hvis vores hjælpsomme medarbejder i Dansk Røde Kors havde sat os i forbindelse med en børnehave på et asylcenter, så havde det været denne aldersgruppe, vi havde talt med. Hvis samarbejdet med udbyderen af musikterapi til de tungt traumatiserede asylbørn ikke pludselig var ophørt, havde vi sandsynligvis genereret empiri fra denne gruppe. I det perspektiv har vores selektionsproces været tilfældig og overladt til Dansk Røde Kors. Når vi anvender begrebet tilfældig selektion, er det ikke i den betydning, som begrebet har i kvantitative undersøgelser, hvor tilfældig selektion refererer til en proces, hvor man fx laver lodtrækning, der bidrager til repræsentativitet og statistisk generalisering (Harboe 2006:82; Kvale & Brinkmann 2009:289). Viden fra vores speciale kan snarere bruges til en analytisk generalisering, hvorved resultaterne af vores undersøgelse kan fungere som inspiration og vejledning til andre på feltet (Ibid.).

I vores sammenhæng benyttes begrebet tilfældig således, at vi ikke selv styrede og bestemte selektionen. Det betyder, at de muligvis har udvalgt en asylskole og en -klasse, som de synes var repræsentabel. På den anden side har udvælgelsen af informanter ikke været helt tilfældig. Vi har overfor de ansatte i Dansk Røde Kors udtrykt et ønske om at ville tale med en gruppe børn, der kunne tale dansk eller engelsk. Sprogbarrieren og det bekostelige i at skulle anvende en tolk, var en klar pragmatisk grund til dette ønske. De ansatte i Dansk Røde Kors udtrykte, at de ikke kunne stille en tolk til rådighed. Dette var nødvendige præferencer, da alternativet sandsynligvis ville være, at vi slet ikke ville komme i samtale med nogle asylbørn. Vores ønske om børnenes danskkundskaber har medvirket til, vores informantgruppe har været i asylsystemet i flere år, end der er gennemsnittet for asylbørn i øvrigt. Vi har dog ikke kunne finde statistik på dette. Ansatte i Dansk Røde Kors har udtrykt, at mange asylbørn på nuværende tidspunkt kun når at befinde sig et par måneder på et opholdscenter, før de flyttes til en kommune.

7.4.3 Konsekvenser

De mulige konsekvenser af den informantgruppe, som vi endte med at få adgang til er dels, at skolens rammer og påvirkning på børnenes liv er blevet centrale forhold i vores undersøgelse.

Vi fik mulighed for at følge hele skolens liv og gøremål. Her var det slående, hvordan de yngre børn var mere nysgerrige og ivrige efter at rette kontakt til os. De yngre børn var mere spontane og umiddelbare i deres snak med os end den ældre børnegruppe. Denne forskel skyldes sandsynligvis, at ældre børn er i stand til at reflektere over de intentioner, vi muligvis kunne have i mødet med dem og derfor langt mindre umiddelbare (Dansk Evalueringsinstitut 2009:11). De ældre børn, vi fik adgang til, skulle se os an i længere tid og virkede mere forbeholdne. Retrospektivt overvejede vi de fordele, der kunne have været ved at få kontakt til yngre informanter. Tilliden og kontakten ville måske have været lettere at etablere. Omvendt er der også etiske fordele ved, at den ældre børnegruppe i højere grad er i stand til at forstå vores intentioner og kunne træffe et mere informeret valg i forhold deres deltagelse.

7.5 Feltroller

I dette afsnit diskuterer vi, hvordan vi som forskere har indgået i forskellige feltroller, og hvordan disse roller var flertydige med flydende grænser. Forskeren må nødvendigvis benytte sig af forskellige roller alt afhængigt af, hvilken fase undersøgelsen befinder sig i (Kristiansen & Krogstrup 2009:112). For at illustrere vores feltroller, beskriver vi henholdsvis rollen som fremmed, hjælpelærer, styrende lærer og til sidst rollen som "ven".

7.5.1 Rollen som fremmed

Da vi skulle møde asylbørnene første gang, havde vi rollen som "fremmed". Denne rolle kan være fordelagtig, da vi lettere kunne møde børnene fordomsfrit og ikke havde faste forestillinger om vores informanter (Ibid.:72f). Rollen som fremmed gav mulighed for, at vi kunne stille naive spørgsmål, og på den måde kunne vi lettere få øje på implicite selvfølgeligheder i den verden, vi udforskede (Dansk Evalueringsinstitut 2009:12; Krogstrup & Kristiansen 2009:122). På den anden side var rollen som fremmed en udfordring i forhold til at vinde det enkelte barns tillid og villighed til at tale med os. Vi oplevede fra første sekund, vi trådte ind i klassen, hvordan børnene ikke af sig selv tog kontakt til os. De fleste løftede kun kortvarigt blikket for så at vende tilbage til deres mobiltelefon eller indbyrdes snak. Børnene havde brug for at se os an.

På opfordring fra klasselæreren havde vi til den første time forberedt et powerpointshow til eleverne om vores privatliv, vores uddannelse og de jobmuligheder, der kunne være i forlængelse af det. Det viste sig, at denne formelle kontaktform fungerede bedre, end vi havde troet, da vi derved trådte ind i en rolle som en slags underviser, hvilket eleverne nemt kunne relatere til. Ved at fortælle om os selv, gav vi lidt igen i forhold til den information og åbenhed, vi ønskede at eleverne mødte os med, hvilket kan ses som et udtryk for en etisk overvejelse, da vi tilsvarende ønskede at høre dem fortælle om sig selv (Jensen 2014:104,116). Det blev tydeligt, at vi havde en baggrund, som var af en anden og fremmed karakter, i forhold til de type uddannelser, de kendte til. På den måde blev distancen mellem os og dem nok større. På den anden side blev det faktisk en god anledning til at drøfte, hvorfor vi ønskede at lave en undersøgelse om asylbørns hverdag. Det gav også klassen indblik i de typer spørgsmål, de kunne blive stillet, deres anonymitet men også de mere praktiske aspekter i forhold til, at vi ønskede at optage samtalerne. Således blev eleverne forberedt på, hvad det indebar at deltage i vores undersøgelse. Retrospektivt kan vi se, at præsentationen gjorde det klart for børnene, at vi ikke havde nogen forbindelse til deres asylsag. Det var ellers en forventning, både vi selv og de ansatte havde til vores interaktion med børnene, at børnene kunne tro vi repræsenterede en del af systemet bag asylansøgningsprocessen.

Efter præsentationen af os selv og vores undersøgelse, var vi ikke længere kun fremmede og ukendte. Opbygningen af en relation til børnene var i sin spæde begyndelse, og det blev muligt at indtræde i nye feltroller.

7.5.2 Rollen som hjælper

Klasselæreren spillede en stor rolle i forhold til de feltroller, vi fik mulighed for at indtage. Fx var det klasselæreren, der præsenterede for klassen, at vi ville være en slags hjælper de dage, vi var tilstede. Det belyser, hvordan feltroller både kan være erhvervede roller, som forskeren bevidst indtager, men også roller tilskrevet af aktørerne i feltet (Kristiansen & Krogstrup 2009:113,125).

Rollen som hjælper viste sig at være en fremragende måde, hvorpå børnene kunne opbygge tillid til os. Når børnene lavede opgaver, tilbød vi vores hjælp uden at mase os på. De fleste svarede første gang tøvende ja. Vi ønskede at skabe en god og afslappet stemning,

og vi valgte bl.a. at anerkende og rose dem, når vi sad og løste opgaver sammen med dem. Det havde en større positiv effekt, end vi havde forestillet os. De sugede rosen til sig og blev pludselig ivrige efter at vise os, at de også kunne løse næste opgave. Derudover satte vi os ned ved siden af dem i stedet for at stå op, sådan som klasselæreren gjorde. Herved synliggjorde vi, at vi gav os god tid til det enkelte barn, og det endte ofte med, at vi sad hos det samme barn resten af timen, fordi de fortsat gerne ville have vores hjælp. Det betød, at rollen som hjælperlærer faktisk blev banebrydende i forhold til at få etableret den første gensidige kontakt og relation til børnene. Ofte opstod der i løbet af få minutter en stemning, hvor der gensidigt blev grinet og snakket. Således blev feltrollen som hjælperlærer en nøgle til at få skabt en uformel og "nær" atmosfære mellem os og børnene, selvom den i begyndelsen havde en formel karakter, da den blev introduceret af klasselæreren.

7.5.3 Rollen som styrende lærer

Vi erfarede, hvordan de tilskrevne roller fra klasselæreren også virkede uhensigtsmæssige og bremsende i forhold til at få skabt en åben og tryk relation til børnene. Eksempelvis var der en situation, hvor klasselæreren foreslog, at vi kunne lave gækkebreve med pigerne. Vi takkede ja med forestillingen om en hyggelig aktivitet, der måske kunne give rum for uformelle samtaler. Inden timen begyndte, fortalte klasselæreren, at vi lige kunne introducere, hvordan gækkebreve var en dansk tradition og give eksempler på mulige rim og vers. Pludselig var vi tilskrevet en rolle som styrende lærere, der havde en dagsorden for timen, som bestod i, at pigerne skulle lære noget om gækkebreve. Dette ændrede stemningen gevaldigt, da pigerne ikke udviste interesse for at lære noget om gækkebreve, mens vi følte os forpligtet på at gennemføre timen. Efter timen følte vi, at vi på ny måtte genopbygge relationen til pigerne i klassen og vise dem andre sider af os selv end den styrende lærer.

Selvom forskning i børneperspektiver altid implicerer et skævt magtforhold mellem barnet og den voksne (Dansk Evalueringsinstitut 2009:12), så blev rammesætningen for timens dagsorden og vores tilskrevne rolle som styrende lærer en yderligere barriere for den ligeværdige og anerkendende inddragelse af børns perspektiv (Warming 2011:67). Da vi havde været i rollen som hjælperlærere, kunne vi bedre anerkende dem som kompetente individer, der selv styrede effektiviteten af deres arbejde, og hvorvidt de havde brug for hjælp

eller ej. Således kan rollen som styrende lærer siges at have været en barriere i vores ønske om at skabe fortrolighed og behandle børnene ligeværdigt.

7.5.4 Rollen som "ven"

Den sidste feltrolle kalder vi rollen som "ven". Ven skal ikke forstås i betydningen af, at vi formåede at blive venner med asylbørnene på lige fod med børnenes øvrige venskaber. I sagens natur var det ikke muligt at skabe en så fortrolig og afslappet relation på seks dage. Vi var dog forundrede over, hvor meget børnene åbnede sig for os. Selvom dagene var få, tilbragte vi mange timer med dem, både til undervisning, i frikvarterer og en af dagene også til børnecaféen og -klubben. Særligt de sidste dage, havde vi en oplevelse af, at flere af børnene kom til at holde af vores tilstedeværelse. Fx var børnene ivrige efter, at vi hjalp dem i timerne, og der opstod indbyrdes konkurrence om, hvem vi sad hos. De sidste par dage henvendte de sig ofte selv og virkede trygge i at interagere med os. Således blev relationen mellem os og børnene af mere venskabelig karakter, og det er i den forstand, at rollen som "ven" skal forstås.

I takt med vi mærkede, at børnene knyttede sig til os – og omvendt – blev vores etiske hensyn udfordret. Inden vi gik ind i feltet, vidste vi, at asylbørns afbrudte relationer var en af de væsentlige risikofaktorer, der belastede deres livssituation, hvilket vi blev bekræftet i under empiriindsamlingen. Derfor blev de etiske overvejelser mere konfliktfyldte de sidste dage, hvor vi vidste, at relationen mellem os og dem snart ville ophøre. Vi følte, at vi benyttede de muligheder, vi havde for at forberede børnene på relationens ophør. Selvom børnene kendte til omfanget af de dage, vi ville være hos dem, ændrede det ikke på, at det var svært at sige farvel. Således viser rollen som "ven", hvordan det som forsker er vanskeligt at balancere mellem nærhed og distance. Desto mere tillidsfuld relationen til børnene blev, desto mere sårbart blev det at afbryde relationen, og deri var også en fare for at miste den akademiske distance til fordel for en personlig interesse i feltet. Omvendt kunne et for distanceret forhold til børnene medvirke til, at vi ikke kom tæt nok på til at forstå børnenes hverdag, som vi gerne vil belyse (Kristiansen & Krogstrup 2009:73,122f).

7.6 En kvalitativ undersøgelse

I det følgende beskriver vi dels, hvordan vi har benyttet os af deltagerobservation og semistrukturerede interviews, og endeligt begrundet vi, hvorfor disse metoder kan bidrage til at få indsigt i asylbørns beskrivelser og oplevelser af mening i hverdagen. Vi reflekterer også kritisk over disse metoders begrænsning.

7.6.1 Deltagerobservation

Vores undersøgelse har være drevet af et ønske om at belyse asylbørns egne perspektiver. Hertil har vi fundet deltagerobservation relevant, fordi metodens styrker blandt andet er, at vi har kunne observere børnenes egne iscenesættelser af deres handlinger og relationer, og derved nå tættere på en forståelse af hvilke motiver, følelser og tanker, der er på spil i deres hverdagsliv (Kampmann 1998:18; Dansk Evalueringsinstitut 2009:19). Derudover har deltagerobservation fundet sted i asylbørnenes hverdagsmiljø, hvilket har bidraget til, at vi har kunne observere asylbørnene i deres daglige omgivelser (Dansk Evalueringsinstitut 2009:12). Disse perspektiver mener vi er oplagte, når vi belyser, hvordan asylbørnene beskriver deres hverdag, og hvordan de oplever mening.

Vi anvender termen deltagerobservation, da vores observationstype både har haft en observerende og deltagende karakter. På den ene side har vi i nogle situationer haft den observerende rolle, hvor vi på afstand har observeret børnenes interne samspil (Szulevics 2015:83). Denne rolle påtog vi os fx i frikvarterer, eller når undervisningen blev styret af klasselæreren. Det bidrog fx til, at vi kunne observere, hvilke legekammerater børnene foretrak at omgås med og hvilke børn, der stod uden for denne leg. Endeligt kunne vi også observere, i hvilke situationer børnene virkede glade, fx når de fik ros og anerkendelse fra deres klasselærer og ligeledes kunne vi observere, hvis børnene fx i undervisningen blev frustreret over, at skemaet for dagen blev lavet om. Disse observationer har suppleret den viden, vi har fået gennem vores interviews og har givet os indsigt i deres kropssprog, udtryk og generelle adfærd, som kan være med til at afspejle de aspekter, de finder glædelige såvel som udfordrende. Disse observationer har bidraget til at give andre nuancer til, hvad børnene oplever som meningsfulde i hverdagen, og vi har kunne observere, om der var overensstemmelse mellem, hvad de sagde, og hvad de gjorde. I den forbindelse er vi

opmærksomme på, at vi som forskere, uanset feltrolle, influerer på den observerede kontekst med vores tilstedeværelse (Dansk Evalueringsinstitut 2009:19).

På den anden side har vi også haft en deltagende rolle, fordi vi ofte har haft en forholdsvis intens social interaktion med børnene. I løbet af skoledagen indgik vi det meste af tiden i et aktivt samspil med dem i timer såvel som frikvarterer. Det har bidraget til mange uformelle samtaler, hvor vi har kunne spørge ind til ting, som vi ikke fik belyst under interviewet. Vi deltog også ved at køre med skolebussen én af dagene og ved at deltage i de fritidstilbud, som flere af børnene til dagligt deltager i. Her oplevede vi selv den varme modtagelse, børnene såvel som vi fik af klubmedarbejderen, og vi erfarede tilsvarende, hvordan der opstod en hyggelig stemning i børneklubben, når teen og kagen blev sat frem. Således har vi under vores empiriindsamling både haft en observerende såvel som deltagende rolle i de aktiviteter, som børnenes hverdag var præget af. Netop denne observationsform betegnes af flere som deltagerobservation (Kristiansen & Krogstrup 2009:7; Szulevicz 2015:81).

Deltagerobservationen har været en unik metode til at kunne observere børnenes snak, grin, tavshed, indelukkethed, mimik, kropssprog og trivsel. Således fik vi indblik i det ikke-italesatte, det ikke-reflekterede, det ubevidste, det kropslige samt sociale interaktioner (Ibid.:87). Eftersom vi ønskede at belyse børnenes beskrivelser af deres hverdag mente vi, at det var bedst at få indblik i en blanding af ord og handlinger. Endeligt var metoden en anledning til, at vi kunne opbygge en relation til asylbørnene, hvilket var essentielt for interviewenes indhold og karakter.

Vores deltagerobservation har også haft en række begrænsninger. Mange forskere påpeger, at observationer er meget tidskrævende, hvorfor ophold i feltet bør være lange for at få grundig indsigt i de sociale samværsformer, rutiner etc. (Dansk Evalueringsinstitut 2009:19). Goffman har for eksempel beskrevet, at feltarbejde minimum skal vare et år (Szulevicz 2015:88). Vores dataindsamling har haft store begrænsninger ved, at den kun varede seks dage. Groft sagt kan man sige, vi kun nåede at løftet en flig af de dynamikker, der er i en kompleks virkelighed som asylbørns hverdag. Et længerevarende ophold i feltet kunne have bidraget til at opbygge større tillid mellem børnene og os. Det kunne have givet mere dybdegående interviews, hvor børnene sandsynligvis ville have åbnet

sig mere for os. Herved kunne vi have fået en dybere og mere nuanceret forståelse af asylbørns hverdag.

Endeligt var deltagerobservationen begrænset af, at den kun fandt sted på skolen, i bussen, børnecaféen og børneklubben. Børnenes bolig på asylcentret og deres interaktion med deres familier kan siges at være en fundamental arena i deres liv, som vi desværre ikke fik mulighed for at observere. På trods af de nævnte begrænsninger har deltagerobservationen samlet set fungeret som et velfungerende grundlag for at udføre interviews, og det har givet os en indsigt i børnenes hverdag.

I forbindelse med vores deltagerobservationer havde vi udarbejdet en observationsguide, hvor vi havde indkredset en række opmærksomhedspunkter. Blandt andet ønskede vi at observere samspillet mellem børnenes handlinger og udsagn og de uoverensstemmelser, der kunne være herimellem. Herudover ønskede vi at observere interaktionen mellem børnene og de øvrige voksne, hvad de foretrak at lave, hvem de valgte at omgås med, hvornår de virkede glade, og hvornår de ikke virkede glade (jf. bilag 3). På den måde har deltagerobservation været brugbar til at belyse asylbørns oplevelser af mening i hverdagen.

7.6.2 Interviews

I dette afsnit belyser vi først, hvorfor vi har valgt semistrukturerede interviews som metode og fundet den anvendelig til at besvare vores problemformulering. Herefter belyser vi overvejelser om vores interviewguide. Til sidst beskriver vi hvilke muligheder og begrænsninger, der var ved den praktiske udførelse af denne metode.

Valget af semistrukturerede interviews

Vi har valgt semistrukturerede interviews, da denne interviewform rummer en fleksibilitet, der betyder, at rækkefølgen i samtalens gang ikke er fuldstændig fastlagt (Kristensen 2009:283; Thagaard 2004:87f). Det betyder, at vi på den ene side har fastlagt en række hovedtemaer, som vi gerne ville have børnenes perspektiver på. På den anden side ligger den fleksible form op til, at vi undervejs i interviewet har kunne tage temaer op, som børnene selv

kom ind på (Kristensen 2009:283; Thagaard 2004:87f). På denne måde har vi ladet børnenes fortællinger være retningsgivende for samtalen samtidig med, at vi har sørget for at belyse mulige svar på vores problemformulering.

Til forskel fra sporadiske uformelle samtaler under deltagerobservationen var der i interviewsituationen ro og tid til, at børnene kunne vurdere og reflektere grundigere over forskellige ting i deres hverdagsliv som asylbørn (Dansk Evalueringsinstitut 2009:16). Samtidig benyttede vi os i interviewsituationen af at observere stemmeføring og kropssprog.

Interviewguide

I udarbejdelsen af vores interviewguide har vi været inspireret af forskningen om resiliens og mestring. Derfor valgte vi i interviewguiden fx at fokusere på betydningen af sociale relationer, familien og kompetencer som forhold, der påpeges som vigtige for børns resiliens og mestring. De overordnede temaer, som vores interviewguide rummede, handlede om: Hverdagen, skolen, fritidsaktiviteter, hjemme- og familieliv, øvrigt socialt netværk og relationer, centerliv, kompetencer, mestring og fremtidsønsker (jf. bilag 4). Guiden rummede primært åbne og beskrivende spørgsmål, som fx "Hvordan ser en typisk hverdag ud for dig?", "Når du tænker på din hverdag, hvad plejer at gøre dig glad? og "Er der noget, du drømmer om, når du tænker på fremtiden?". Spørgsmålene skulle imødekomme, at børnenes fortællinger kunne pege i mange forskellige retninger.

Den praktiske udførelse

I dette afsnit reflekterer vi over, hvordan vi rent praktisk udførte vores interviews, og hvilke udfordringer, der var i processen.

For det første kaldte vi det ikke interview overfor børnene men i stedet en snak, da vi havde en forventning om, at netop asylbørn ved termen interview ville få associationer til behandlingen af deres asylsag. Det kunne foranledige, at de troede, vi kom som repræsentanter fra asylsystemet. Vi prøvede desuden at motivere dem ved at påpege, at det kunne være en anledning for dem til at fortælle, hvad de synes var vigtigt at fortælle om deres hverdagsliv. Endeligt søgte vi at gøre klart for vores informanter, hvad de gik ind til ved at

give dem eksempler på, hvad vi ville spørge for. Det bidrog dels til, at vi fik afmystificeret samtaleindhold, når vi understregede, at de frit kunne tale om de elementer i hverdagen, de havde lyst til, og de fik samtidig at vide, at de altid kunne trække sig og kun deltage i det omfang, de havde lyst (Kvale 2009:113; Jensen 2014:104). På den måde kan vores proces siges at tage højde for etiske og metodiske overvejelser i forbindelse med, at vores informanter har fået at vide, hvad de gik ind til. Undervejs i empiriindsamling valgte vi desuden at give alle børnene mulighed for at deltage i et interview, da vi så det som en del af en ligeværdig og anerkendende tilgang, at alle fik tilbuddet.

Efter aftale med klasselæreren havde vi mulighed for at udføre interviews med de enkelte børn, mens resten havde undervisning. Det betød, at vi i takt med, at tilliden og åbenheden blev etableret til det enkelte barn, kunne spørge dem, om de havde lyst til at gå af sides og tage en snak. Det var afgørende, at vi kunne foretage interviewene lige, når chancen opstod. Det var vigtigt for os, at de først fik den konkrete forespørgsel, når de selv virkede klar til det. Der opstod desværre én situation, hvor interviewaftalen blev sat i værk for tidligt. Det skyldtes, at klasselæreren allerede den første dag spurgte én af eleverne om at tale med os. Han indvilligede i det, og interviewet gik fint, men stemningen under interviewet var mere formel, end vi havde ønsket, og informanten virkede optaget af at give "de rigtige" svar. Det er ikke kun børn, der som informanter kan være optaget af at sige det, som de tror, forskeren gerne vil høre. Samme problematik gør sig gældende ved voksne (Ibid.:103; Thagaard 2004:103). Situationen var ærgerlig, da han var en elev, vi fik god snak og interaktion med efterfølgende, og der kunne her have været et potentiale til et mere dybdegående interview.

Interviewene varede mellem 25 og 55 minutter. Vi er opmærksomme på, at der er tale om korte interviews i forhold til sværhedsgraden af vores problemstilling. Den korte varighed kan have påvirket kvaliteten af vores empiri, og det ville have været mere optimalt med længerevarende interviews for at få flere nuancer og uddybelser fra børnene. Vi oplevede dog ikke, at det var muligt at foretage længerevarende interviews, da asylbørnene havde svært ved at bevare koncentrationen i længere tid.

Der var kun ét tomt lokale, vi kunne benytte til vores interviews, og det lå placeret på lærergangen. Det har sandsynligvis bidraget til at skabe en mere formel ramme om samtalen, som gav associationer til, at barnet nu befandt sig i en voksensfære, og at samtalen også havde en "voksen" karakter. I hvert fald oplevede vi, at børnenes adfærd og

svar var mindre afslappede, når vi skulle udføre interviews i forhold til deltagerobservationerne. Det havde været mere ideelt at udføre samtalen på barnets domæne, fx i et rum, som de til daglig færdedes i på skolen (Warming 2011:98). Det havde skabt en mere ligeværdig og anerkendende inddragelse af børnene. Men vi havde en praktisk udfordring, der begrænsede os i muligheden for at skabe et rum, der bedst muligt kunne facilitere barnets perspektiv (Ibid.:67,99). I stedet forsøgte vi på andre måder at gøre barnet så tilpas som muligt i situationen ved at smile og virke afslappede. Desuden startede vi interviewene med at gentage, at vi ville spørge lidt om deres hverdag, og at de måtte sige til, hvis de havde brug for en pause (Ibid.:97).

De opfølgende spørgsmål er det sidste aspekt, vi belyser i forhold til den praktiske udførsel af interviewene. Et semistruktureret interview kan indeholde en anerkendende og lyttende attitude. Det vil sige, at vi som forskere lytter, iagttager og bakker op snarere end taler og udspørger, som også er målet i en ligeværdig inddragelse af barnets perspektiv (Ibid.:99). Opfølgende spørgsmål, som "kan du sige lidt mere...", eller "vil du prøve at give et eksempel på det" anvendte vi hyppigt for at få lidt flere nuancer på informanternes korte svar. Vi brugte også fortolkende spørgsmål for at sikre os, om vi havde forstået barnets udsagn korrekt (Thagaard 2004:90). Fx spurgte vi "har jeg forstået det rigtigt, når du siger...". Vi oplevede desuden, at vi skulle give vores informanter opmuntrende og anerkendende tilbagemeldinger for motivere dem til at tale videre. Den lidt træge kommunikationsform opstod til trods for, at vi havde forsøgt at formulere korte og enkle spørgsmål, der ikke var for lukkede og abstrakte (Kvale & Brinkmann 2009:154). Med andre ord virkede det uvant for dem at skulle føre en samtale med en voksen i længere tid.

7.7 Sproget som barriere

Gennem vores empiriindsamling oplevede vi, at sproget var en barriere. Der var dels flere uformelle samtaler under vores deltagerobservation, vi ikke kunne få indblik i, da de foregik på børnenes modersmål. Derudover viste sproget sig at være en barriere i interviewsituationerne, og under tre af vores interviews var det nødvendigt, at klassens hjælpelærer agerede oversætter. Det kan have medført, at vores spørgsmål har fået en anden

karakter i oversættelsen. Eksempelvis oplevede vi, at han i sin oversættelse benyttede konkrete eksempler, hvorimod vi havde forsøgt at stille et åbent og ufortolket spørgsmål. Endeligt erfarede vi, at selvom børnene beherskede tilstrækkeligt dansk til at føre en uformel samtale, så var deres ordvalg markant begrænset og unuanceret i forhold til at reflektere over egen livssituation. Det betyder, at kvaliteten af vores empiri kan betragtes som forringet, da asylbørnene har haft vanskeligt ved at udtrykke en lang række nuancer, begrundelser og refleksioner omkring deres livssituation på grund af de sproglige udfordringer. De sproglige udfordringer kan endvidere få asylbørnene til at fremstå mere ureflekteret end de egentlig var, og her er det vigtigt at huske på, at disse børn ligesom andre har funktionelt differentierede sproglige kompetencer. I børnenes anvendelse af dansk vil der ofte være med en funktionel differentiering i forhold til deres modersmål (Skytte 2007:116). På trods af de sproglige begrænsninger har vi dog alligevel kunne afdække en række perspektiver på, hvordan asylbørnene beskriver og oplever mening i deres hverdag.

7.8 Tekniske gengivelser

Gennem specialet har vi benyttet logbog og diktafon. Vi brugte logbogen i specialets indledende fase til at skabe et systematisk overblik over samtaler og mailkorrespondancer i kontaktforløbet. Derudover har vi benyttet logbogen under vores deltagerobservation, og således har vi kunne genskabe situationen i erindringen efter den fandt sted (Kristiansen & Krogstrup 2009:151). Som forsker bør man dog undgå at notere under samvær med feltets deltagere, da der kan være en fare for, at de føler sig overvåget og derfor ændrer adfærd. Vi var opmærksomme på dette forhold, da nogle af vores informanter havde tidligere erfaringer med at blive observeret som en del af et terapeutisk forløb. Det optimale var derfor for os at skrive mange stikord i løbet af dagen og efterfølgende sammenfatte disse og gøre dem mere fyldestgørende (Ibid.:151f). Vi supplerede desuden vores noter på toilettet, i et afsides lokale, eller når vi kom hjem.

Endeligt havde vi valgt at optage vores interviews med børnene, da brug af diktafon kan være en fordel, fordi interviewerens således bedre kan koncentrere sig om at stille spørgsmål, lytte, have øjenkontakt og lægge mærke til mimik mm. På den anden side kan det være en udfordring at benytte teknisk udstyr, hvis interviewet har form af små, impulsive samtaler som opstår spontant (Dansk Evalueringsinstitut 2009:16). Vi havde forestillet os, at

vi kunne benytte optagelser under flere små spontane samtaler, men vi oplevede det som kunstigt og bremsende at bede børnene om tilladelse til at optage disse uformelle samtaler og valgte derfor kun at optage selve interviewene.

I forbindelse med de tekniske gengivelser er det vigtigt at være opmærksom på, at forskerens bestræbelser på at give nøgterne beskrivelser altid vil være et udtryk for en tolkning (Kristiansen & Krogstrup 2009:152). Dette har vi prøvet at imødekomme ved i analysen at tydeliggøre, hvad der er vores overvejelser og refleksioner, og hvad der er rene gengivelser af børnenes fortællinger. Vi er opmærksomme på, at fortolkningsproblematikken i øvrigt knytter sig til hele specialet, da det altid vil være et vilkår i børneperspektiver, at der kræves et oversættelsesarbejde mellem børn og voksnes forståelsesverdener, hvor de voksne må oversætte og fortolke børns udtryk, handlinger osv. (Dansk Evalueringsinstitut 2009:8,9,15).

8. Teori

Dette kapitel redegør for de teoretiske pointer, der knytter sig til begreberne resiliens og mestring. Redegørelsen vil tage udgangspunkt i de aspekter i teorierne, som vi hovedsageligt fokuserer på og anvender i analysen af vores empiri.

Teorierne om resiliens og mestring er nært beslægtede og retter begge fokus mod, at alle mennesker rummer modstandskraft og mestringspotentialer (Sommerschild 2000:24,33,57; Vedeler 2007:22). Perspektiverne har været omdiskuteret og udvikler sig løbende. Mestringsperspektivet voksede frem i 1970'erne med udgangspunkt i, hvordan børn mestrer og håndterer deres liv på trods af modgang (Sommerschild 2000:32f,33; Gjørum et al. 2000:16). Senere introducerede Rutter begrebet resiliens, der har fokus på menneskers modstandskraft (Sommerschild 2000:35). Forskningsområderne er således nært beslægtede, og har op gennem 1980 og 1990'erne bidraget til et øget fokus på, hvorfor nogle børn klarede sig godt eller mindre godt (Luthar et al. 2000:544). Der eksisterer desuden et særskilt internationalt forskningscenter om resiliens, Resilience Research Centre, som Martin Ungar er leder for.

Vi finder det gavnligt at trække på begge perspektiver i vores speciale, idet de supplerer hinanden. Vi anvender resiliens til at skabe en forståelse for de mulige beskyttelsesfaktorer, asylbørn kan være omgivet af og til at belyse de underliggende processer, der knytter sig til asylbørns modstandskraft. Vi benytter Luthar, Cicchetti og Becker (Luthar & Cicchetti 2000; Luthar et. al 2000) til at belyse resiliensperspektivet. Mestring bidrager til at få en grundigere forståelse af, hvordan asylbørn begriber, håndterer og oplever mening trods deres belastende livssituation. Hertil benytter vi primært Antonovsky (2000). Herudover supplerer vi med øvrige forskere, der har arbejdet med begreberne. I det følgende redegør vi først for resiliens og derefter for mestring.

8.1 Resiliens

Luthar og Cicchetti beskriver resiliens således:

"Resilience is a dynamic process wherein individuals display positive adaptation despite experiences of significant adversity or trauma. This term does not represent a personality trait or an attribute of the individual" (Luthar & Cicchetti 2000:858)

Resiliens er således udtryk for en dynamisk proces, hvor mennesker positivt tilpasser sig en kontekst på trods af betydelig modgang (Luthar & Cicchetti 2000:858; Luthar et al. 2000:543). Resiliens består af to dimensioner. Den ene er modgang og forstås som belastninger og negative livsomstændigheder forbundet med tilpasningsvanskeligheder. Den anden dimension defineres som positiv tilpasning, der finder sted på trods af større overgreb på udviklingsprocessen (Luthar et al. 2000:543; Luthar & Cicchetti 2000:858). Resiliens kan således forstås som modstandskraft, der styrker hensigtsmæssig udvikling og positiv tilpasning i forbindelse med belastninger (Spring og Spring 2014:42).

I et resiliensperspektiv taler man om beskyttelses- og risikofaktorer. Disse faktorer kan have betydning for børnenes resiliens. Resiliensprocesserne udspiller sig i et spændingsfelt mellem disse faktorer (Ostenfeld 2006:576). Risikofaktorer forværrer negative effekter af risikofyldte forhold, og omfanget af dem kan variere (Luthar & Cicchetti 2000:858; Luthar et al. 2000:545). Eksempler på risikofaktorer kan være konflikter i hjemmet, opbrud i relationer til venner samt hyppige boligskift (Spring & Spring 2014:43f). Forskningen har påpeget, at sådanne faktorer kan virke belastende for mennesker. Beskyttelsesfaktorerne er derimod karakteriseret ved, at de er medvirkende til at modificere risici i en positiv retning. Eksempler på beskyttelsesfaktorer kan være en nær tilknytning til mindst én voksen eller kompetencer i individet (Luthar et al. 2000:559).

Luthar og Cicchetti beskriver, hvordan beskyttelses- og risikofaktorer udspiller sig på forskellige niveauer; i nærmiljøet, familien og individet (Luthar & Cicchetti 2000:859). I nærmiljøet kan en risikofaktor være vold, mens en velfungerende relation til en voksen på barnets skole kan udgøre en beskyttelsesfaktor (Ibid.). På det familiære niveau vil hård forældredisciplin udgøre en risikofaktor, mens følelsesmæssig omsorg fra forældrene vil udgøre en beskyttelsesfaktor. I individet vil en høj tiltro til egne evner og et afslappet temperament udgøre eksempler på beskyttende faktorer, mens lav intelligens eller lav selvkontrol kan udgøre risikofaktorer på dette niveau (Ibid.:859). Således skal resiliens endvidere forstås kontekstuel, idet det både er faktorer i selve individet, såvel som i familien og i nærmiljøet, der kan påvirke menneskers resiliens (Luthar et al. 2000:543,547).

Forskellige beskyttelses- og risikofaktorer vil have forskellige indvirkninger på forskellige individer. Eksempelvis kan fritidsaktiviteter og en god relation til en skolelærer have større betydning for børn, der er opvokset i stressende og belastende omgivelser. Det

skyldes, at disse børn vil have færre af sådanne positive oplevelser i deres hverdag, hvorfor disse oplevelser vil have afgørende betydning for børnenes tilpasning (Luthar & Cicchetti 2000:860). Et barn som umiddelbart befinder sig i en belastende livssituation kan sagtens være mere resilient end et barn, som umiddelbart lever under ordnede velfungerende forhold (Spring og Spring 2014:42). Resiliens skal dog ikke forstås som en egenskab eller et karaktertræk ved individet, men som noget dynamisk og processuelt, der er påvirket af forhold i og udenfor individet, og som gensidigt påvirker hinanden (Luthar & Cicchetti 2000:858, 863; Betancourt & Khan 2008:317).

Et barn kan godt udvise åbenbar succesfuld tilpasning på nogle områder ved at udvise gode faglige kompetencer og samtidig kæmpe med skjulte psykologiske vanskeligheder som fx depressionsproblemer og PTSD (Luthar et al. 2000:549). Disse variationer og nuanceringer er med til at illustrere, at resiliens hos mennesker på et område ikke nødvendigvis udspiller sig på andre områder. Således må begrebet resiliens ikke forstås statisk, men som dynamiske og flerdimensionelle processer, hvormed der sker en positiv tilpasning under livsbetingelser, hvor man ellers kunne forvente patologi (Ibid.; Ostedfeld 2006:572). Samtidig ses børn, i et resiliensperspektiv, som aktive agenter, der kan påvirke deres egne livsomstændigheder (Luthar & Cicchetti 2000:863). Vi bruger resiliensforskningens begreber og empiriske fund til at drage paralleller til de aspekter, som asylbørnene påpeger som positive eller udfordrende elementer i hverdagen. Således kan vi belyse, hvilke mulige beskyttelsesfaktorer, der er i asylbørnenes hverdag.

8.2 Mestring

Et mestringperspektiv indebærer et fokus på, hvorledes et individ er i stand til at mestre en vanskelig livssituation (Gjærum et al. 2000:15f). Heri ligger en forståelse af, at der er knyttet mestringspotentialer til hver eneste person og situation (Sommerschild 2000:25), hvorfor mestringperspektivet kan ses som en del af fokusskiftet fra en orientering mod det patogenetiske (det sygdomsskabende) til en orientering mod det salutogenetiske (det sundhedsfremmende) (Gjærum et al. 2000:15f). Antonovsky fokus er netop rettet mod kilderne til sundhed (Antonovsky 2000:12). I den forbindelse udviklede han en model over oplevelsen af sammenhæng (OAS) som svar på spørgsmålet om, hvorfor nogle mennesker med høj stressbelastning oplever at klare sig fint. Individets oplevelse af sammenhæng er

således afgørende for deres mestring (Sommerschild 2000:59f). Derfor vil vi gerne undersøge asyldbørns oplevelse af sammenhæng og derigennem belyse børnenes perspektiver på, hvorledes de mestrer deres vanskelige livssituation. OAS defineres af Antonovsky som:

"en global indstilling, der udtrykker den udstrækning, i hvilken man har en gennemgående, blivende, men også dynamisk følelse af tillid til; at (1) de stimuli, der kommer fra ens indre og ydre miljø, er strukturerede, forudsigelige og forståelige; (2) der står tilstrækkelige ressourcer til rådighed for en til at klare de krav, disse stimuli stiller; og (3) disse krav er udfordringer, det er værd at engagere sig i" (Antonovsky 2000:37)

Derved beskriver Antonovsky OAS, som bestående af tre komponenter; *begribelighed, håndterbarhed og meningsfuldhed* (Antonovsky 2000:15,33). Oplevelsen af begribelighed henviser til, hvorledes de stimuli, man konfronteres med, opfattes som kognitivt forståelige, sammenhængende og strukturerede fremfor kaotiske, tilfældige og uforklarlige (Ibid.:34f). Håndterbarhed relaterer sig til, om mennesker opfatter, at der står ressourcer til deres rådighed, og om de oplever dem tilstrækkelige til at klare de krav, de bliver stillet over for (Ibid.:35f). I den forbindelse refererer ens rådighed til *"ressourcer, man selv har kontrol over, eller ressourcer, der kontrolleres af en legitim anden"*, det kan fx være en ven, et familiemedlem eller en anden voksen, man føler, man kan stole på (Ibid.:36). Endelig henviser oplevelsen af meningsfuldhed til, hvorvidt mennesker føler, at livet er forståeligt rent følelsesmæssigt, og at nogle af de problemer og krav, tilværelsen fører med sig, er værd at investere energi og engagement i. På denne måde er oplevelsen af meningsfuldhed også knyttet til et motivations-element (Ibid.).

De tre komponenter hænger uløseligt sammen, men man kan godt have en situation eller et liv, hvor nogle af komponenterne er stærke, mens andre er svage (Ibid.:38). Alle tre komponenter er nødvendige men ikke lige vigtige, da det meningsfulde element ifølge Antonovsky er det helt centrale. Oplevelsen af begribelighed betragtes som den næst vigtigste, idet oplevelsen af håndterbarhed afhænger af oplevelsen af begribelighed. Endvidere udgør håndterbarhed en vigtig komponent, for hvis man ikke tror på, at man har ressourcer til rådighed, vil det gå ud over oplevelsen af meningsfuldhed og forsøget på at mestre situationen. Individets mestring afhænger således af hele sammenspillet mellem oplevelsen af begribelighed, håndterbarhed og meningsfuldhed (Ibid.:40).

Et andet centralt bidrag til mestringsperspektivet kommer fra Hilchen Sommerschild, der har udviklet en model over mestringsvilkår. Hun påpeger, at tilknytning

og kompetence er grundvilkår for udviklingen af selvværd og modstandskraft, og at disse skal styrkes for, at mennesker kan mestre deres liv (Sommerschild 2000:27,67). Sommerschild påpeger, at stabile og nære relationer samt tryghed gennem familie og netværk har betydning for børns positive udvikling (Ibid.:66ff). Det at mestre modgang er nært beslægtet med at kunne forstå sin livssituation, og sådanne kompetencer udvikles netop i samspil med trygge og nære relationer. Hos Sommerchild ses en forståelse af, at alle børn kan komme styrket ud af en situation, hvis udfordringerne står mål med barnets muligheder for mestring (Ibid.:68). Vi er opmærksomme på hendes perspektiver, når vi undersøger, hvad der kan styrke asylbørnenes oplevelse af mening i hverdagen. I dette kapitel har vi således redegjort for de teoretiske begreber, som vi vil anvende i vores analyse.

9. Analysestrategi

Kapitlet beskriver først processen omkring vores databearbejdning og dernæst analysens opbygning. Til sidst gives en kort praktisk information om vores brug af citater.

9.1 Databearbejdning

Gennem vores databearbejdning har vi identificeret nøgleord i det empiriske materiale, der indikerer, hvilken tematik det pågældende udsagn er tilknyttet. Dette kan ses som en del af en kodningsproces (Kvale & Brinkmann 2009:223f,351). Det har udspillet sig ved, at vi har inddelt de empiriske udsagn fra transskriptioner og logbog under én hovedbetydning, som eksempelvis venskaber, voksne støttepersoner, skolehverdagen, fritidsaktiviteter mv., der indikerer hvilken tematik, det empiriske udsagn er et udtryk for. Disse tematikker er dels påvirket af de hovedtemaer, vi havde valgt forud for indsamlingsprocessen, men selve empiriindsamlingen og databearbejdningen har også åbnet for helt nye tematikker som tilhørsforhold, flytninger, skolens struktur og rutiner, trivialitet og kedsomhed mv., som er temaer, vi ikke havde indskrevet i hverken vores interview- eller observationsguide.

I løbet af en kodningsproces sker der også en meningskondensering, når udsagn bliver forkortet og sammenfattet, og hovedbetydningen bliver omformuleret til et enkelt ord (Ibid.:227,551). Eksempelvis havde vi observationer af, hvordan nogle af børnene gennem leg, samtaler og sociale relationer havde en særlig tilknytning til de personer, der havde samme etniske eller sproglige tilhørsforhold som dem selv. Til disse eksempler har vi knyttet nøgleordet tilhørsforhold, der ligeledes har udgjort en tematik, som vi har arbejdet videre med i vores analyse. Samlet set har vores kodning og meningskondensering bidraget til at organisere og skabe overblik over vores empiriske materiale (Ibid.:223).

Endeligt har vi også foretaget en meningsfortolkning, idet vi gennem vores analyse finder frem til meningsstrukturer og betydningsrelationer, som går udover det, der umiddelbart fremtræder i empirien (Ibid.:230). Det sker, når vi analyserer de empiriske tematikker ved brug af de teoretiske begreber, vi har valgt. Eksempelvis har vi kunne sætte børnenes fortællinger om betydningen af venskaber og kontakten til øvrige voksne i relation til resiliensforskningens påpegning af kammerater og voksne rollemodeller som mulige beskyttelsesfaktorer. Denne fortolkning har bidraget til, at vi har foretaget en rekontekstua-

lisering af udsagnene indenfor en bredere referenceramme (Ibid.). Vi har rekontekstualiseret vores empiriske fund ved at sætte dem i relation til den eksisterende forskning. Herved har vi kunne analysere, diskutere, supplere og uddybe forskellige nuancer, der knytter sig til asylbørns oplevelse af mening i hverdagen. Endvidere er fortolkningen og rekontekstualiseringen vigtig, da de sproglige barriere har udgjort en begrænsning for dybden og klarheden i de empiriske pointer. Selvom vi fra opgavens begyndelse har haft et stærkt ønske om, at analysen skal være funderet i børnenes egne perspektiver, så har vi undervejs måtte foretage fortolkninger af hvilke mulige betydninger, asylbørnenes udsagn har kunne rumme. I kvalificeringen af de analytiske pointer tager vi derfor først og fremmest udgangspunkt i vores empiriske materiale og understøtter med pointer fra den eksisterende forskning.

9.2 Analysens opbygning

Vi har valgt at strukturere vores analyse ud fra specialets to teoretiske perspektiver – resiliens og Antonovskys teori om OAS. Analysens første del besvarer det første af vores fire undersøgelsesspørgsmål. Her analyserer vi, hvordan asylbørnene beskriver deres hverdag, og hvad de finder positivt og glædeligt. Ved at sætte disse empiriske fund i relation til de fund, resiliensforskningen har påpeget, diskuterer vi, hvilke forhold, der kan udgøre mulige *beskyttelsesfaktorer* i asylbørnenes hverdag. Vi har ladet de empiriske tematikker være styrende for, hvilke pointer der belyses.

I analysens anden del besvarer vi de tre øvrige undersøgelsesspørgsmål. Her belyser vi asylbørnenes oplevelse af mening ved at analysere deres oplevelse af henholdsvis *begribelighed*, *håndterbarhed* og *meningsfuldhed*. Antonovskys begrebsapparat kan være en abstrakt og vanskelig størrelse at anvende. Det kan skyldes, at Antonovsky ikke har underkastet sin model en empirisk afprøvning (Antonovsky 2000:33). Det kan også skyldes begrebernes karakter, der søger at præcisere metarefleksioner over, hvordan man kvalificerer og begrebsliggør menneskers oplevelser af mening. Vi frigør os derfor fra begrebsapparatet i den forstand, at vi lader de pointer, som asylbørnene fortæller om være i fokus fremfor Antonovskys begrebsdefinitioner. Ikke desto mindre er begreberne meget anvendelige til at analysere hvilke betydninger, børnenes udsagn kan rumme, der indikerer deres oplevelse af mening i hverdagen. I forlængelse af hvert undersøgelsesspørgsmål præsenteres en delkonklusion.

Analysen er således overordnet set struktureret ud fra de to teoretiske perspektiver. De specifikke underafsnit i analysen er dog udvalgt og struktureret ud fra de empiriske tematikker. Analysen har en diskuterende karakter, hvilket ses ved, at vi i begge analysedele inddrager eksisterende forskning og teoretiske bidrag til at understøtte, uddybe og nuancere vores analytiske pointer. Ved at bringe den eksisterende forskning i spil, bringer vi ligeledes vores forforståelser i spil og trækker på de hermeneutiske principper, men vi trækker også på de fænomenologiske principper, idet empirien er styrende for de udvalgte tematikker.

I løbet af analysen vil der være overlap i anvendelsen af de empiriske tematikker. Eksempelvis bliver børnenes relation til deres venner, familie og øvrige voksne både belyst i første og anden del af analysen, men der vil være tale om forskellige empiriske eksempler, og vigtigt er det, at det er forskellige betydninger og nuancer af den samme overordnede tematik, som udfoldes under de to analysedele.

Vi har foretaget en ordret transskribering af vores interviews og har valgt at medtage citaterne i deres "rå" form for at give læseren en mere autentisk oplevelse af empirien og for at være tro mod informanternes udsagn. Endvidere har vi valgt i citaterne at referere til interviewer som I, oversætter som O og informanten ved deres forbogstav.

10. Analyse

Vores analyse søger at besvare vores problemformulering, der lyder: *Hvordan beskriver asylbørn deres hverdag i Danmark, og hvordan oplever de mening på trods af den belastende livssituation, de befinder sig i?* Analysen besvarer problemformuleringen ved at belyse de fire valgte undersøgelsesspørgsmål én for én.

Første del af analysen: Glædelige oplevelser i hverdagen

Vi besvarer her specialets første undersøgelsesspørgsmål: *Hvad beskriver asylbørnene som positive forhold i deres hverdag, og hvilke mulige beskyttelsesfaktorer kan påpeges ud fra asylbørnenes egne fortællinger?* Med udgangspunkt i de tematikker, vi sporer i børnenes fortællinger, udvælger vi i denne del af analysen de vigtigste aspekter, asylbørnene fortæller om som glædelige og betydningsfulde forhold i hverdagen. Derfor belyses venner, familie, øvrige voksne og aktiviteter i fritiden i det følgende. Øvrige og mindre fremtrædende aspekter, som asylbørnene omtaler positivt, udfoldes i analysens anden del.

10.1 Vennerne

Da vi interviewer vores informanter, stiller vi dem et åbent spørgsmål: *"Hvad gør dig glad, når du tænker på din hverdag nu her?"*. Det mest fremtrædende og gennemgående svar på spørgsmålet er betoningen af venskaber med jævnaldrende. Fx lyder svarene: *"At jeg kan se mine venner i skolen"* (Ahmed:3) og *"Jeg er glad for mine venner"* (Yousef:2). To af asylbørnene har flyttet asylcenter for nylig og refererer ligeledes til venner som det mest glædelige ved deres tidligere ophold på centret:

"Det var vennerne. Jeg har boet i [et skandinavisk land] i syv år og er blevet vant til det"(Aya:3)

"Det var sjov (siger grinende) (...) Fordi der var mange børn, og efter skole gik jeg med det samme til miniklub, og når vi var færdige, så gik vi alle sammen ud og legede. Og da jeg så startede i maxiklub, så var jeg derhjemme lidt, og så gik jeg ud med drengene, og så kom jeg ind, og så gik jeg til klubben"(Jennifer:1f)

Udover de ovenstående eksempler, fremhæves vennernes betydning også hos flere af de andre børn (Diana:2; Marco:2; Sonya:2; Tomas:2). Vennernes betydning fremhæves i otte ud af ni interviews. Til mange af de øvrige spørgsmål i interviewguiden er betydningen af venner ligeledes en essentiel del af børnenes fokus, når de reflekterer over, hvad der optager dem i deres hverdag. Her følger tre eksempler:

"I: Hvad synes du så om at bo på asylcentret?"

A: Hvis der er ikke venner, så er det ikke sjovt. Så det er meget kedeligt. Der er dårlige mennesker der" (Ahmed:12)

"I: Hvis du nu skulle nævne de to ting, der gør dig mest glad, hvad er så det? (...)

O: Den første ting er mine venner" (Yousef:4)

"I: Kan du prøve at fortælle, hvad laver du en typisk hverdag?"

D: Jeg sidder faktisk altid på mobil, og skriver med mine venner" (Diana:1)

I vores empiriske materiale ser vi derfor, at venner udgør et forhold, som langt de fleste af asylbørnene oplever som glædeligt og vigtigt. Tilsvarende påpeger resiliensforskningen, at kammeratgrupper med gode rollemodeller kan udgøre en beskyttelsesfaktor (Ostenfeld 2006:576). Vi undersøger ikke, hvorvidt børnenes venner kan kategoriseres som rollemodeller og har ikke grundlag for at udtale os om dette. Vi mener dog, at selvom børnenes venner måske ikke udgør en decideret rollemodel, må det have en positiv betydning for børnene, når vennerne fremhæves som et glædeligt element i hverdagen.

Der er én informant, hvis liv er præget af omfattende ensomhed i forhold til at have jævnaldrene venner (Basim). Det er et forhold, vi dels observerer gennem vores deltagerobservation men også i vores interview, er han den eneste, der ikke omtaler de jævnaldrende venner som et positivt forhold i sit liv. Tværtimod er hans beskrivelse af de jævnaldrene, han færdes iblandt, omgærdet af frustration. Fx siger Basim ved hjælp af oversætteren: *"Det med eleverne, synes han, er meget vanskeligt at omgås. Han synes ikke om det. Han kan ikke lide eleverne i skolen (...)* De er uopdragne og siger mange grimme ting" (Basim:3). Eksemplet illustrerer, at ligesom venskaber kan betegnes som en beskyttende faktor i et barns liv, kan det udgøre en belastende faktor, når de ikke er tilstede (Luthar & Cicchetti 2000:858). I dette tilfælde medfører fraværet af jævnaldrene venner social isolation og en hverdag præget af ensomhed. Pointen understreger, hvordan forståelsen af de forhold,

der bidrager til børnenes resiliens må gå hånd i hånd med en forståelse af, at fraværet af de selv samme mulige beskyttelsesfaktorer kan udgøre en risikofaktor i asylbørns hverdag.

Ved hjælp af den eksisterende forskning mener vi, det er relevant kort at diskutere, hvorfor venskaber bliver fremhævet som en essentiel del af børnenes fortællinger. Hvis vi betragter vores informantgruppe i et udviklingspsykologisk perspektiv, kan det påpeges, at venner får en stigende betydning i løbet af barndommen. Venner betyder ganske simpelt mere for den informantgruppe, vi har, end hvis de var yngre (Luthar & Cicchetti 2000:858). Den eksisterende forskning om asylbørn bekræfter, at venskaber er afgørende for asylbørns udvikling og socialisering, da de blandt andet gennem venskaber udvikler sociale kompetencer og evnen til at løse konflikter (Hedegaard et al. 2004:11). Resiliensforskningen påpeger også, at venskaber kan betragtes som en såkaldt kompetence i børns liv (Luthar & Cicchetti 2000:858). Det er en pointe, der ligeledes må tages i betragtning i forhold til asylbørn, da det bidrager til deres resiliens i en sårbar og vanskelig livssituation.

Endeligt vidner børnenes fortællinger om, at venskaber bidrager til glædelige oplevelser i deres hverdag. Men som det vil fremgå i analysens andel del, udgør de mange flytninger i asylbørnenes hverdag en barriere for en opretholdelse af asylbørnenes venskaber, og venskaber er derfor for mange af børnene også forbundet med savn og frustration. Derfor tolker vi ikke venskaber som en udbredt beskyttelsesfaktor i asylbørnenes liv, men som en vigtig beskyttelsesfaktor, hvis man vil styrke asylbørns resiliens.

Gennem vores deltagerobservation observerer vi andre sider ved venskabet, som børnene ikke selv italesætter under interviewene. Gennem deres interaktion med deres klassekammerater søger de dagligt at blive set, anerkendt og hørt af hinanden (også af andre voksne). Det ser vi blandt andet den første dag, hvor læreren foreslår, at børnene kan præsentere hinanden, for at vi kan lære dem lidt at kende. Her forestillede vi os, at de ville nævne navn, alder mv., men præsentationen kommer først og fremmest til at dreje som om at rose hinanden. Eksempelvis beskriver en række informanter hinanden med adjektiver som "*sød*" og "*venlig*" eller nævner, hvis nogen har "*god tøjstil*", eller er "*dygtige*" til et bestemt fag (Logbog 1:1f; Logbog 2:1f). Situationen viser, at børnene er optaget af at få og give ros og anerkendelse, hvilket kan ses som et udtryk for nogle af de underliggende processer, der knytter sig til venner som beskyttelsesfaktor (Luthar et al. 2000:558).

Børnenes søgen efter opmærksomhed, anerkendelse og venskaber ser vi også udspille sig på andre måder. Under vores deltagerobservation i skolen ser vi ofte, hvordan børnene i undervisningen er mere optagede af at få opmærksomhed fra hinanden fremfor at fokusere på lærerens undervisning. Eksempelvis bemærker vi, at en af drengene i en hel undervisningstime primært forsøger at få en piges opmærksomhed ved at sende blikke og komme med humoristiske kommentarer (Logbog 2:14). Et andet eksempel er, hvordan en anden dreng forsøger at smugle mad op af sin taske, selvom klasselæreren netop har bedt alle børnene om at fjerne deres mad. Det vigtigste for ham er nok ikke maden, men derimod de anerkendende blikke, han får fra samme pige i klassen, som synes hans "frække" adfærd er underholdende (Ibid.). Begge drenges tavse og lydløse adfærd kan handle om at få opmærksomhed og anerkendelse.

Børnene giver ikke selv en forklaring til, hvorfor de er optaget af at få hinandens anerkendelse, opmærksomhed osv. Vi formoder, de heller ikke er bevidste om, hvor meget dette præger deres interaktion, og det er således vanskeligt at spørge ind til. Deres adfærd indikerer dog et stærkt signal om, at venskaber kan bidrage til asylbørns selvværd. Ifølge Sommerschild udvikles selvværd gennem tilknytning til andre mennesker og bidrager til menneskers modstandskraft. Det er et grundvilkår for menneskers mestring (Antonovsky 2000:27,67). Empirien viser således, at asylbørns glædelige oplevelser i hverdagen er tæt knyttet til deres sociale interaktion med jævnaldrene venner og desuden er knyttet til underliggende processer som anerkendelse og opmærksomhed. Venskaber er således en mulig beskyttelsesfaktor, der dels udspiller sig i nærmiljøet, men også påvirker beskyttelsesfaktorer i individet, fx udviklingen af selvværd. Børnenes fortællinger peger på, at venskaber udgør en kilde til glædelige oplevelser i hverdagen, når venskaberne kan udvikle og udspille sig.

10.2 Familien

Dette afsnit belyser, hvorledes asylbørnene omtaler deres familier. Selvom vi ikke observerer børnenes interaktion med deres familier, peger børnenes fortællinger på, at familien udgør den mest betydningsfulde del i børnenes liv. Når vi under interviewet spørger dem om, hvilke personer, de betragter som de vigtigste i deres liv, nævner otte ud af ni informanter deres

forældre og søskende (Aya:16; Basim:13; Marco:12; Sonya:14; Tomas:8; Yousef:10). Her begrundet to informanter, hvorfor forældrene og søskende er de vigtigste:

"Jeg synes mit hele liv bliver sammen med dem, i stedet for de andre mennesker"
(Diana:20)

"(griner) Jeg kan ikke vaske mit tøj, jeg kan ikke vaske op, og jeg kan ikke lave mad. Jeg kan ikke noget uden hende [min mor]" (Ahmed:16)

Asyldbørnene udtrykker på flere måder, at familien repræsenterer de vigtigste mennesker i deres liv. Relationen til familien er den eneste gennemgående sociale relation, som har været der gennem hele deres barndom. I resiliensforskningen påpeges familien som en beskyttelsesfaktor, der selv sagt udspiller sig i familiesfæren. Det kan virke beskyttende for udsatte børn, når der er: *"Perioder af følelsesmæssigt givende samspil til forældre. Mindst én resilient forælder. Forældre som tillader hjælp"* (Ostenfeld 2006:576). Vi kan ikke ud fra vores empiri konkludere, hvorvidt kontakten til forældrene udgør en reel beskyttelsesfaktor i asyldbørnenes liv. Dels er det ikke et forhold, vi fik adgang til at observere direkte. Derudover kan den måde børnene fortæller om deres familie på i flere tilfælde antyde, at børnenes relation til forældrene er kompliceret og muligvis udgør en belastning snarere end en beskyttelse i deres liv. Fx opstår der et stemningsskifte, når familien omtales af Yousef:

"Y: Jeg er glad for mine venner (...) og min familie også [vennerne omtales glad, familien nævnes sagte efterfulgt af tavshed]" (Yousef:2)

"I: Hvis du skulle vælge et sted, hvor du bedst kan lide at være på centret, hvor kunne det så være?"

Y: Selvfølgelig hjemme [tonefaldet er trist, og han taler stille]" (Yousef:8)

"I: Hvem er de vigtigste mennesker i dit liv? (...)"

Y: Selvfølgelig min familie" (Yousef:10)

Eksemplerne indikerer, at Yousef oplever, at familieemnet er ømtåleligt og sårbart, hvilket er et forhold andre børns udsagn også indikerer (Jennifer:18; Sonya:2; Basim:11). Yousef vil gerne omtale sin familien positivt. Samtidig fornemmer vi, at hans korte og lukkede svar indikerer, at der gemmer sig en kompleksitet under overfladen. Desuden skal det nævnes, at netop Yousef er én af de informanter, som vi ikke havde forventet at komme til at tale med, da han dagligt får professionel støtte på grund af familiens traumatiske fortid. Han udtrykker selv et ønske om at tale med os, og derfor gennemfører vi et interview med ham.

Gennem vores empiri kan vi påpege, at børnene fortæller, at familien er betydningsfulde for dem. Familien udgør derfor et vigtigt og fundamentalt forhold i asylbørnenes liv. Det fremstår derimod langt mere tvivlsomt, i hvilket omfang familien bidrager til glædelige oplevelser i asylbørnenes hverdag. Den eksisterende forskning bidrager her til at belyse, hvordan familiesfæren på den ene side kan udgøre rammen for barnets udvikling, og således være en helt fundamental beskyttelsesfaktor i børnenes liv (Hedegaard et al. 2004:22). På den anden side kan familiedynamikken, trivslen, ressourcerne til børnene mv. være stærkt udfordrede af familiens fortid og belastningerne ved asyltilværelsen, og nogle forældre reagerer ikke adækvat på deres børns behov. I sådan et tilfælde kan familien udgøre en væsentlig risikofaktor (Ibid.:26). Selvom familiens ændrede funktionsmåde kan udgøre en betydelig risikofaktor i asylbørns liv, så er det vigtigt at understrege, at det netop er i familiesfæren, at der ligger store potentialer og kilder til at fremme beskyttende faktorer i børnenes liv. Derfor anbefaler forskningen også understøttelse af familiens sammenhold, som et vigtigt aspekt til at styrke barnets modstandsdygtighed samt støtte til forældrene således, at de kan støtte deres børn (Svendsen 2013:87; Hedegaard et al. 2004:35).

Vores empiri belyser, at familierne er vigtige og betydningsfulde relationer i børnenes liv, som de ønsker skal udgøre en positiv faktor i deres liv. Vi kan derimod ikke ud fra vores empiri påpege, at familierne decideret bidrager til en række glædelige oplevelser, da nogle af asylbørnenes udsagn indikerer en mulig kompleksitet og sårbarhed.

10.3 Andre voksne

Gennem børnenes fortællinger fremgår det, at der er enkelte voksne, som de særligt finder glæde i at have kontakt til. Eksempelvis bliver Nico, som står for børnecaféen på asylcentret, entydigt omtalt positivt af alle drengene (Basim:6; Marco:4; Yousef:4):

"Han er sådan sød, og han hjælper, fx du kan ikke sige et ord så godt, han hjælper dig med det, og han fortæller dig, hvad det betyder" (Tomas:6)

"I: Hvad er så de tre bedste ting?"

A: At sidde med Nico i caféen (...) Ja. Han er rigtig god. Han er sådan sød, meget sød og tålmodig. Hvis vi snakker sådan grimme ord ik', så skal vi gå ud af caféen i to minutter og så kan vi komme tilbage eller lave armbøjninger (griner)" (Ahmed:11)

Nico er tydeligvis vellidt af drengene. Vi observerer desuden, hvordan børnene er trygge i hans selskab, tiltaler ham afslappet, og at der er en afslappet stemning, når de er sammen. Kommunikationen mellem Nico og børnene er varm og tonen hjertelig.

En anden type voksne, børnene viser tilknytning til, er øvrige slægtninge. Basim nævner, at han taler med sin søster, der stadig bor i hjemlandet, to-tre gange dagligt (Basim:7). Desuden har Jennifer en nær og fortrolig relation til sin moster:

I: Hvis du nu skulle nævne de vigtigste personer i dit liv, fx de tre vigtigste, hvem ville det være?

J: Min mors søster (...)

I: Hvorfor er hun den vigtigste?

J: Fordi hun tænker altid på mig. Hun kigger efter mig. Hun er ligesom en mor til mig”
(Jennifer:18)

I interviewet fortæller Jennifer, hvordan hun i hjemlandet har boet sammen med mosteren i mange år og stadig har kontakt til hende via skype. Det skal i denne forbindelse nævnes, at hun er den eneste informant, der ikke nævner hendes herboende familie som en del af de vigtigste personer i hendes liv. Det kan skyldes, at Jennifers mor har massive problemer, hvorfor Jennifer søger støtte og omsorg i en anden relation. Sommerschild påpeger, at det er vigtigt for udsatte børns mestring, at de har én nær fortrolig (2000:67). Højrisikobørn, der har et nært og varmt forhold til en anden voksen i eller uden for familien, vil i højere grad være beskyttet mod uheldige påvirkninger fra syge forældre (Ibid.:38). I Jennifers tilfælde er det derfor særligt vigtigt, at hun har en fortrolig relation til sin moster, da hun ikke virker til at have en nær, fortrolig relation til sine forældre. Særligt i Jennifers tilfælde bliver det tydeligt, hvordan asylbørn kan have meget få voksne, som de har en nær, fortrolig kontakt til, og desto vigtigere bliver den måske eneste tillidsfulde relation, asylbørnene har til en anden voksen.

Det sidste eksempel fra empirien omhandler asylbørnenes klasselærer, som flere af børnene omtaler i positive vendinger som *”sød”, ”flink”* og *”god til at hjælpe”* (Ahmed 3; Aya:8; Basim:4). Diana siger: *”Jeg synes, hun er meget god til at forklare, og en god hjælper. Hun sidder altid og forklarer, hvordan du skal gøre det på en nemmere måde”* (Diana:7). Selvom begrundelserne ikke er så nuancerede og dybdegående, så fremgår det tydeligt, at klasselæreren har en betydningsfuld rolle for asylbørnene, da de omtaler hende meget positivt. Under vores deltagerobservation ser vi, at der er en dreng, der slet ikke nævner klasselæreren som en vigtig person i sit liv, men som ikke desto mindre i løbet af skoledagene

søger klasselærerens opmærksomhed og anerkendelse gentagende gange. Dette udspiller sig fx, da vi en eftermiddag spiller bingo, hvor Marco ofte henvender sig til klasselæreren og siger: *"Se her, jeg mangler kun to"* eller *"Hvem tror du, der får først bingo, dig eller mig?"* (Logbog 2:7). Dette er et eksempel på, hvorledes børnene søger klasselærerens opmærksomhed for herigennem at få anerkendelse og en oplevelse af samvær.

Det kan være vanskeligt at vurdere, hvor tæt en følelsesmæssigt tilknytning asylbørnene har til deres klasselærer. Ud fra deltagerobservation synes vi at iagttage, at relationen ofte er præget af en vis professionel distance, som det ofte er tilfældet mellem lærere og elever. Desuden udtrykker nogle af børnene også en frustration over klasselæreren (Jennifer:15f; Tomas:14). Det kan betragtes som uundgåeligt, når hun er én af de voksne, der dagligt tilbringer mest tid sammen med børnene, og desuden i rollen som lærer også må indtage en styrende rolle i forhold, hvad hun forventer af dem. Samlet set tolker vi relationen til klasselæreren som en ud af de få mulige voksne støttepersoner, asylbørnene kan have i deres liv.

Asylbørnenes fortællinger peger på, at deres kontakt til øvrige voksne kan udgøre glædelige og betydningsfulde relationer i deres hverdag. Det er ikke givet, at asylbørnene får den fornødne omsorg i familien, og derfor kan en klasselærer, klubmedarbejder, søster eller moster få en særlig betydning i asylbørns hverdag, da de bliver en ud af få mulige støtte- og omsorgspersoner i børnenes liv (Luthar & Cicchetti 2000:860). Empirien viser, at de øvrige voksne, som børnene har mulighed for at danne en relation til, hvad enten det er en af Dansk Røde Kors' fagprofessionelle eller fx en øvrig slægtning, har mulighed for at spille en væsentlig rolle i børnenes liv. Hvis asylbørnene har en følelsesmæssig tilknytning til en sådan voksen, som kan virke støttende i asylbørnenes liv, så kan disse voksne udgøre en beskyttelsesfaktor (Ibid.:858).

10.4 Aktiviteter i fritiden

De forhold, som børnene nævner som et af de mest positive og glædelige forhold i hverdagen, er de forskellige fritidsaktiviteter i hverdagen.

10.4.1 Dansk Røde Kors' fritidstilbud

Eksempler på aktiviteter, som børnene finder glædelige, er de tilbud, asylcentret til daglig har til børnene i form af en børnecafé og -klub, der er åben om eftermiddagen og om aftenen. Derudover går flere af børnene til en sportsgren i en lokal sportsklub. Her følger eksempler på, hvordan børnene omtaler disse aktiviteter:

"Det er sjovt [cafeen], der er de andre drenge og Nico. Jeg laver sjov også og spiller billard" (Yousef:4)

"I klubben det er sjovere, derfor vi spiller sammen det spil, men hjemme man spiller bare alene (...) Om weekend jeg laver fodbold altid. Jeg går ind til en stor stadion, der ved siden af [centrets navn], og vi går mange venner" (Tomas:2)

Vi kan give flere eksempler på, hvordan børnene omtaler klubben, caféen, og det at gå til en sportsgren, fx fodbold eller brydning, som noget af det mest glædelige i ugens løb (Ahmed:3; Basim:6; Marco:2; Yousef:8). Resiliensforskningen påpeger, at fritidsaktiviteter kan have større betydning for børn fra et belastet miljø, fordi de har færre oplevelser i deres hverdag, der giver dem en positiv følelse af velvære, og det bidrager til udsatte børns positive tilpasning (Luthar & Cicchetti 2000:860). Tilsvarende synes vi både i asylbørnenes udsagn og handlinger at kunne iagttage fritidsaktiviteterne som en positiv oplevelse og vigtig mulig beskyttelsesfaktor.

Til fritidsaktiviteter knytter der sig ligeledes underliggende processer, som bidrager til at forstå, hvordan fritidsaktiviteter bidrager til positive oplevelser i asylbørnenes hverdag (Luthar et al. 2000:558). Eksempelvis er fritidsaktiviteter tæt knyttet til det at være sammen med venner, og derfor ville det at spille fodbold alene sandsynligvis ikke være omgærdet af samme begejstring, da det er det sociale i at dele spilleglæden med sine kammerater, der gør aktiviteten attraktiv.

Empirien viser, at det at Dansk Røde Kors blandt andet faciliterer nogle fritidstilbud, eller at børnene går i en lokal sportsklub, danner en ramme for, at asylbørnene kan indgå i et socialt fællesskab og knytte venskaber. Dansk Røde Kors' rolle som facilitator lader til at have en stor påvirkning på asylbørnenes trivsel og de positive oplevelser, som asylbørnene associerer til deres hverdag. Fritidsaktiviteter udgør således en vigtig beskyttelsesfaktor, der kan bidrage til asylbørns resiliens.

10.4.2 Uformelle børne- og ungdomsaktiviteter

Børnenes fortællinger peger også på, at der er glædelige aktiviteter i fritiden, der ikke faciliteres af Dansk Røde Kors. Eksempelvis nævner alle pigerne og flere af drengene, at de godt kan lide at chatte og spille på deres mobiltelefoner, tage billeder og lægge dem på facebook mv. (Yousef:3; Basim:4; Jennifer:1f; Aya:6; Conny:4; Tomas:5). Særligt pigerne har et fællesskab om at tage billeder af hinanden og sidder ofte på trappen og fniser, mens de sidder med deres mobiltelefoner:

”Vi leger ikke så tit her i skolen, vi sidder bare på den der trapper, der er helt til sidst. Sidder der og snakker, og tager billeder og tager meget tit billeder af mig og Jennifer. Så sidder vi derovre og ligger nye billeder op på facebook, instagram og alt muligt. Vi synes det er sjovt at snakke derovre, og hun forklarer alt, hvad der er sket med hendes kærester eller eks-kærester” (Diana:8)

Selvom drengene ikke italesætter det i samme grad, observerer vi, at de i praksis ligeledes spiller, chatter, tager billeder med deres mobiltelefoner og hører musik (Logbog 2:3). Disse aktiviteter i fritiden beskriver børnene som glædelige. Det er aktiviteter, som kan associeres med et almindeligt ungdomsliv. I forhold til den aldersgruppe, vi undersøger, er det relevant at medtage, at brugen af mobiltelefoner og sociale medier kan betragtes som en almindelig og stort set global børne- og ungdomsadfærd. Derfor kan denne adfærd også betragtes som en måde, hvorpå asylbørnene føler sig som en del af en normal børne- og ungdomskultur. Empirien viser derfor, at en tilsyneladende banal aktivitet som brug af mobil, chat mv. opleves som glædelig, da det måske ubevidst giver dem en oplevelse af at lave normale børne- og ungdomsting. De uformelle aktiviteter, som asylbørnene oplever som glædelige, mener vi ligeledes kan bidrage til asylbørns resiliens.

10.4.3 Kedsomhed

Som vi påpeger tidligere har Dansk Røde Kors' rolle som facilitator en stor påvirkning på asylbørnenes hverdag og de positive oplevelser, som asylbørnene associerer til deres fritid. Derfor oplever flere af børnene også, at der er stor forskel på weekenden og fritiden i hverdagene. Eksempelvis fortæller disse børn, at weekenden er kedelig, netop fordi fritids-tilbuddene er lukkede i weekenden:

”I: Er der forskel på hverdag og weekend?”

A: Ja, der er stor forskel. I weekenden er der ikke café eller klub. Det er lukket, og så bliver det lidt kedeligt. Så der spiller jeg bare fodbold” (Ahmed:2)

”S: I hverdag så har jeg ting at gøre, og i weekend jeg har ikke mange ting jeg skal gøre, jeg skal bare slappe af” (Sonya:2)

Weekenden kan også af andre informanter opleves som kedelig (Aya:3; Diana:4; Jennifer:2). Det påpeger, hvor vigtig en rolle Dansk Røde Kors har, når de i hverdagen faciliterer tilbud, der kan stimulerer børnenes forskellige behov.

Marco er også en af de informanter, der ikke selv siger, han keder sig. Men når han fortæller om sin weekend, siger han: *”Den meste tid sidder jeg på computeren, jeg går ikke ud”* (Marco:1). Selvom Marco ikke selv siger, at han keder sig, er det et forhold, vi mener muligvis kendetegner hans livssituation. Marco benytter sig sjældent af Dansk Røde Kors’ fritidstilbud. I skolen såvel som i fritiden virker han socialt isoleret fra fællesskaber med jævnaldrene, da han sidder ofte med hættten godt trukket ned om hovedet, mens han bruger sin mobil (Logbog 2:6). Det leder os hen til at påpege, at kedsomhed er et fænomen, der særligt udspiller sig for de asylbørn, der ikke benytter sig af de fritidstilbud, Dansk Røde Kors faciliterer i hverdagen. Typisk er det pigerne, der ikke benytter sig af fritidstilbuddene. Til spørgsmålet om, hvad pigerne laver i deres fritid, og hvad de synes om den, fortæller de, at de oplever fritiden som kedelig:

”J: Kedeligt. Så går jeg bare hjem og sidder ved computeren. Der er ikke nogen”
(Jennifer:1)

”S: Mm, jeg plejer bare at være i min værelse og være i tablet og youtube (...) Hvis min tablet har ikke batteri, så er jeg bare i stuen

I: Hvad så når du går ind i stuen, hvad laver du så?

S: Så sidder jeg og kigger på fjernsyn og går på min mors værelse og ligger med hende” (Sonya:2)

”Jeg sidder faktisk altid på mobil og skriver med mine venner” (Diana:1)

Disse piger benytter sig ikke af Dansk Røde Kors’ fritidstilbud. Ifølge de ansatte i Dansk Røde Kors skyldes det, at mange af pigerne kommer fra en kulturel baggrund, hvor der er tradition for at holde drenge og piger adskilt, og forældrene anser det ikke for belejligt, at pigerne omgås med drengene. I modsætning til de drenge, der benytter sig af Dansk Røde Kors’ fritidstilbud, vidner pigernes fortællinger om, at deres fritid er forholdsvis ensformig og giver dem en oplevelse af kedsomhed. Pigernes hverdag er kedelig og ensformig i den forstand, at

de dagligt befinder sig på deres værelser og sidder med mobiltelefonen. Det betyder, at selv om vi i det ovenstående har påpeget, at brugen af mobiltelefoner kan opleves som glædelig og kan bidrage til virtuel social interaktion med jævnaldrene, så kan brugen af mobiltelefoner også udspringe af, at asylbørnene ikke har andet at give sig til. Kedsomhed er en af de belastningsfaktorer, Vitus påpeger som nærværende i asylbørns hverdag (Vitus 2011b:101).

Lige såvel som fritidsaktiviteter kan udgøre en beskyttelsesfaktor i asylbørnenes liv ser vi gennem børnenes fortællinger, at fraværet af selv samme aktiviteter i asylbørnenes liv kan udgøre en risikofaktor, da nogle af de asylbørn, som ikke benytter sig af Dansk Røde Kors' fritidstilbud i stedet oplever deres fritid som kedelig og ensformig.

10.5 Delkonklusion

I analysens første del belyser vi de aspekter, børnene beskriver som glædelige og/eller betydningsfulde i deres hverdag. Vi ser, at venner, kontakten til øvrige voksne og fritidsaktiviteter udgør nogle af de mest glædelige elementer i asylbørnenes hverdag, hvilket alle er aspekter resiliensforskningen påpeger som mulige beskyttelsesfaktorer i udsatte børns liv. Ligeledes nævnes familierne som de mest betydningsfulde personer i børnenes liv, men her har vi ikke haft grundlag til at konkludere, om familierelationen udgør en glædelig eller nærmere belastende faktor i asylbørnenes hverdag. De nævnte forhold er de mest centrale i børnenes fortællinger om glædelige eller mest betydningsfulde elementer i hverdagen. De forhold, vi belyser, kan ud fra resiliensforskningens sontring siges primært at udspille sig i asylbørnenes nærmiljø – og er venner, øvrige voksne og fritidsaktiviteter. Familiesfæren berører vi i et mere begrænset omfang (Luthar & Cicchetti 2000:859). Afsnittet viser dog også, hvordan fraværet af selv samme beskyttelsesfaktorer kan udgøre risikofaktorer i asylbørnenes hverdag, da ensomhed og kedsomhed kan opstå i fraværet af venner og deltagelse i øvrige fritidsaktiviteter.

Ud fra vores empiri ser vi en stærk sammenhæng mellem de forskellige beskyttelsesfaktorer. Eksempelvis ser vi, hvordan fritidstilbuddene danner en central ramme om den sociale interaktion med venner såvel som øvrige voksne, som de oplever som glædelig. Enkelte eksempler viser et modsætningsfyldt forhold mellem, hvad børnene nævner som glædeligt, og den glæde, de ren faktisk udtrykker i relation hertil – eksempelvis i relation

til familien. Det tydeliggør, hvor mange niveauer, dynamikker og grader af kompleksitet, der knytter sig til beskyttelsesfaktorer i asylbørns hverdag. Eksempelvis, hvordan anerkendelse og omsorg er tæt forbundet med børnenes fokus på venner og kontakten til øvrige voksne. Analysen bidrager til at belyse de faktorer, der kan understøttes i styrkelsen af asylbørns modstandskraft og trivsel.

Anden del af analysen: Oplevelsen af sammenhæng

I analysens anden del belyser vi hvilke elementer, der ud fra asylbørnenes fortællinger kan tolkes til at give dem en oplevelse af mening i hverdagen. Det gør vi ved hjælp af Antonovskys teori om oplevelsen af sammenhæng (OAS) med fokus på asylbørnenes oplevelse af *begribelighed, håndterbarhed og meningsfuldhed*. I forlængelse af analysens første del kan det her påpeges, at OAS er nævnt som en af de beskyttelsesfaktorer, der udspiller sig i individsfæren (Ostenfeld 2006:576). Analysen belyser og diskuterer de tre komponenter i nævnte rækkefølge.

10.6 Begribelighed

Dette afsnit besvarer 2. undersøgelsesspørgsmål: *Hvordan beskriver asylbørnene deres hverdag som struktureret og forudsigelig, og hvordan bidrager det til deres oplevelse af begribelighed?* Oplevelse af begribelighed henviser til, om asylbørnene opfatter deres hverdag som forståelig, sammenhængende og struktureret fremfor kaotisk, tilfældig og uforklarlig (Antonovsky 2000:34f). Her analyserer og diskuterer vi, hvordan skoledagen bidrager til en oplevelse af struktur og genkendelighed i asylbørnenes hverdag, men også hvordan skoledagen kan opleves som triviell og ensformig. Herved belyses andre facetter af hverdagen, end dem der belyses i analysens første del. Derudover påpeger vi, hvordan usikkerheden omkring deres fremtid udgør et livsvilkår, der udfordrer børnenes oplevelse af begribelighed.

10.6.1 Skoledagens rytmer og rutiner

Dette afsnit analyserer børnenes fortællinger om skoledagen. Skolen fungerer som et fast dagligt holdepunkt i asylbørnenes hverdag. Spørgsmålet er dog, i hvilket omfang skolens

orden, struktur, sammenhæng og forudsigelighed bidrager til børnenes oplevelse af begribelighed.

Rutiner og genkendelighed

Flere af børnenes fortællinger viser, at de på den ene side sætter pris på skoledagens rutiner og rytmer. Eksempelvis fortæller flere af børnene, at de foretrækker hverdagen fremfor weekenden med den begrundelse, at skolen holder dem beskæftiget (Ahmed:2; Diana:5; Jennifer:2). Hør fx Sonyas begrundelse:

"At i hverdagen så har jeg ting at gøre, og i weekend jeg har ikke mange ting, jeg skal gøre, jeg skal bare slappe af. Og når jeg har skole, jeg ved det godt, jeg skal gøre det her, og jeg har lektier. Jeg skal være klar til i morgen" (Sonya:2)

Skoledagen er her en positiv forpligtelse i børnenes hverdag, der bidrager til en følelse af, at de har noget at lave. Denne form for orden kan ses som et udtryk for asylbørnenes oplevelse af begribelighed. En anden informant siger direkte, at det er rutinerne i skolen, han sætter pris på:

"Når jeg kommer i skole, så bliver jeg glad, fordi jeg er i skole

I: Hvorfor?

B: (snakker til hjælperlærer)

O: Han snakker om, at der er regler i skolen, og at han er glad for det, fordi der er nogle rutiner" (Basim:3)

Basim udtrykker her en glæde over skoledagens rutiner. I den forbindelse er det relevant at nævne, at Dansk Røde Kors' asylskoler arbejder ud fra den såkaldte STROF-model, der er en pædagogisk metode, der står for: Struktur, tale, tid, ritualer, organiserede aktiviteter og forældresamarbejde (Shapiro et al. 2010:28). Uden at gå nærmere ind i denne model, vil vi påpege, at medarbejderne på asylskolen er meget bevidste om at skabe struktur og genkendelige rammer i skoledagen, da de mener, at netop asylbørn, grundet deres belastede livssituation, har brug for daglig struktur. STROF-modellen udmønter sig eksempelvis ved, at skoledagen bliver indledt med den samme, genkendelige rutine hver eneste dag. Hver morgen nævner én elev dag og dato. Dernæst skriver klasselæreren skoledagens program op på tavlen, og en elev bliver udvalgt som duks, ved at de kaster med en terning på gulvet (Logbog 1:4,7,15). Herudover observerer vi også de daglige rutiner ved, at asylbørnene fx hver dag ankommer med skolebussen, hvor lærerne tager imod dem. Når skoledagen er slut bliver

børnene ligeledes hentet af skolebussen, hvor de samme tre voksne kører med for at skabe ro og orden under busturen. Vi kørte med skolebussen en dag og observerede dette forhold. Starten og afslutningen på børnenes hverdag er således struktureret på en måde, der er ens dag efter dag, og som er fælles for børnene.

Selvom flere af børnene ikke nævner disse elementer af rutiner så eksplicit som Basim, kan vi gennem vores deltagerobservation tydeligt fornemme, at skoledagens struktur giver børnene en oplevelse af stabilitet og genkendelighed. Det kommer bl.a. til udtryk, når ændringer i deres program fører til forvirring og frustration hos eleverne (Logbog 2:8).

Vi mener, at skoledagens opbygning såvel som busturens rutiner bidrager til en oplevelse af begribelighed i asylbørnenes hverdag, da disse aktiviteter netop er strukturerede, forudsigelige, ordnede og sammenhængende – elementer, der alle kendetegner oplevelsen af begribelighed (Antonovsky 2000:34f). Dansk Røde Kors faciliterer på flere måder en orden og struktur i børnenes skoledag, som bidrager til asylbørnenes oplevelse af begribelighed. Flere af børnene fortæller nemlig, at de trives med den orden, struktur og de daglige forpligtelser, som er knyttet til skoledagen.

Skolens trivialitet

Nogle af asylbørnenes fortællinger vidner dog om, at skoledagen også til tider bliver opfattet som triviell, for gentagende og kedelig, hvilket udfordrer vores førnævnte pointe om skolen som afgørende for at skabe en oplevelse af begribelighed. Hør følger et par af asylbørnenes udsagn om, hvordan det er at gå i skole:

"S: Godt, men vi skal altid lære det samme hver dag [og] uge, vi laver ikke noget nyt

I: Kunne du godt tænke dig, at det var lidt sværere eller flere nye ting?

S: Nye ting

I: Hvad for nogle nye ting kunne du godt tænke dig?

S: Jeg vil også gerne lære engelsk, også gerne lære nye ting i dansk. Vi vil også lære historie og kunst, vi har ikke kunst. Vi havde kun en gang kunst" (Sonya:3f)

"(...) vi laver næsten hver dag dansk og matematik. Vi har ikke nogle andre fag, som i folkeskolen måske har (...) hver dag er det samme ting, vi lærer næsten. Fx jeg er fem år i Danmark, jeg har boet, og i dag en anden dreng, der kom, og efter han sidder ved siden af mig, og de ting som han lærer jeg skal lære dem igen (siges meget bestemt og højt). Og jeg siger det til [klasselæreren], hun tror ikke på mig. Så jeg skal gøre næsten det samme (mumler)" (Tomas:4)

"I skolen laver vi altid hver dag det samme" (Diana:1)

Skoledagen omtales her ikke kun positivt men også som en kilde til frustration. Argumentet er, at skoledagen opleves trivielt og for gentagende. Børnenes fortællinger antyder, at børnene ikke føler sig udfordret fagligt, når de efterlyser undervisning i andre fag, og når de føler, de laver det samme hver dag. Disse fortællinger udfordrer asylbørnenes oplevelse af begribelighed.

I Dansk Røde Kors' asylskoler undervises der primært i dansk og matematik, da skolen hovedsageligt fokuserer på at forbedre børnenes sproglige kompetencer, så de kan integreres i den danske folkeskole. Udover dansk og matematik har vores informanter én gang om ugen idræt, IT-undervisning og køkkentime. Klasselæreren forsøger at inkorporere folkeskolens øvrige fag som tematikker i danskundervisningen, men de har ikke en selvstændig plads på skemaet. Fx læser eleverne en tekst om biologi i dansk. På denne måde forsøger skolen at skabe en bredde i undervisningsindholdet, men denne bredde er ikke synlig nok fra asylbørnenes perspektiv. I børnenes fortællinger til os er det tydeligt, at børnene ikke selv opfanger skoleugens nuancer. Når programmet dagligt skrives op på tavlen står der hverdag primært dansk og matematik, og derfor opfatter børn kun, at de hovedsageligt undervises i disse to fag (Tomas:4; Sonya:3). Det kan bidrage til børnenes oplevelse af trivielle og ensformige rutiner samt gentagelser. Selvom STROF-modellen således på den ene side er et element, der bidrager til disse asylbørns oplevelse af begribelighed, så vidner børnenes egne fortællinger og vores observationer også om, at et for stort fokus på rutiner og genkendelighed kan blive for ensformigt. En og samme faktor, skolens rutiner, giver på den måde både en oplevelse af begribelighed såvel som ubegribelighed.

Den eksisterende forskning påpeger, at undervisningsniveauet generelt er lavere på asylskoler end på almindelige folkeskoler, og der er færre undervisningstimer (Vitus og Lidén 2013:89f; Christensen & Andersen 2006:13). Dette vidner nogle af børnenes fortællinger i vores undersøgelse ligeledes om, da de savner større udfordringer og variation i det faglige indhold. I den forbindelse er værd at have for øje, hvordan oplevelsen af sammenhæng i Antonovskys optik er påvirket af og afhængig af alle tre komponenter (Antonovsky 2000:15,38). Hvis verden opleves endimensionel og monoton udfordrer det ikke blot oplevelsen af begribelighed, men også oplevelsen af håndterbarhed og meningsfuldhed (Ibid.:129). Fx kan det at anvende færdigheder opbygge en tillid til, at verden er håndterbar,

hvilket ligeledes påvirker oplevelsen af mening, fordi mennesker oplever, at udfordringer er værd at investere energi og engagement i (Ibid.:36). I det lys er det vigtigt, at asylskolerne ikke har et for endimensionelt fokus på kun at styrke asylbørnenes sprogkundskaber, da det indebærer en risiko for at indskrænke asylbørnenes oplevelse af begribelighed, håndterbarhed såvel som meningsfuldhed.

Børnenes fortællinger peger på, at der er en grænse for, i hvilket omfang den daglige genkendelige struktur kan udspille sig før den grænser til at opleves for ensformig. Asylbørnene efterlyser flere nuancer og mere bredde i det faglige indhold. Skoledagen opleves derfor ikke kun som et positivt men også som et trivielt forhold i asylbørnenes hverdag. I det lys både bidrager men også udfordrer skoledagen asylbørnenes oplevelse af begribelighed og dermed deres oplevelse af mening i hverdagen.

10.6.2 Usikkerhed om ophold

Et andet forhold, der udfordrer, asylbørnenes oplevelse af begribelighed, er, at de ikke ved, om de får opholdstilladelse eller ej. Forud for undersøgelsen havde vi ikke tænkt at spørge ind til, hvordan de forholder sig til asylansøgningsprocessen. Vi medtager det alligevel her, da det er et element, vi dagligt hører børnene snakke om. Da vi netop ønsker at bringe asylbørnenes egne perspektiver frem mener vi derfor, det er relevant at beskrive, hvordan vi gennem vores observationer oplever, at de usikre opholdstilladelser gør asylbørnenes liv uforudsigeligt og derved er en barriere for asylbørnenes oplevelse af begribelighed (Ibid.:35).

Snakken om opholdstilladelser er et af de emner, vi dagligt hører børnene snakke om. Fx overhører vi under et gruppearbejde i skolen, Diana og Jennifer spørge Aya, hvor længe det er, hun har boet i det andet skandinaviske land, hvorefter hun svarer syv år. Jennifer siger *"Wow, syv år uden at få ophold"*, hvorefter Diana siger *"Ja, vi har da været her i fem år"*. Efter en kort pause med tavshed siger pigerne samstemmigt *"Men sådan er det jo – ja sådan er livet"* (Logbog 1:10). Eksemplet viser, at det for disse asylbørn længe har været et livsvilkår, at fremtiden er uforudsigelig og præget af uvished. Pigerne virker skuffede i deres stemmeføring men vante til at forholde sig til denne problematik.

Under vores deltagerobservation i børnecaféen bemærker vi, at snakken om opholdstilladelser også kan skabe ambivalente følelser. Der er en dreng, som i øvrigt ikke er

en del af vores øvrige informantgruppe, der fortæller de andre børn, at han har fået ophold. Denne dreng virker ikke særlig begejstret for hans opholdstilladelse, og det virker som om, han ikke ved, om han skal vise glæde eller sorg (Ibid.:13). Vi får desværre ikke lejlighed til at snakke med ham. Et gæt fra vores side er, at han finder det ambivalent at dele glæden med sine kammerater, for hvem han godt ved, at emnet om opholdstilladelser er ømtåleligt og sårbart. Det kan også være, at han har det ambivalent med at flytte væk fra den hverdag, han kender.

En anden dreng fortæller os i interviewet, at det bedste, der er sket den sidste uge, var, at familiens udvisning blev stoppet. Han fortæller, at situationen har været "*hektisk for familien*", og at de har været "*meget nervøse*" (Ahmed:4f). Hjælpelæreren, der oversætter til interviewet siger supplerende, at Ahmed havde fået besked om, at udvisningen foreløbigt var stoppet, da han var på vej med bussen til skole, og han var blevet utrolig glad og lettet (Ibid.:5). Snakken om ophold skaber, som ovenstående eksempler viser, blandende følelser som bekymring, nervøsitet såvel som lettelse hos børnene.

Gennem børnenes fortællinger og vores observationer af deres indbyrdes samtaler er det blevet tydeligt, at usikkerhed om fremtiden er et grundvilkår i asylbørns hverdag, som de dagligt mindes om eller på forskellig vis må forholde sig til. Usikkerheden gælder både dem, der får ophold, og dem, der afventer svar. Oplevelsen af begribelighed knytter sig til, at der er en klar forbindelse mellem nutid og fortid, og at man med rimelighed kan forvente, at der ligger en bestemt fremtid forude – en fremtid, der har en grad af forudsigelighed (Antonovsky 2000:130,35). Her viser vores undersøgelse, at usikkerheden om opholdstilladelser er et grundvilkår, der i høj grad udfordrer asylbørnenes oplevelse af begribelighed. Denne ventetid er tilsvarende en af de primære belastninger, som Vitus påpeger i forbindelse med asylbørns liv på danske asylcentre (Vitus 2011b:106). Den manglende afklaring om børnenes opholdstilladelser bidrager desuden til, at asylbørnene i deres position som asylansøgere ikke har mulighed for at udvikle en tillid til, at fremtiden er forudsigelig og kan blive, som de forventer, hvilket ligeledes udfordrer deres oplevelse af begribelighed (Antonovsky 2000:13). Asylbørnenes fortællinger peger derfor på, at usikkerheden om opholdstilladelser gør deres liv uforudsigeligt og er en barriere for asylbørnenes oplevelse af mening.

10.6.3 Delkonklusion på begribelighed

I vores undersøgelse af, hvordan asylbørn beskriver deres hverdag, finder vi flere eksempler på oplevelser af begribelighed. Skoledagen er i vid udstrækning en positiv faktor, der bidrager til struktur og genkendelighed, hvilket styrker børnenes oplevelse af mening. Skoledagen opleves dog også af nogen som trivielt og ensformigt. Her bliver det klart for os, at graden af struktur og rutine kan blive for meget, og at det er vigtigt at finde den rigtige balance, hvis det skal styrke asylbørnenes oplevelse af mening i hverdagen. Endeligt vidner asylbørnenes fortællinger om, at usikkerheden om opholdstilladelser bliver en stor barriere i forhold til oplevelsen af begribelighed. Når fremtiden er uforudsigelig, er hverdagen svær at begribe og finde mening i. Samlet set mener vi, at asylbørnenes fortællinger vidner om en relativ lav grad af oplevelse af begribelighed i deres hverdag.

10.7 Håndterbarhed

Dette afsnit besvarer 3. undersøgelsesspørgsmål: *Hvad fortæller asylbørnene, at de trækker på, når de skal klare sig igennem deres vanskelige livssituation, og hvilke ressourcer bidrager til deres oplevelse af håndterbarhed?* Her analyserer vi, hvordan asylbørnene opfatter, at ressourcer står til deres rådighed, og hvordan de benytter sig af dem (Ibid.:35f). Ressourcer diskuterer vi hovedsageligt i forhold til det sociale netværk og de personlige kompetencer, de trækker på. Vi diskuterer endvidere, hvordan flytninger udgør en væsentlig barriere i deres oplevelse af håndterbarhed. Derudover belyser vi relationen mellem oplevelsen af begribelighed og oplevelsen af håndterbarhed.

10.7.1 En reel ressource eller ej?

Vi spørger i vores interview, hvad børnene gør, hvis de har en dum dag, er kede af det eller har det svært. I den forbindelse fortæller Marco, at han nogen gange snakker med sin *"bedste ven"* i [udlandet] på skype. Han fortæller, at han aldrig har mødt denne ven i virkeligheden, og at de primært spiller computerspil sammen (Marco:6). Her forekommer det os tvivlsomt, om hans *"bedste ven"* udgør en ressource, der kan støtte Marco i hans vanskelige livssituation, fordi interaktionen primært handler om computerspil.

Diana siger, at hun godt kan lide at tale med sin mor: *"Jeg synes, det er meget nemt at tale med hende. Hun kan godt bare forstå det end alle de andre. Det er med hende, jeg taler om alt muligt"* (Diana:18). Diana peger på, at hun har ressourcer til rådighed, i familiesfæren, og at hun benytter sig af dem. De eksempler, Diana giver i forhold til, hvordan hun bruger sin mor, er primært i forhold til at snakke om *"drengeproblemer"* (Ibid.:12). Drengeproblemer udgør sikkert et vigtigt emne i hendes hverdag, og derfor oplever Diana, at hendes mor kan hjælpe hende med nogle af de ting, hun oplever vanskeligt. På den anden side ved vi ikke, om moderen ligeledes udgør en ressource, når Diana har brug for at tale om andre problematikker ved hendes livssituation. Vi ved derfor ikke, om hendes mor generelt set bidrager til Dianas oplevelse af håndterbarhed. I det følgende fortæller Basim ved hjælp af oversætteren, hvad han gør:

"O: Hvis jeg har haft en dårlig dag eller oplevet noget dårligt, så vil jeg helst snakke med min mor og ikke med min far. Han har oplevet så mange ting, så jeg vil ikke pålægge ham noget mere. Det er fordi, min far har oplevet mange dårlige ting i sit liv, og jeg vil ikke gøre tingene værre for ham" (Basim:11)

Basim foretrækker at tale med sin mor og oplever derved, at hun er en ressource, han kan benytte sig af, hvilket kan ses som et udtryk for en oplevelse af håndterbarhed. Vi kan dog ikke vurdere, i hvilket omfang relationen til moderen udgør en ressource i Basims liv. Vi kan derimod se, at Basim er et eksempel på et asylbarn, der forsøger at skåne sin far. På den måde har de ændrede livsomstændigheder i familien gjort, at Basim håndterer sine egne bekymringer og frustrationer anderledes overfor sin far, end han måske gjorde tidligere. I den forbindelse påpeger den eksisterende forskning risikoen i, at asylbørn udvikler en radar for, hvad deres forældre kan tåle at høre. Mange *"børn i flygtninge familier taler ikke med deres forældre om deres bekymringer og det, de ikke forstår, og de tilbageholder deres egen angst og uro. Nogle børn oplever, at forældrene bliver vrede og afvisende, når de søger trøst"* (Svendsen 2013:66). I Basims tilfælde kan det påpeges, at familiens fortid medvirker til, at Basims oplevelse af at have ressourcer til rådighed bliver indskrænket. Han er bekymret for at dele sine frustrationer med sin far, hvilket gør, at han undgår dette og i stedet benytter sig af sin mor.

Selvom ovenstående informanter fortæller om mulige personer, de kan trække på, så kan vi ikke med sikkerhed kategorisere asylbørnenes udsagn som et udtryk for en oplevelse af håndterbarhed, da vores empiri ikke rummer de nødvendige nuancer til at

vurdere, i hvilket omfang og i hvilke situationer de relationer, børnene nævner, udgør en ressource, som asylbørnene trækker på i vanskelige situationer. Men der er dog indikationer af, at de i nogle situationer kan trække på nogle af deres nærmeste.

10.7.2 Manglende adgang til ressourcer

Andre af asylbørnenes udsagn er mere entydige og vidner om, at de ikke oplever, at de har ressourcer til rådighed på vanskelige dage. Til spørgsmålet om, hvad børnene gør, hvis de har en dum dag, svarer nogle af de andre asylbørn:

"Hmm, jeg går ikke nogen steder, jeg er bare stille hele dagen, bare på min værelse hele dagen" (Sonya:12)

M: "Går hjem, og så spiller jeg bare computer

I: Er der nogen du kan lide at tale med, hvis du har en dum dag?

M: Nej jeg kan ikke så meget lide sådan noget

I: Heller ikke dine venner?

M: Nej" (Marco:12)

Ovenstående informanternes svar kan selvfølgelig være præget af, at informanterne ikke har nået at opbygge tillid til os og derfor ikke nævner mulige relationer, som de benytter sig af. Dog mener vi, at børnenes udsagn illustrerer et brudstykke af, hvordan de oplever virkeligheden og det peger i retning af, at de ikke oplever at have en række ressourcer at trække på. En positiv håndtering behøver selvfølgelig ikke altid at være koblet til at være social og dele sine tanker med andre. Her er mennesker forskellige og nogle mere introverte end andre. Vi har dog ikke indtryk af, at det at spille computer for Marco bidrager til hans oplevelse af håndterbarhed. Gennem vores deltagerobservation ser vi dels, hvordan samme informant dagligt isolerer sig socialt fra andre ved fx ikke at indgå i den sociale interaktion (Logbog 2:6). Også ifølge de ansattes udsagn tilbringer han dagligt al sin fritid med at spille computer alene, og de har en stærk formodning om, at han er traumatiseret på grund af de mange flytninger, der har været i hans liv.

Det kan forekomme modsætningsfyldt, at asylbørnenes fortællinger peger på, at de ikke føler, de har så mange ressourcer at trække på, når vi i analysens første del skildrer en række mulige beskyttelsesfaktorer som fx venner og voksne, som asylbørnene netop påpeger som glædelige forhold i hverdagen. Måske er børnenes kontrastfyldte fortællinger et udtryk

for, at asylbørnene på den ene side oplever af have et netværk i deres nærmiljø, som bidrager til glædelige oplevelser i hverdagen, men som de på den anden side måske ikke har den nødvendige tillid og fortrolighed til i forhold til at kunne benytte sig af disse relationer, når de er kede af det. Deres relationer til deres venner, lærer og klubmedarbejder kan muligvis være af mere overfladisk men dog glædelig karakter. Det kan være en mulig forklaring på, hvorfor flere af asylbørnenes udsagn i dette afsnit peger på, at de ikke oplever at have ressourcer at trække på i vanskelige situationer.

10.7.3 Flytninger som en belastning

Følgende eksempler belyser, hvordan asylbørnene oplever flytninger som et vanskeligt forhold i deres liv – et forhold, der resulterer i opbrud i relationer og udgør en barriere for børnenes oplevelse af håndterbarhed:

"I: Hvis du nu har en rigtig dum dag, hvor går du så hen? (...)

J: Her gør jeg ikke noget. Her er jeg bare på mit værelse. Men i [det asylcenter hun tidligere havde boet på], så gik jeg en tur og ringede til mine venner, og så kunne de være sammen med mig" (Jennifer:16)

"I: Hvor mange forskellige steder har du boet i Danmark? (...)

T: Jeg har boet i [nævner tre byer] og så boet (pause) jeg kan ikke huske, hvad det hedder mand, efter jeg har gået i [navnet på en by] jeg har kommet igen til [navnet på et center] efter fra det igen, jeg har kommet i [navnet på det nuværende center]" (slår kuglepennen i bordet et par gange)

I: Okay. Så hvor mange centre har du boet på i alt?

T: Jeg har skiftet i alt 8 skoler

I: 8 skoler på 5 år?

T: Mmm (siger bekræftende)

I: Hvordan har du det, når du tænker på det?

T: (lang pause) Det er alt for meget

I: Hvad er det, der kan gøre det svært, når man skifter så meget?

T: Jeg kender venner og så lige pludselig der kommer brev" (Tomas:13f)

"I: Har du kontakt til nogle af de samme venner, som da du boede på [navnet på et center]?"

S: Nej, fordi meste af dem har flyttet" (Sonya:6)

"D: Jeg synes, bare fordi jeg har boet i [navnet på et center] og alle de steder, så synes jeg bare, det er nok, at jeg har boet alle de steder, så nu vil jeg bare gerne bo et sted, hvor der ikke er så mange mennesker (...) jeg synes, der er mange mennesker og så

får jeg ondt i hovedet (...) Og jeg synes bare, man bliver meget træt af den der flytte hjem, flytte her” (Diana:19f)

Om end børnene i de empiriske eksempler kan være uklare i deres sprog, så er børnenes pointer ikke til at tage fejl af. Flytninger mellem centrene er hos asylbørnene en kilde til stor frustration. Børnene fortæller om, hvordan de oplever brud med tidligere venner, som de netop har nået at knytte sig til, hvilket må siges at være en af flytningernes store omkostninger.

Komponenten håndterbarhed indikerer, at man har ressourcer, man kan stole på og har tillid til, og som man har ”kontrol” over (Antonovsky 2000:36). De mange flytninger indskrænker asylbørnenes tillid til, at de kan etablere relationer, som de kan regne med. Når Tomas fortæller, at der pludselig kommer brev, og at det så indebære en flytning for ham eller hans venner, vidner det om en oplevelse af mangel på kontrol over egen tilværelse. Deres fortællinger peger på, at flytningerne er en belastning for asylbørnenes psykiske trivsel – hvilket er en velkendt pointe fra den eksisterende forskning (Nielsen et. al 2011:94f; Vitus et al. 2011:30).

Det er relevant at være opmærksom på, at vores informantgruppe kun udgør et udsnit af de asylbørn i Danmark. Andre grupper af asylbørn befinder sig ikke lige så lang tid i asylcentertilværelsen, og kvoteflygtninge får eksempelvis opholdstilladelse med det samme. På trods af at asylansøgere generelt kommer hurtigere igennem systemet end tidligere, så mener vi, det er relevant at påpege, at alle asylbørn i Danmark faktisk er underlagt samme struktur om, at de ofte skal flytte mellem modtager-, opholds og udrejsecentre afhængig af hvilken fase, de befinder sig i (Christensen & Andersen 2006:9f). Det betyder, at selvom Dansk Røde Kors på mange måder faciliterer, at asylbørn kan udvikle venskaber såvel som en nær tilknytning til en øvrig voksen i skolen såvel som i børnecaféen eller –klubben, så er disse kun kortvarige og midlertidige ressourcer i børnenes liv. Det er en stor udfordring i forhold til asylbørns oplevelse af håndterbarhed og dermed deres oplevelse af mening. Flytninger er således ligesom usikkerheden om fremtiden et grundvilkår for det at være asylbarn i Danmark, men også en væsentlig barriere for børnenes oplevelse af håndterbarhed.

10.7.4 Håndterbarhed påvirket af begribelighed

Dette afsnit diskuterer, hvordan asylbørnenes oplevelse af håndterbarhed er udfordret af børnenes manglende oplevelse af begribelighed. De mange flytninger bliver nemlig ikke kun en barriere for børnenes oplevelse af håndterbarhed, men udfordrer ligeledes deres oplevelse af begribelighed. Flytningerne bidrager selvsagt ikke til struktur, sammenhæng og forudsigelighed i børnenes liv, hvilket er kerneelementer i oplevelsen af begribelighed (Antonovsky 2000:34f). Asylbørnenes udsagn indikerer derimod forvirring og frustration.

Vi har også eksempler i empirien, der på anden vis påpeger børnenes manglende forståelse for flytningerne. Fx siger Basim: *"hvis man klager, så bliver man bare sendt tilbage. Så man kan ikke gøre noget ved det"* (Basim:9). En anden informant Jennifer udtaler: *"de kan flytte mennesker, så mange gange de vil"* (Jennifer:13). Vores indtryk er, at mange af børnene mangler kognitive kompetencer i form af en nuanceret forståelse af, hvorfor flytningerne finder sted, hvilket er et af elementerne ved begribelighed (Antonovsky 2000:34f). Den manglende forståelse påvirker asylbørnenes følelse af ikke at have kontrol over deres tilværelse. De føler sig magtesløse, fordi de ikke forstår, hvorfor flytningerne finder sted. Det er et udtryk for, hvordan oplevelsen af ubegribelighed ligeledes udfordrer oplevelsen af håndterbarhed.

Nu analyserer og diskuterer vi det modsatte eksempel på, hvordan asylbørns oplevelse af håndterbarhed kan påvirkes positivt af oplevelsen af begribelighed. Dette eksempel er fra vores informant Aya, som på mange måder adskiller sig fra de øvrige otte informanter. Hun er netop ankommet fra et andet skandinavisk land, hvor hun har boet i syv år og begynder i asylklassen i den periode, hvor vi er der. Hun beskriver sin nuværende livssituation således:

"Det er som i [et skandinavisk land], men der er bare det, at jeg ikke ser vennerne her. Men det kan være, at det er bedre i Danmark, for i [et skandinavisk land], der jeg følte jeg mig ikke så tryk, fordi vi kunne blive sendt ud når som helst, men nu er jeg i Danmark, og der ved jeg, at jeg kan bo her lidt da, til vi får svar. Det er enklere. I [et skandinavisk land] var det uvist, man vidste ikke, hvornår du kunne komme hjem, det var vældig vanskeligt" (Aya:12)

Det, der adskiller Ayas fortællinger fra de øvrige informanter, er, at hun forsøger at reflekterer over de positive muligheder, der kan være i den flytning, hun har oplevet. Hun forsøger at rationalisere over, hvordan det faktisk kan være gavnligt, enklere og mere trygt for hende, at

hun nu befinder sig Danmark. På den måde viser hun elementer af oplevelse af begribelighed, fordi hun forsøger at gøre flytningen og dermed sin nuværende livssituation forståelig og positiv. Hendes oplevelse af begribelighed kan i dette tilfælde ses som en ressource, der bidrager til hendes oplevelse af håndterbarhed, fordi hendes kognitive kompetencer bliver en ressource, som hun bruger til at tackle sin vanskelige livssituation. Her følger et eksempel mere:

"A: Jeg føler ligesom, at [et skandinavisk land] det er hjemlandet mere end [oprindelsesland]. Jeg har boet i [oprindelsesland] i seks år, men i [skandinavisk land] i syv år. Men i [et skandinavisk land] der jeg drømte om at blive læge, så skulle jeg til Danmark, så nu er jeg her (griner)

I: Hvorfor kunne du godt tænke dig at blive læge?

A: Fordi jeg vil hjælpe folk. Og folk siger, det er enklere i Danmark, for dem som bor i [et skandinavisk land], de studerer i Danmark. Det er vældig vanskeligt i [et skandinavisk land]" (Aya:15)

Det interessante ved dette eksempel er, at Aya udviser en viden om de samfundsforhold, hun befinder sig i. Det bidrager til, at hun formår at knytte en forståelse og mening til, at hun nu befinder sig i Danmark. Hun ved, at unge mennesker fra det øvrige skandinaviske land hyppigt tager til Danmark for at læse til læge, og derfor rationaliserer hun sig frem til, at det er udmærket, at hun nu befinder sig i Danmark. Hendes viden bidrager til, at hun kan knytte en forståelse til hendes livssituation, som bidrager til hendes positive håndtering af hendes flytning.

Ayas savn til sine venner i det andet skandinaviske land er stort (Aya:11). Alligevel formår hun at knytte refleksioner til den flytning, hun netop har oplevet, hvilket fremstår som en markant anderledes håndtering sammenlignet med de øvrige informanternes håndtering af flytningerne som asylansøger. Et aspekt, der i Ayas situation kan forklare, hvorfor oplevelsen af begribelighed og håndterbarhed fremstår langt tydeligere hos hende end hos de andre informanter, er, at hun havde en lærer i det andet skandinaviske land, som tilsyneladende har hjulpet hende til at forstå sine egne psykiske reaktioner:

"A: Der var en lærer, han var vældig flink. Han gjorde alt for, at jeg skulle kunne det. Det er fordi, jeg har PTSD. Det er en psykisk lidelse. Det er fordi, der i [oprindelseslandet] var krig, og jeg har set alt det, og jeg får flash backs, så læreren gjorde alt for, at jeg skulle kjenne det, som stod i lærebogen (...) Ja, det er fordi, jeg kan læse, og jeg kender [skandinavisk sprog], men jeg har tankerne et andet sted.

I: Så han hjalp dig med at fokusere på det og koncentrere dig?

A: Ja" (Aya:8)

Både her og andre steder i interviewet forklarer Aya, hvorfor hun har de følelser og reaktioner, hun har (Aya:14). Hun ved ydermere, hvilken adfærd hun bør knytte sig til for at afhjælpe egne problemer. Hun har med andre ord fået støtte til sine kognitive kompetencer i forhold til at håndtere sin posttraumatisk stresslidelse (PTSD). Hun refererer primært til sin tidligere lærer, men der kan også have været andre professionelle tilknyttet, der har hjulpet hende til denne mestring, der gør, at hun besidder en række kognitive kompetencer, som hun benytter sig af til at tackle sin vanskelige livssituation. Det styrker menneskers oplevelse af begribelighed, når de får forklaret det uforståelige (Antonovsky 2000:130). Vi mener, at Aya er et eksempel på en person, der har fået hjælp til at gøre sin livssituation begribelig. Det er en kognitiv kompetence, hun både anvender i forhold til at forstå sin flytning til Danmark, men også når hun sidder med det konkrete skolearbejde og koncentrerer sig. Således bliver oplevelsen af begribelighed en ressource, når hun skal håndtere sin vanskelige livssituation. Som bekendt hænger alle Antonovskys komponenter uløseligt sammen og påvirker hinanden (Ibid.:38). Det betyder, at hendes oplevelse af begribelighed dels bidrager til hendes oplevelse af håndterbarhed men også til hendes OAS som helhed.

10.7.5 Et enestående eksempel på håndterbarhed

I ovenstående afsnit belyser vi, hvordan Aya adskiller sig fra de andre informanter ved at hendes oplevelse af begribelighed bidrager til hendes oplevelse af håndterbarhed. I forlængelse af dette ser vi også, hvordan hun adskiller sig, når vi spørger hende om, hvad hun gør, hvis hun har en dum dag eller er ked det:

"A: Så plejer jeg at snakke med en voksen

I: Hvilken voksen kan det være?

A: Hvis det er på skolen, så er det læren, hvis det er hjemme, er det mamma (...)

I: Hvis du nu har en dum dag, eller synes noget er svært, kan du så selv gøre noget for at få det bedre?

A: Ja, jeg kan prøve at fokusere på det for at få det bedre

I: Synes du det hjælper?

A: Ja" (Aya:14)

Til forskel fra de øvrige informanter giver Aya her et bud på, hvordan hun kan benytte sig af forskellige typer ressourcer, hun har adgang til eller tidligere havde adgang til i det

skandinaviske land, hun netop er kommet fra. Hun nævner både sin lærer, sin mor og endelig nævner hun, at hun selv kan prøve at fokusere for at få det bedre. Hun trækker på ressourcer fra nærmiljøet, fra familien og endelig også på kompetencer hos sig selv, hvilke repræsenterer tre af de sfærer, hvor mulige beskyttelsesfaktorer ifølge resiliensforskningen blandt andet kan udspille sig.

Aya er et enestående eksempel på et asylbarns oplevelse af håndterbarhed, når vi sammenligner med vores øvrige informanter, da hun har øje for, hvordan hun på forskellige steder og tidspunkter kan benytte sig af forskellige ressourcer, der står til hendes rådighed. Hun har ikke blot blik for, hvordan ressourcer står til rådighed, hun benytter sig også af dem og udviser således tillid til, at hun delvist selv har kontrol over, at de er tilgængelige, hvilket er et udtryk for håndterbarhed (Antonovsky 2000:36).

10.7.6 Delkonklusion på håndterbarhed

Gennem asylbørnenes fortællinger ser vi eksempler på, hvordan venner og familie muligvis kan udgøre relationer, som børnene trækker på i deres hverdag. Samtidig er det dog vanskeligt for os at kategorisere børnenes udsagn som et udtryk for en oplevelse af håndterbarhed, da det af børnenes fortællinger ikke tydeligt fremgår, at de benytter sig af disse relationer, når de har det svært. Relationerne rummer naturligvis en række nuancer, som vi ikke har haft mulighed for at afdække. Vi mener på baggrund af empirien at kunne udlede, at asylbørnene generelt set har en svag oplevelse af håndterbarhed, blandt andet fordi flere nævner, at de ikke oplever at have ressourcer, de kan benytte sig af, når de har det svært. Endeligt viser asylbørnenes fortællinger, at flytningerne udgør en væsentlig barriere for børnenes oplevelse af håndterbarhed. Samlet set virker de fleste af vores informanter derfor til at have en svag oplevelse af håndterbarhed.

Den eneste informant, der for alvor udtrykker en oplevelse af håndterbarhed, udviser desuden også høj grad af begribelighed. Her bliver det tydeligt, hvordan den ene komponent i OAS spiller sammen med den anden og bidrager til et asylbarns samlede oplevelse af mening. Det skal tilføjes, at Ayas eksempel ikke skyldes, at hendes historie virker langt "lettere" at håndtere sammenlignet med de andre informanters historier. Hun lider af PTSD og har også oplevet mange flytninger i sit liv og er således omgivet af en række

risikofaktorer, ligesom de øvrige asylbørn. I hendes tilfælde virker det dog til, at hun har fået støtte til at udvikle sine kognitive kompetencer i forhold til at tackle sin vanskelige livssituation.

10.8 Meningsfuldhed

Dette afsnit besvarer det sidste undersøgelsesspørgsmål: *"Hvad fortæller asylbørnene, at de er særligt motiverede for at engagere sig i, og hvilke forhold kan bidrage til deres oplevelse af meningsfuldhed?"* Her analyserer vi, hvordan asylbørnene oplever, at der er forhold i deres liv, som de er følelsesmæssigt engageret i, og som de opfatter som udfordringer, de er motiveret for at engagere sig i, hvilket er et udtryk for oplevelsen af meningsfuldhed (Antonovsky 2000:36). Vi belyser, hvordan asylbørnenes fortællinger peger på, at sprog, uddannelse, fremtidsdrømme og tilhørsforhold kan være forhold, de følelsesmæssigt engagerer sig i og derfor er motiveret for i forhold til fremtiden.

10.8.1 Sprog, uddannelse og job

Gennem børnenes fortællinger fremgår det, at de er motiveret for at lære dansk og ønsker at tilegne sig faglige kompetencer. Her følger empiriske eksempler:

"O: Det er vigtigt at lære dansk, synes han

I: Hvorfor synes du, det er vigtigt?

Y: Det er vigtigt til ophold. Jeg kan ikke snakke dansk, jeg kan ikke lave noget. Jeg kan ikke gå til købmand, jeg kan ikke snakke med veninder i en dansk skole

I: Så hvis du en dag bliver rigtig god til dansk, hvad håber du så, du kan gøre? (...)

O: Hvis jeg bliver rigtig god til dansk, så vil jeg være læge eller advokat. Det kræver meget sprog" (Yousef:3)

"M: Skolen er også meget vigtig

I: Okay. Hvorfor?

M: For at måske vi får her ophold, så skal vi lære, og du ved sprog og alt muligt, for det er noget, vi skal bruge meget" (Marco:2)

"I: Er der noget, du godt kunne tænke dig at blive bedre til?

J: Jeg vil være bedre til dansk

I: Hvorfor?

J: (lang tænkepause) Fordi hvis jeg får ophold, så skal jeg til en folkeskole, og så skal jeg være i 6. klasse, og så ved jeg ikke noget" (Jennifer:15)

Børnene fortæller her, at de synes, det er vigtigt, at de lærer dansk, fordi de ønsker at kunne begå sig på dansk, hvis de kommer i en "folkeskole", eller hvis de skal til "købmanden", blive "advokat" eller snakke med danske "venner". Asylbørnene udtrykker ikke blot en viden om, at det kan være gavnligt med styrkede danskkompetencer, de udtrykker også en motivation for at lære sproget med begrundelsen om, at de måske en dag får opholdstilladelser. Også andre børn nævner, at det er vigtigt for dem at lære dansk (Sonya:4; Thomas:4; Diana:14). I alt nævner seks informanter, at det er vigtigt for dem at lære dansk. Asylbørnenes er således motiveret for at engagere sig i den udfordring og de krav, som er knyttet til at lære et nyt sprog, og denne motivation er udtryk for en oplevelse af meningsfuldhed. De oplever, at der er et perspektiv i at lære dansk, fordi de fortsat har et håb om at få opholdstilladelse. Som det belyses i næste afsnit, kan det dog godt svinge hos asylbørnene, hvorvidt børnene tør drømme om at få ophold.

10.8.2 Drømmen om ophold eller mangel på samme

Drømmen om at få ophold lader til at være en dimension, der er præget af en kompleksitet, der både kan generere håb og mening, men som også kan være præget af en oplevelse af meningsløshed. Vi ser denne kompleksitet, når børnene fortæller om fremtiden:

I: Hvis nu du skal tænke på fremtiden, er der så noget du drømmer om?

M: Nej, jeg ved ikke (lidt stille). Jeg drømmer om ikke noget (...)

I: Hvis nu du måtte vælge lige, hvad der skulle ske, hvad kunne det så være?

M: (Stille) Hm. Men mest de der ting, som jeg prøver her. Godt for min familie, at vi flytter her til er godt. Jeg prøver at gå i dansk skole, og så sådan hvis vi får her ophold, så bliver det rigtig godt, tror jeg" (Marco:10)

Marco virker desillusioneret og opgivende om fremtiden. Han har svært ved at knytte konkrete forestillinger og forventninger til fremtiden. Det er først, når vi efter flere gange spørger ind til fremtiden, at han nævner, at det at få ophold vil gøre, at familien kan få det godt. Drømmen om ophold er en begivenhed, som han kun delvist tør knytte an til følelsesmæssigt. Det er som om, at det at få ophold på den ene side er noget, han drømmer om, men som han på den anden side heller ikke helt tør drømme om. Derfor er det vanskeligt at betragte hans tanker om fremtiden som udtryk for en oplevelse af meningsfuldhed, da hans fortælling er præget af en usikkerhed om, hvorvidt han følelsesmæssigt tør knytte an til sine

fremtidsdrømme. Her er der eksempler på andre børn, som udtrykker en stærkere drøm om at få ophold:

"I: Hvad tror du der vil blive anderledes, når I får ophold?"

S: Så skal vi ikke være bange om, at vi skal gå tilbage til min land, og vi skal være (pause) i sikkerhed, så min far ikke kommer og tag os, og min mor skulle være glad, og vi skulle være glade" (Sonya:14)

"Jeg kunne godt faktisk bo i en stor hus med min familie og gå i skole med mine venner (smiler) (...) så synes jeg bare, det er nok, at jeg har boet alle de steder, så nu vil jeg bare gerne bo et sted" (Diana:19f)

Ophold i Danmark er her knyttet til håb og drømme om, at asylbørnenes liv vil blive bedre og fyldt med større glæde. Det er en mulig fremtidig begivenhed i deres liv, der virker attraktiv følelsesmæssigt og således udtrykker det et håb, der kan ses som en oplevelse af meningsfuldhed (Antonovsky 2000:36). Dette hænger naturligvis sammen med den tidligere omtalte usikkerhed om fremtiden, og hvilken belastning og ambivalens, der knytter sig til, at opholdstilladelserne kun måske bliver realiseret. Når børnene i deres nuværende hverdag skal reflektere over deres fremtid, er den derfor både præget af en oplevelse af håb og meningsløshed. De usikre opholdstilladelser skaber hos børnene en frygt for fremtiden, hvilket udfordrer deres oplevelse af meningsfuldhed. Derimod kan håbet om at få ophold motivere dem i deres dagligdag og bidrage til en oplevelse af meningsfuldhed.

10.8.3 Lettere at drømme om et job

Når asylbørnene svarer på, hvilke drømme de har om fremtiden, besvarer størstedelen af vores informanter spørgsmålet om fremtidsdrømme ved at referere til deres drømme om et specifikt job, fx *"fodboldspiller", "politiker", "læge", "advokat", "computerman", "politimand", "dyrepasser"* eller *"stewardesse"* (Ahmed: 14; Basim:11; Aya:14; Diana:19; Sonya:13; Yousef:13; Jennifer:18). Eksemplerne indikerer, at drømmen om et job er et forhold, som asylbørnene er motiverede for at forholde sig. Børnenes fortællinger om mulige jobs virker til at komme let og ubesværet til dem, og i det lys virker det lettere og mere ukompliceret for dem at forholde sig til fremtiden, når det gælder mulige jobs, end når snakken handler om, hvorvidt de får opholdstilladelser eller ej, som påpeget i ovenstående afsnit. Det skabte

blandede følelser hos børnene, når de tænkte på spørgsmålet om ophold i fremtiden, hvorimod snakken om jobs virkede mere ukompliceret.

Et bud på, hvorfor børnene har lettere ved at orientere sig mod deres drømme om job, kan skyldes, at disse drømme for asylbørnene opleves som mere håndterbare og derfor mere entydigt bidrager til en oplevelse af meningsfuldhed. Et eksempel er Basim, der gerne vil dygtiggøre sig i IT for at arbejde med computere. Gennem interviewet hører vi, at Basim har IT-kompetencer, som han allerede får stor ros og anerkendelse for (Basim:10). Her kan det tilføjes, at computere er et redskab, der står til hans rådighed i børnecaféen og –klubben, som han dagligt kan benytte sig af. Her er det værd at bemærke, at Basims fremtidsdrøm om at arbejde med computere er et af de områder i hans liv, som han i større grad har kontrol over, fordi han i sin nuværende livssituation kan dygtiggøre sig til at styrke de kompetencer, som han ønsker at anvende i fremtiden. Oplevelsen af at have et område i sit liv, som du har kontrol over bidrager til en følelse af, at tilværelsen er noget, der giver mening at engagere sig i (Antonovsky 2000:37). Derfor kan Basims drøm ses som et forhold, der bidrager til en oplevelse af meningsfuldhed.

Forholdet om Basims opholdstilladelse har han derimod ikke kontrol over: *"hvis man klager, så bliver man bare sendt tilbage. Så man kan ikke gøre noget ved det"* (Basim:9). Det, at hans drøm om at blive IT-mand står så stærkt, tolker vi som udtryk for, at drømmen er et forhold, han selv kan påvirke i nutiden, og derfor synes den realiserbar. Drømmen er således følelsesmæssig attraktiv og giver en oplevelse af meningsfuldhed i hans aktuelle hverdag på asylcentret.

Basims eksempel viser, at han formår at forbinde nutidens forpligtelser med fremtiden, hvilket er et udtryk for en motivation for fremtiden, som er et centralt element i oplevelsen af meningsfuldhed (Antonovsky 2000:40). Et lignende eksempel findes hos Aya, der fortæller, at hun synes matematik er svært, men at hun gerne vil blive bedre til det. Hendes begrundelse er: *"Fordi hvis jeg skal være læge, så skal jeg kunne matematik"* (Aya:14). Her ses ligeledes, hvordan et asylbarn kognitivt og følelsesmæssigt forbinder nutidens udfordring med at lære matematik med et fremtidigt ønske om at blive læge. Hendes slid med at lære matematik bliver en udfordring og et krav, som hun føler er værd at investere energi og engagement i. Således er det ikke en byrde, hun vil være foruden, men en del af en vanskelig situation, som hun gerne vil mestre.

På baggrund af de ovenstående eksempler mener vi, der er grund til at nuancere Vitus' påstand om, at nutiden er asylbørns eneste referenceramme (Vitus 2011b:106). Asylbørnene formår at forholde sig til visse dele af deres fremtid. Denne pointe er vigtig at få med i beskrivelsen af, hvordan asylbørn oplever mening i deres hverdag. Drømmen om fremtiden kan være en stærk motivation for asylbørnenes nuværende livssituation, fx når de vælger at styrke deres IT-kompetencer og matematikfærdigheder i drømmen om fremtidige jobs. Derimod bekræfter vores undersøgelse Vitus' pointe om, at de usikre opholdstilladelser kan udfordre asylbørnenes orientering mod fremtiden og præge dem med frustration og meningsløshed (Ibid.:105). Men samtidig holder flere af børnene fast i håbet at få ophold, hvilket ligeledes kan ses som en måde at opretholde en oplevelse af mening i hverdagen.

10.8.4 Tilhørsforhold

I det følgende belyser vi, hvordan børnenes oplevelse af tilhørsforhold bidrager til deres oplevelse af meningsfuldhed, da disse forhold har følelsesmæssig betydning for børnene. Vi belyser først, hvordan det sproglige og dernæst det etniske tilhørsforhold kan bidrage til en oplevelse af meningsfuldhed. Til sidst belyses, hvordan følelsen af at være i blandt danskere kan bidrage til en oplevelse meningsfuldhed.

Sprogligt tilhørsforhold

Under analysens første del påpeger vi, hvordan flere af asylbørnene er nært knyttet til bl.a. Nico, der er en voksen i børnecaféen- og klubben (Yousef:4; Ahmed:11; Basim:6). Nico er fra et arabisktalende land og taler med flere af børnene på deres modersmål. Her er det bemærkelsesværdigt, at mange af de informanter, der referer til Nico som en voksen, de er særligt glade for at tilbringe tid med, ligeledes taler arabisk. Nico benytter sig ofte af arabisk, og det skaber en uformel, afslappet og varm kontakt til denne voksne (Logbog 2:12). Her kan det sproglige tilhørsforhold siges at bidrage til, at asylbørnene oplever interaktionen med Nico som afslappet og tryk, hvilket kan bidrage til en oplevelse af meningsfuldhed.

Vi observerer, hvordan arabisk som et fælles sprog for mange af børnene bidrager til, at der skabes et fælles fundament for den sociale interaktion mellem de arabisktalende børn. Vi observerer dagligt, at en større gruppe af arabisktalende børn leger

ude ved gyngestativet. Her kan vi ikke forstå, hvad børnene siger, men det lader til, at børnene ofte driller hinanden og fortæller jokes, der afføder høje grin og latter (Logbog 2:10). Det er bemærkelsesværdigt, at det kun er de arabisktalende børn, der deltager i legen ved gyngestativet i løbet af de seks dage, vi befinder os i feltet. Måske bidrager det fælles sproglige tilhørsforhold til, at børnene kan lege i en tryk og afslappet atmosfære, hvor de blandt andet ikke behøver at begå sig på fremmedsproget dansk. Det mener vi kan være knyttet til en oplevelse af meningsfuldhed, da det at kunne lege afslappet bidrager til en positiv følelsesmæssig oplevelse. Det sproglige tilhørsforhold kan på den ene side være et element, der bidrager til at skabe fællesskab og således opleves som meningsfuld for de involverede børn. På den anden side afgrænser det sproglige tilhørsforhold de andre børn fra at deltage i legen og fællesskabet, hvilket kan udfordre deres oplevelse af meningsfuldhed.

Etnisk tilhørsforhold

Vi gør os en anden observation i børneklubben. Her kommer en gruppe af drenge hen til os for at vise os en dans, som de kender til fra deres oprindelseslande (Logbog 2:13). Børnene virker stolte over at kunne lære os en dans, som de kender fra deres oprindelseslande. Børnenes stolthed indikerer en oplevelse af meningsfuldhed, fordi de følelsesmæssigt er engageret i at vise os nogle af de traditioner og kompetencer, som de har med sig fra deres tidligere tilværelse. Det at de kan fremvise elementer af, hvad der knytter sig til deres etniske tilhørsforhold lader derfor også til at skabe en oplevelse af mening i hverdagen.

Her følger et eksempel på hvordan etnisk tilhørsforhold udspiller sig i vores interview med Ahmed. På trods af, at hans ven Hassan kun har været tre måneder på asylcentret, omtaler Ahmed ham som hans bedste ven. De fleste asylbørn refererer til deres bedste venner som dem, de har tilbragt længst tid med. Men Ahmed og Hassans venskab adskiller sig. Som begrundelse forklarer Ahmed, at de blev venner med det samme, fordi: "*Han er fra også [oprindelsesland] - fra min by [bynavn] (...) vi kan forstå hinanden*" (Ahmed:10). Eksemplet illustrerer, at Ahmed her oplever at have fundet én person, som han deler et særligt tilhørsforhold med, og som forstår ham. Selvom Ahmeds forklaring ikke er særlig uddybet, viser eksemplet, hvordan det etniske tilhørsforhold i praksis kan have stor betydning for, hvilke venskaber asylbørnene danner, da følelsen af tilhørsforhold for dem kan

engagere dem følelsesmæssigt i relationer på en anden måde end øvrige venskaber. Vi ser også hos andre asylbørn, at det etniske tilhørsforhold kan påvirke hvilke nære venskaber, de knytter til andre (Diana:12f; Marco:14). Følelsen af at have et tilhørsforhold til andre kan derfor bidrage til en følelse af stolthed og gensidig forståelse og derved en oplevelse af meningsfuldhed.

At være der, hvor danskerne er

Følelsen af tilhørsforhold udspiller sig også, når børnene fortæller, at de oplever en glæde ved at befinde sig der, hvor danskere er. Fx fortæller Ahmed, hvorfor han godt kan lide at være i byerne:

"A: Der sådan er det bedre. Fordi det er meget kedeligt i centret uden mine venner.

I: Så der sker lidt mere i byerne?

A: Jeg vil gerne se danskerne, hvordan gør de med deres liv, eller hvad laver de.

I: Så der kan du følge med i nogen, det kan du ikke på centeret?

A: Nej, der bor ikke danskere der" (Ahmed:13)

For det første hører vi Ahmed påpege, at tiden på centret kan opleves som kedelig. Andre informanter refererer også til tiden på centret som kedelig (Sonya:9; Yousef:4; Tomas:6; Jennifer:1, Diana:3). Det andet aspekt, som Ahmeds fortælling belyser, er, at det betyder noget for ham at være et sted, hvor danskerne befinder sig. Han kan godt lide at være i byen. Det er et forhold, som flere andre børn ligeledes nævner som en foretrukken aktivitet, der står i kontrast til deres tid på asylcentret. Begrundelserne, for hvorfor de kunne lide at være i byen, kunne lyde: *"At der sker noget", "Jeg kan lide gågaden", "Man laver sjove ting. Går rundt og kigger på butikker. Laver ballade", "Det er sjovt at få nyt tøj", "Det er sjovt at gå en tur med dine venner, spise mad sammen med dem", "Der er en masse folk ude, som du kan høre"* (Yousef:3; Ahmed:7f; Aset:2; Basim:8; Tomas:12; Conny:9; Diana:9). Selvom begrundelserne ikke er så udførlige, indikerer ovenstående blandt andet, at det har en betydning at befinde sig i bybilledet, fordi det knytter sig til "sjove" oplevelser, hvor de oplever, at der sker andre ting end på centret, og de kan se og høre danskere. Ahmed begrunder desuden under en uformel samtale, hvorfor han bedst kan lide at spille fodbold i den lokale fodboldklub således: *"Det er fordi, jeg spiller sammen med danskere der"* (Logbog 2:13).

Eksemplerne påpeger, at det kan have positiv betydning for asylbørnene at være der, hvor danskerne befinder sig. Måske bidrager det til en oplevelse af at være en del af det

danske samfund og står i kontrast til nogle af børnenes oplevelse af, at centret er placeret langt væk. Fx fortæller Tomas, hvor han godt kunne tænke sig at bo: *"Et sted som i byen. Jeg ved herude, der er helt lukket, det er helt skov. Også når man taler i mobil, man kan ikke høre så meget"* (Tomas:12). Flere af børnene synes, at asylcentret er placeret langt væk fra byen og vil hellere være i byen (Aya:2; Ahmed:6). Disse udsagn kan ligeledes ses som et ønske og behov for at være der, hvor danskerne er, da det kan give en følelse af at høre til det samfund, de nu befinder sig i.

Det at børnene kommer væk fra asylcentret og fx befinder sig i bybilledet, på gågaden såvel som i fodboldklubben, hvor danskere er til stede, lader til at have en betydning for dem. Vi mener, at børnenes fortællinger peger på, at det at være et sted, hvor danskerne befinder sig bidrager til deres oplevelse af meningsfuldhed.

10.8.5 Delkonklusion på meningsfuldhed

Samlet set har børnene en større oplevelse af meningsfuldhed sammenlignet med deres oplevelse af begribelighed og håndterbarhed. I afsnittet belyser vi, hvorledes børnenes oplevelse af meningsfuldhed både udspiller sig og er udfordret i asylbørnenes hverdag. På den ene side viser vores analyse, hvordan asylbørnene formår at opleve meningsfuldhed gennem en følelsesmæssig motivation for fremtiden. Fx er flere af børnene motiveret for at lære dansk og udvikle deres faglige kompetencer, fordi de har et håb om at få ophold og har drømme om konkrete jobs i fremtiden. Derfor er asylbørns eneste referenceramme ikke kun knyttet til nutiden, da fremtiden er en vigtig komponent i forhold til asylbørnenes oplevelse af meningsfuldhed. Samtidig ser vi også, hvordan asylbørnenes oplevelse af meningsfuldhed er udfordret på grund af det livsvilkår, de har som asylansøgere, hvor fremtiden er en usikker størrelse på grund af manglende afklaring om opholdstilladelser. Det medvirker til, at nogle af børnene ikke tør drømme om at få ophold, fordi det er forbundet med usikkerhed og frustration. I det lys er børnenes oplevelse af meningsfuldhed udfordret.

Endeligt belyser vi også, hvordan asylbørn kan opleve et særligt tilhørsforhold til øvrige venner eller voksne, der deler samme sprog eller etnicitet, og at disse tilhørsforhold bidrager til børnenes oplevelse af meningsfuldhed i hverdagen. Ligeledes ser vi eksempler på,

hvordan asylbørnene oplever det glædeligt at befinde sig et sted, hvor danskerne er. Der er således flere aspekter, der bidrager til asylbørnenes oplevelse af meningsfuldhed.

11. Diskussion

I forlængelse af analysens to dele kommer her en opsamlende diskussion af, hvilke elementer asylbørnenes fortællinger peger på vil kunne bidrage til og styrke deres oplevelse af mening i hverdagen. Vi diskuterer dels, hvordan komponenten meningsfuldhed kan udgøre en central rolle i forhold til at styrke OAS som helhed, og hvordan komponenterne indbyrdes påvirker hinanden. Herudover diskuterer vi, hvordan de to analysedele skal forstås i relation til hinanden, når der kan være forhold, børnene påpeger som glædelige, men som ikke nødvendigvis bidrager til deres oplevelse af mening.

11.1 Meningsfuldhed bidrager til OAS som helhed

For det første påpeger vi i analysens anden del, at asylbørnenes oplevelse af meningsfuldhed står stærkere end deres oplevelse af begribelighed og håndterbarhed. Tilstedeværelsen af meningsfuldhed er interessant, når vi søger at forstå, hvad der bidrager til asylbørns oplevelse af mening i hverdagen. Komponenterne begribelighed, håndterbarhed og meningsfuldhed påvirker nemlig gensidigt hinanden, og i følge Antonovsky kan personer med lav begribelighed og lav håndterbarhed kombineret med høj meningsfuldhed have gode chancer for succes – i forhold til at mestre sin vanskelige livssituation (Antonovsky 2000:39f). Personer med høj meningsfuldhed vil nemlig ofte udvise stort livsmod og være engagerede for at finde forståelse for og ressourcer til at klare sin vanskelige livssituation, og således kan vedkommende gennem en oplevelse af meningsfuldhed påvirke sin oplevelse af begribelighed og håndterbarhed positivt (Ibid.). Det betyder, at der er gode grunde til at fokusere på de elementer, asylbørnene oplever som meningsfulde, da det rummer potentialer til at påvirke, hvad de oplever som begribeligt og håndterbart.

Vi ser eksempelvis, hvordan børnenes fremtidsperspektiv udgør en motiverende faktor for deres nuværende hverdag. Asylbørnenes drømme om at få opholdstilladelser og om mulige jobs i fremtiden påvirker deres motivation for at engagere sig i de udfordringer og krav, der fx er knyttet til at lære dansk og matematik. Vi ser dog også, hvordan drømmen om opholdstilladelser for nogle af asylbørnene kun er begrænset tilstede og ligeledes virker demotiverende for deres engagement i nutidens udfordringer. Ved at støtte asylbørnenes

fremtidsperspektiver vil man derfor kunne styrke deres oplevelse af OAS som helhed og derved bidrage til deres oplevelse af mening i hverdagen.

Pointen om, at komponenterne gensidigt påvirker hinanden betyder, at en styrkelse af asylbørnenes følelse af tilhørsforhold sandsynligvis vil kunne styrke deres oplevelse af sammenhæng. Vi hører gennem børnenes fortællinger, at deres følelse af at høre til i det danske samfund og befinde sig et sted, hvor andre danskere er, virker motiverende for de aktiviteter, som børnene engagerer sig i. Eksempelvis fortæller nogle af børnene, at de foretrækker at spille fodbold i den lokale sportsklub. Styrkelsen af tilhørsforhold i forhold til det danske samfund vil formodentlige kunne styrke børnenes begribelighed og håndterbarhed på en række områder. Det kan ligeledes udspille sig i forhold til etnisk og sprogligt tilhørsforhold, når et barn nævner, han har en god ven fra sin hjemby, som møder ham med en forståelse, som han føler adskiller sig fra andre relationer. Udover at bidrage til meningsfuldheden kan tilhørsforholdet også bidrage til hans begribelighed, da der skabes en sammenhæng mellem hans fortid og nutid. Hans kammerat bliver også en ressource, han kan trække på, hvilket bidrager til hans håndterbarhed, og således ser vi, hvordan en styrkelse af elementer i komponenten meningsfuldhed kan bidrage til et asylbarns samlede oplevelse af sammenhæng. Lige såvel som en oplevelse af meningsfuldhed vil kunne bidrage til en øget oplevelse af begribelighed og håndterbarhed, ligeledes vil et fravær af meningsfuldhed være en barriere for en udvikling af begribelighed og håndterbarhed.

Afslutningsvis skal det nævnes, at vi ser de tre komponenters interne dynamiske funktion og samspil udspille sig i børnenes fortællinger. Særligt bliver det tydeligt, når en af vores informanter udviser en stor grad af begribelighed, og at denne bliver en ressource, som hun benytter sig af for at håndtere sin vanskelige livssituation. Således hænger de tre komponenter i OAS uløseligt sammen, og det er vigtigt at fokusere på dette samspil og dynamikkerne, hvis man søger at styrke asylbørns samlede oplevelse af mening i hverdagen (Antonovsky 2000:38).

11.2 Forskel på glæde og oplevelse af mening

I dette afsnit diskuterer vi, hvordan de to analysedele relaterer sig til hinanden. I første analysedel ser vi, at der er forhold, børnene beskriver som glædelige, men som i analysens

anden del ikke tyder på at bidrage væsentligt til asylbørnenes oplevelse af OAS. Det er en nuanceforskel, der umiddelbart kan fremtræde som en begrebsmæssig forvirring, da vi associerer nogle af de samme betydninger til glædelig som til termen mening. Ikke desto mindre peger asylbørnenes fortællinger på, at der kan være forskel på, hvorvidt relationer bidrager til positive og glædelige oplevelser i hverdagen, og som ligeledes bidrager til deres oplevelse af håndterbarhed. Vi mener, at denne modsætning må forstås i lyset af, at relationer kan variere i grader af fortrolighed og tillid. Det kan bidrage til at forklare, hvorfor børnenes relationer som eksempelvis en klubmedarbejder, lærer og venner på den ene side udgør positive relationer, der bidrager til asylbørnenes glædelige oplevelser i hverdagen, men som måske ikke rummer den nødvendige fortrolighed og stabilitet til, at asylbørnene kan benytte sig af disse relationer, når de har det vanskeligt. Det er en nuance, der bliver tydelig på baggrund af børnenes fortællinger.

Asylbørnenes fortællinger vidner således om, at relationer kan udgøre større eller mindre grader af ressourcer. I det lys er det interessant at overveje, hvorfor Aya som asylbarn adskiller sig markant fra de øvrige børn. Aya er den informant, der for nylig er ankommet fra et andet skandinavisk land, hvor hun har boet i syv år. I hendes fortællinger fremgår det, hvordan hendes relationer har bidraget til hendes oplevelse af håndterbarhed. Eksempelvis har hendes tidligere lærer bidraget til, at hun har fået en forståelse for hendes PTSD, og hun har fået styrket sine kognitive kompetencer. Disse kompetencer trækker hun på, når hun fx har svært ved at koncentrere sig i skolen. Vi mener, det er påfaldende, at der er så stor forskel på hende og de øvrige informanternes fortællinger. Aya's fortælling stiller spørgsmål ved, om det forebyggende sociale arbejde fx i form af pædagogiske og psykologiske indsatser i forhold til asylbørn i Danmark, giver en anden type støtte, end det er tilfældet i det andet skandinaviske land. Eksempelvis kunne det være interessant at undersøge, i hvilket omfang asylbørn i Danmark modtager psykoedukation. Det er en behandlingsform, der kan bidrage til asylbørns OAS, fordi de herved får kompetencer til at forstå egne reaktioner såvel som redskaber til at se positive muligheder, når de skal forholde sig til deres vanskelige livssituation. Det kunne være interessant at afdække denne dimension.

På denne måde ser vi gennem børnenes fortællinger, at der kan være en nuanceforskel i, hvad de oplever som glædelig, og hvad der bidrager til asylbørnenes oplevelse af mening. Det er vigtigt at medtage disse nuancer, da det netop er afgørende for at

forstå de processer og dynamikker, der kan påvirke den hårfine grænse mellem, hvornår et glædeligt aspekt bidrager til en oplevelse af mening eller ej.

12. Konklusion

I det følgende præsenterer vi konklusionen på vores problemformulering, der lyder: *Hvordan beskriver asylbørn deres hverdag i Danmark, og hvordan oplever de mening på trods af den belastende livssituation, de befinder sig i?*

I analysens første del belyser vi de positive forhold, som asylbørnene nævner som det mest glædelige og betydningsfulde i deres hverdag. Børnene fortæller om venner, kontakten til øvrige voksne og aktiviteter i fritiden som de mest glædelige aspekter i hverdagen. Vi ser paralleller mellem børnenes fortællinger og de empiriske fund, som resiliensforskningen påpeger som beskyttelsesfaktorer. Familien omtales også af børnene som betydningsfuld. Nogle af børnenes udsagn vidner dog om en kompleksitet og sårbarhed, der kan indikere, at familien udgør et komplekst og sårbart forhold i asylbørnenes liv. Børnene har en trang til at beskytte komplicerede forhold i familien, hvilket illustrerer familiens centrale rolle i børnenes liv. Vi kan dog ikke konkludere, at børnene oplever denne dimension som et primært positivt og glædeligt forhold i deres hverdag sammenlignet med de andre aspekter som venner, øvrige voksne og aktiviteter i fritiden. Vi kan derimod konkludere, at de aspekter, børnene omtaler som positive forhold i hverdagen, kan udgøre mulige beskyttelsesfaktorer i asylbørnenes nærmiljø. I fraværet af disse ser vi ud fra børnenes udsagn, at ensomhed og kedsomhed kan opstå som risikofaktorer, der kan udfordre asylbørnenes oplevelse af mening i hverdagen.

Analysen påpeger desuden, hvordan der knytter sig underliggende dynamikker og processer til de mulige beskyttelsesfaktorer. Fx kan vi gennem børnenes fortællinger se, at forhold som anerkendelse, opmærksomhed, selvværd og omsorg er vigtige dynamikker, der udspiller sig i relationen til venner, voksne samt samværet på skolen og i fritidsaktiviteterne. Disse dynamikker er vigtige i forståelsen af, hvordan de mulige beskyttelsesfaktorer bidrager til glædelige oplevelser i asylbørnenes hverdag.

Analysens anden del belyser, hvordan asylbørnene oplever mening trods en belastet livssituation. Dette gør vi ved at belyse, hvordan asylbørnene oplever deres hverdag som henholdsvis begribelig, håndterbar og meningsfuld. Samlet set bidrager disse komponenter til at belyse OAS, og det er gennem OAS som helhed, at vi belyser asylbørnenes oplevelse af mening.

Vores analyse viser, at den strukturerede og genkendelige hverdag omkring asylbørnenes skolegang og de daglige fritidstilbud bidrager til asylbørnenes oplevelse af begribelighed. Disse rytmer og genkendelige rutiner kan dog også virke som en barriere for begribeligheden, når den strukturerede hverdag går hen og opleves som kedelig og triviel af børnene. Endeligt vidner børnenes fortællinger om, at usikkerheden om opholdstilladelser bliver en stor barriere for oplevelsen af begribelighed. Når fremtiden er uforudsigelig, er hverdagen svær at begribe og finde mening i. Samlet set mener vi, at asylbørnenes fortællinger vidner om en relativ lav grad af oplevelse af begribelighed i deres hverdag.

Asylbørnene har tilsvarende en relativ lav grad af oplevelse af håndterbarhed. Det fremgår af deres fortællinger, at de på ene side er omgivet af venner, familie og øvrige voksne, som børnene kan trække på i deres hverdag. Samtidig er det ud fra børnenes fortællinger tvivlsomt, om og i hvilket omfang de benytter sig af disse relationer, når de har det svært eller er kede af det. Det gør det vanskeligt for os at kategorisere disse børns udsagn som et udtryk for en oplevelse af håndterbarhed. Ydermere siger flere af børnene mere entydigt, at de ikke oplever at have nogle ressourcer at trække på, når de har det svært.

De mange flytninger under asyltilværelsen er desuden én af de risikofaktorer, der udfordrer asylbørnenes oplevelse af håndterbarhed. Eksempelvis udtrykker børnene stor frustration og magtesløshed overfor disse flytninger. Konsekvensen er, at børnene får vanskeligt ved at opbygge den nødvendige tillid og stabilitet til deres relationer. Det kan være en forklaring på, hvorfor der er en uoverensstemmelse mellem de aspekter, børnene påpeger som glædelige, men som ikke nødvendigvis bidrager til deres oplevelse af håndterbarhed. Glæden ved relationerne tyder derfor på at være af mere kortvarig karakter, men kunne potentielt set bidrage til asylbørnenes oplevelse af håndterbarhed, hvis relationerne var mere stabile.

Samlet set har børnene en større oplevelse af meningsfuldhed sammenlignet med deres oplevelse af begribelighed og håndterbarhed. Vi ser, at børnene er motiverede for fremtiden i den forstand, at de drømmer om jobs og har et håb om at få ophold. Dette fremtidsperspektiv bidrager til deres engagement i nutiden, når de eksempelvis er motiverede for at lære dansk og matematik. I det lys kan nutiden ikke siges at udgøre asylbørnenes eneste referenceramme, sådan som den eksisterende forskning ellers påpeger. Asylbørnene har et fremtidsperspektiv i kraft af deres drømme og håb. Dog er usikkerheden

om opholdstilladelser også det livsvilkår, der udgør en alvorlig risikofaktor i asylbørnenes liv. Usikkerheden medvirker til, at nogle af børnene ikke tør drømme om at få ophold, fordi det er forbundet med usikkerhed og frustration, og derfor kan livsvilkåret som asylansøger siges at udfordre asylbørnenes oplevelse af meningsfuldhed.

Endeligt belyser vi også, hvordan asylbørn kan opleve et særligt tilhørsforhold til øvrige venner eller voksne, der deler samme sprog eller etnicitet, og at disse tilhørsforhold bidrager til børnenes oplevelse af meningsfuldhed i hverdagen. Ligeledes vidner børnenes fortællinger om, at de har et ønske og et behov for at befinde sig et sted, hvor danskerne er. Følelsen af tilhørsforhold både i forhold til deres fortid og i forhold til deres nuværende livssituation bidrager til asylbørnenes oplevelse af meningsfuldhed.

Komponenterne i OAS hænger uløseligt sammen og påvirker gensidigt hinanden. I den forbindelse er det vigtigt at bemærke, at meningsfuldheden udgør den vigtigste komponent, og at der derfor kan være potentialer i at styrke de elementer, som asylbørnene oplever som meningsfulde. Vi ser desuden, hvordan OAS som helhed også styrkes, når et asylbørn fx har fået kognitive kompetencer til at håndtere sin vanskelige livssituation. Det styrker ikke blot barnets oplevelse af håndterbarhed, men også oplevelsen af begribelighed og meningsfuldhed.

Samlet set viser vores undersøgelse, hvilke aspekter der bidrager til glædelige oplevelser i asylbørnenes hverdag, men at de samme aspekter ikke nødvendigvis bidrager til deres oplevelse af mening i hverdagen. Vi har skildret en række forhold, som asylbørnene nævner, der bidrager til deres oplevelse af begribelighed, håndterbarhed og meningsfuldhed. Samtidig vidner børnenes fortællinger om, at der er en række strukturelle vilkår, der udgør en alvorlig belastning for deres oplevelse af mening i hverdagen.

13. Perspektivering

Her præsenteres to diskussioner i vores perspektivering. Først belyser vi, hvorledes børneperspektivet bidrager med en nuanceret viden til den eksisterende forskning om asylbørn i Danmark. Dernæst præsenteres et praksisrettet perspektiv, der består af to konkrete anbefalinger.

13.1 Børneperspektivets bidrag

Vores baggrund for at undersøge asylbørns oplevelse af mening udspringer af et ønske om og et behov for at belyse børneperspektiver. Derudover er vi motiveret af at supplere den eksisterende forsknings primære fokus på risikofaktorer ved at fokusere på de mulige positive aspekter, der kan være i asylbørns hverdag.

Gennem asylbørnenes fortællinger bidrager vi med en række nuancer i forhold til, hvad børnene oplever som glædeligt og meningsfuldt, men også med nuancer til på hvilke måder belastningerne udfordrer asylbørnenes oplevelse af mening. På baggrund af børnenes fortællinger ser vi, at børnene søger væk fra asylcentret og gerne vil lave aktiviteter udenfor centret. I den forbindelse påpeger den eksisterende forskning, at børnenes liv på centret er en svær tid, der er forbundet med ventetid og kedsomhed. Dette forhold kan suppleres på baggrund af vores undersøgelse, da den belyser nogle af de dynamikker, der udspiller sig i børnenes motivation for at komme væk fra centret. Vi ser, at motivationen dels er begrundet i et ønske og et behov for at være der, hvor danskerne er, da det kan give dem en følelse af at høre til det samfund, de nu befinder sig i. Derved må baggrunden for, at børnene søger væk fra centret forstås som noget dynamisk, der er begrundet i andet end ventetid og kedsomhed. Tilværelsen på centret må forstås på baggrund af andet end belastende forhold. Tilværelsen er også præget af en motivation for at være en del af det omgivende samfund, og en styrkelse af denne motivation kan bidrage til asylbørns oplevelse af mening. Samtidig vil udsigterne til manglende opholdstilladelser kunne udfordre selv samme oplevelse af mening, da vi gennem børnenes fortællinger hører, at usikkerheden skaber frygt og frustration.

Et andet eksempel på, hvorledes det er vigtigt at medtage de dynamiske processer i forståelsen af, hvordan asylbørn oplever mening, knytter sig til de aktiviteter, som

den eksisterende forskning påpeger kan have en vigtig rolle i børnenes liv. Det kan fx være skole og fritidstilbud. I den sammenhæng bidrager vores undersøgelse med at tydeliggøre, hvordan det ifølge børnenes fortællinger ikke er aktiviteterne i sig selv, som spiller en vigtig rolle. De må forstås i relation til de underliggende processer, der knytter sig til aktiviteterne, som fx anerkendelse, samværet med gode venner, opbygning af tillid, følelsen af kontinuitet og struktur i hverdagen. Det er afgørende at medtage disse forhold i forståelsen af, hvordan aktiviteter bidrager til at blive glædelige og meningsfulde forhold i børnenes liv. Disse forhold er endvidere afgørende at medtage i planlægningen og faciliteringen af aktiviteter for en målgruppe, som asylbørn.

Endvidere bidrager børneperspektivet med en viden om, hvorledes fremtidsperspektivet kan få en afgørende rolle for asylbørns oplevelse af mening. Gennem asylbørnenes fortællinger bliver det tydeligt, at drømmen om job og ophold udgør en motivation for at lære noget og dygtiggøre sig i skolen. I den forbindelse kan den eksisterende forsknings pointe om, at nutiden er asylbørns eneste referenceramme udfordres, idet fremtidsdrømmene er tilstede hos børnene og bidrager til deres oplevelse af håb og sammenhæng i tilværelsen. Fremtidsperspektivet viser sig derved at have en afgørende rolle, og det rummer stort potentiale i forhold til at styrke asylbørns oplevelse af mening.

Gennem asylbørnenes fortællinger påpeger vi således vigtigheden af at inddrage børneperspektivet for at få et nuanceret billede af, hvordan asylbørn opfatter deres hverdag som asylansøgere, og hvad der bidrager til deres oplevelse af mening. Som nævnt i problemfeltet kan denne viden være relevant for det forebyggende socialt arbejde. Børnenes perspektiver er relevante for aktører på asylområdet. Det gælder blandt andet i de politiske prioriteringer samt i Udlændingestyrelsens og Dansk Røde Kors' organisering og planlægning af asylsystemet. De aktører, der arbejder på asylområdet kan med fordel betragte asylbørn som aktører, der ønsker at blive hørt og har potentiale til at mestre deres vanskelige livssituation ved hjælp af den rette støtte. Vores undersøgelse viser desuden, at asylbørn er kompetente individer, der formår at reflektere over deres egen livssituation, og at deres perspektiver bidrager med nuancer til, hvad der kan bidrage såvel som udfordre deres mestring af en vanskelig livssituation.

13.2 anbefalinger til praksis

Her præsenteres vores praksisrettede perspektivering. Vi medtager denne form for perspektivering, da vores undersøgelse om asylbørns oplevelse af mening har vist enkelte forhold og nuancer, som kan være relevante at tage med videre i det forebyggende sociale arbejde, der retter sig mod asylbørns hverdag i Danmark. Selvom vores undersøgelse har en række begrænsninger og således kun er et ydmygt bidrag, mener vi, at vores anbefalinger kan være inspirerende for andre.

Den første anbefaling retter sig mod børnenes skoledag. På baggrund af vores undersøgelse ser vi, at undervisningen på asylskolen til tider fremstår endimensionel og triviel for asylbørnene. Det kan skyldes, at børnene primært undervises i dansk og matematik, mens emner fra andre fag kun delvist inkorporeres i danskundervisningen. Asylbørnene oplever dog ikke den faglige brede, da det ikke fremgår af dagens program, at de fx gennem dansk undervises i biologi. Her mener vi, at lærerne på asylskolerne med fordel kan tydeliggøre for eleverne, at de undervises i forskellige faglige perspektiver ved at gøre det synligt på tavlen. Dette vil bidrage til børnenes oplevelse af mening, da variationen i de faglige udfordringer dels kan opleves motiverende, og dels kan opleves tilsvarende til de faglige vilkår, som flere af børnene udtrykker gør sig gældende i en dansk folkeskole.

Vores anden anbefaling retter sig mod asylbørnenes fritidsaktiviteter på asylcentret. Gennem vores undersøgelse er det tydeligt, at de daglige fritidstilbud Dansk Røde Kors faciliterer er afgørende for de glædelige oplevelser, som asylbørnene refererer til i beskrivelsen af deres hverdag. Fritidstilbuddene bidrager til, at asylbørn kan knytte relationer til jævnaldrene såvel som øvrige voksne, der kan vise sig at få en støttende og omsorgsfuld rolle i børnenes liv. Derudover er aktiviteterne med til at skabe struktur og aktivering i børnenes hverdag. Det er derfor vigtigt, at tilbuddene så vidt muligt bliver gjort attraktive for alle grupper af børn. Vi oplevede, at flere af pigerne, af religiøse og kulturelle årsager, ikke benytter sig af de eksisterende fritidstilbud. Det resulterer i, at de øvrige piger heller ikke deltager i tilbuddene, da de føler, der er et overvældende antal drenge tilstede. Her vil det fra pigernes perspektiv være at foretrække, hvis centrene udbyder fritidsaktiviteter, som er særligt målrettet piger, hvorved at de kan få flere glædelige og meningsfulde oplevelser i fritiden.

14. Kvalitetsvurdering

I dette afsnit foretager vi en kvalitetsvurdering af specialet ud fra begreberne *reliabilitet*, *analytisk generalisering* og *validitet*. Begreberne er omdiskuterede og rummer ikke en entydig betydning. De anvendes dog ofte til at diskutere videns troværdighed, styrke og overførbarehed (Kvale & Brinkmann 2009:267).

Reliabilitet kan forstås på flere måder (Juul & Pedersen 2012b:428; Juul 2010:86). Vi vælger at forstå begrebet som gennemskuelighed i forskningsprocessen, som gør det vigtigt at valg løbende ekspliciteres og begrundes (Ibid.). Gennem vores metodeovervejelser tilstræber vi at gøre vores forskningsproces gennemskuelig for læseren ved at ekspliciteres og begrunde de styrker og svagheder, der eksempelvis er i forbindelse med vores brug af deltagerobservation og interview. Det bidrager endvidere til gennemskueligheden, at vi i analysen tydeliggør, hvornår vi siger noget på baggrund af empirien, og hvornår der er tale om pointer fra teori eller eksisterende forskning. Herigennem bidrager vi til specialets reliabilitet (Ibid.).

I det følgende diskuterer vi, hvordan vores opgave kan være analytisk generaliserbar, og hvordan den således kan være til inspiration for aktører, der arbejder med asylbørn (Kvale & Brinkmann 2009:289). Til dette kræves en bedømmelse af, hvorvidt resultaterne af vores undersøgelse kan være vejledende for en anden lignende kontekst, baseret på forskelle og ligheder mellem de to kontekster (Ibid.). Her er det relevant at påpege, at vores informanter har befundet sig relativt lang tid i asylsystemet, hvilket kan være anderledes for øvrige asylbørn. Endvidere befinder vores informanter sig på et af Dansk Røde Kors' asylcentre, hvilket har betydning for de rammer og vilkår, de lever under. Det kan forholde sig anderledes for de asylbørn, der er bosat på kommunale asylcentre. Her kan forhold som bolig, skole og fritidsaktiviteter være anderledes, og derved kan de også have en anderledes hverdag. Ikke desto mindre vil det være fælles for asylbørn på tværs i landets asylcentre, at de befinder sig i en asylansøgningsproces og derfor formelt set har status som asylansøgende børn i Danmark. Det betyder, at ventetiden og usikkerheden om, hvad fremtiden bringer er et ens vilkår for alle asylbørn.

Derudover bygger en analytisk generalisering på righoldige kontekstuelle beskrivelser (Ibid.:292). Dette imødekommer vi ved løbende at beskrive konteksten for vores

undersøgelse, fx gennem præsentationen af asylområdet i Danmark i kapitel fire, hvormed det er tydeligt under hvilke omstændigheder, vores analytiske pointer udspiller sig. Derved kan det fx gøres tydeligt for praktikere, hvorledes de kan spejle deres felt i den kontekst, vi undersøger og således afgøre, om de kan lade sig inspirere af vores resultater.

Til sidst diskuterer vi specialets validitet. Det bidrager til specialets validitet, at vi under vores empiriindsamling samt i vores analyse og diskussion undersøger, hvordan asylbørnene beskriver såvel som oplever mening i hverdagen, eftersom det var formålet med vores undersøgelse (Juul & Pedersen 2012b:426f). Det er dog ikke alle arenaer i børnenes liv, vi har haft adgang til, hvilket også kan nævnes som en begrænsning ved specialets validitet. Vi har fx kun haft mulighed for at undersøge familiedimensionen ganske overfladisk igennem informanternes udsagn – en ellers betydningsfuld dimension i børnenes liv, som vi formoder kunne have givet andre og vigtige nuancer til vores forståelse af asylbørns oplevelse af mening.

Endvidere knytter forståelsen af validitet sig til, i hvilket omfang det empiriske materiale og fortolkningen er i stand til at afspejle det, forskeren ønsker at belyse (Kristiansen & Krogstrup 2009:203f). Gennem vores empiriske materiale, som både bygger på deltagerobservation og interviews, får vi indsigt i børnenes egne perspektiver. Endeligt bidrager vores brug af teoretiske begreber til, at vi har kunne fortolke det empiriske materiale i forhold til de spørgsmål, vi ønskede at belyse. Disse forhold bidrager til specialets validitet. Tidsbegrænsningen og de sproglige udfordringer har begrænset os i ikke at kunne undersøge børnenes perspektiver dybdegående og så nuanceret, som det kunne have været ønsket. I den forbindelse kan det påpeges, at når vi belyser en vanskelig, kompleks problemstilling som asylbørns oplevelse af mening i hverdagen, ville det have været mere optimalt, hvis vi havde befundet os længere tid i feltet. Samtidig ville det have styrket specialet, hvis sprogbarriererne ikke havde været der. Når det er sagt, besvarer undersøgelsen vores problemformulering, og vi har kunne belyse, hvordan asylbørn beskriver deres hverdag og oplever mening i hverdagen på et dansk asylcenter.

Litteraturliste

Andersson, Hans E., Ascher, Henry, Björnberg, Ulla & Eastmond, Maritta (red.) (2010): *Mellan det förflutna och framtiden. Asylsökande barns välfärd, hälsa och välbefinnande*, Göteborgs Universitet, Centrum för Europaforskning, Göteborg

Antonovsky, Aaron (2000): *Helbredets mysterium: At tåle stress og forblive rask*, Hans Reitzels Forlag, København

Backe-Hansen, Elisabeth & Frønes, Ivar (2012): "Hvordan forske på og med barn og unge?" i Backe-Hansen, Elisabeth & Frønes, Ivar (red.): *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskningen*, Gyldendal Akademisk, Oslo

Bak, Maren (2013): "Barndom och migration" i Bak, Maren & von Brömssen, Kerstin (red.): *Barndom och migration*, Boréa Bokforlag, Umeå

Bak, Maren & von Brömssen, Kerstin (red.) (2013): *Barndom och migration*, Boréa Bokforlag, Umeå

Berg-Sørensen, Anders (2010): "Hermeneutik og fænomenologi" i Jacobsen, Michael H., Lippert-Rasmussen, Kasper & Nedergaard, Peter (red.): *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*, Hans Reitzels Forlag, København

Betancourt, Theresa S. & Khan, Kashif T. (2008): "The mental health of children affected by armed conflict: Protective processes and pathways to resilience" i *International Review of Psychiatry*, 20 (3)

Christensen, Else & Andersen, Kathrine V. (2006): *Livsvilkår for familie med børn på danske asylcentre*, Socialforskningsinstituttet, 06:25, København

Dahlin, Ulrik (2014): *Hvem tager hensyn til barnets tarv?* i Information, 09.04.2014: <http://www.information.dk/493876> (18.02.15)

Dansk Evalueringsinstitut (2009): *Børneperspektiver*, notat: <http://www.eva.dk/udgivelser/2009/boerneperspektiver/view> (11.04.15)

Dansk Flygtningehjælp (2010): *Hvor skulle vi vide det fra? En undersøgelse af asylansøgerees behov for juridisk rådgivning og information*, Dansk Flygtningehjælp, København

Egelund, Tine & Christensen, Else (2002): *Børnesager. En evaluering af den forebyggende indsats*, Socialforskningsinstituttet: <http://www.sfi.dk/søgesvar-4455.aspx?Action=1&NewsId=852&PID=9262> (22.04.15)

Egelund, Tine, Christensen, Pernille S., Jakobsen, Turf B., Jensen, Tina G. & Olsen, Rikke F. (2009): *Anbragte børn og unge – en forskningsoversigt*, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 09:24, København

Europarådet (2014): *Following his visit to Denmark from 19 to 21 November 2013*, rapport af menneskeretskommissær Nils Muižnieks, Strasbourg, 24.03.2014: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2487451&SecMode=1&DocId=2121972&Usage=2> (09.02.15)

- Gammeltoft-Hansen, Thomas & Whyte, Zachary (2011):** "Dansk asylpolitik 1983-2000" i Vitus, Kathrine & Nielsen, Signe S. (red.): *Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand*, Hans Reitzels Forlag, København
- Gjærum, Bente, Grøholt, Berit & Sommerschild, Hilchen (2000):** "Forord" i Gjærum, Bente, Grøholt, Berit & Sommerschild, Hilchen (red.): *Mestring som mulighed i mødet med børn, unge og forældre*, Gyldendal, København
- Gregersen, Lajla Holtebo (2011):** *Hverdagsliv for børn på Brovst Asylcenter – En kvalitativ undersøgelse af børnenes mulighed for at få mening og blive styrket i deres handlekompetencer i hverdagen*, Brovst Asylcenter
- Gulbrandsen, Liv M., Seim, Sissel & Ulvik, Oddbjørg S. (2012):** "Barnets rett til deltagelse i barnevernet: Samspil og meningsarbeid" i *Sociologi i dag*, vol. 42, nr. 3-4
- Harboe, Thomas (2006):** *En indføring i samfundsvidenskabelig metode*, 4. Udgave, 2. Oplag, Forlaget Samfundslitteratur
- Hedegaard, Marianne, Frost, Søren & Larsen, Inger (2004):** *Krigsramte børn i eksil*, Forlaget Klim, Århus
- Højberg, Henriette (2013):** "Hermeneutik" i Fuglsang, Lars, Olsen, Poul B. & Rasborg, Klaus (red.): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. På tværs af fagkulturer og paradigmer*, 3. Udgave, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg
- Jacobsen, Michael H., Lippert-Rasmussen, Kasper & Nedergaard, Peter (2010):** "Hvad er videnskabsteori?" i Jacobsen, Michael H., Lippert-Rasmussen, Kasper & Nedergaard, Peter (red.): *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*, Hans Reitzels Forlag, København
- James, Allison, Jenks, Chris & Prout, Alan (1999):** *Den teoretiske barndom*, Gyldendal, København
- Jensen, Bent D. (2014a):** "Verdensdag for flygtninge markeres med trist rekord: Over 50 millioner flygtninge" i *Netavisen Sameksistens*, 26.06.2014: <http://www.sameksistens.dk/nyhed/article/verdensdag-for-flygtninge-markeres-med-trist-rekord-over-50-millioner-flygtninge/> (19.02.15)
- Jensen, Birgitte S. (2014):** *Inddragelse af udsatte børn og unge i socialt arbejde – reel inddragelse eller symbolsk retorik*, ph.d. afhandling, Aalborg Universitet
- Jensen, Birgitte S. & Katz, Susanne (2012):** *Holdbare løsninger via inddragelse*, CAFA - Center for afklarende og forebyggende socialt arbejde, Roskilde: http://www.cafa.dk/wp-content/uploads/2012/06/holdbare_losninger_via_inddragelse_07062012.pdf (18.02.15)
- Jensen, Tine K. (2012):** "Intervjuer med barn og unge i spesielt vanskelige livssituasjoner – kan vi snakke med barn om alt?" i Backe-Hansen, Elisabeth & Frønes, Ivar (red.): *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskningen*, Gyldendal Akademisk, Oslo
- Juul, Søren (2010):** *Solidaritet, anerkendelse, retfærdighed og god dømmekraft*, Hans Reitzels Forlag, København

- Juul, Søren (2012a):** "Fænomenologi" i Juul, Søren & Pedersen, Kirsten B. (red.): *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori. En indføring*, Hans Reitzels Forlag, København
- Juul, Søren (2012b):** "Hermeneutik" i Juul, Søren & Pedersen, Kirsten B. (red.): *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori. En indføring*, Hans Reitzels Forlag, København
- Juul, Søren & Pedersen, Kirsten B. (2012a):** "Hvorfor videnskabsteori?" i Juul, Søren & Pedersen, Kirsten B. (red.): *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori. En indføring*, Hans Reitzels Forlag, København
- Juul, Søren & Pedersen, Kirsten B. (2012b):** "Videnskabsteoretiske retninger og projektarbejdet" i Juul, Søren & Pedersen, Kirsten B. (red.): *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori. En indføring*, Hans Reitzels Forlag, København
- Jørgensen, Anja (2008):** "Hermeneutik, fænomenologi og interaktionisme – tre sider af samme sag?" i Jacobsen, Michael H. & Pringle, Keith (red.): *At forstå det sociale – sociologi og socialt arbejde*, Akademisk forlag, København
- Jørgensen, Per S. (2011):** "Forord" i Bo, Karsen-Asta, Guldager, Jens & Zeeberg, Birgitte (red.): *Udsatte børn – et helhedsperspektiv*, 2. Udgave, Akademisk forlag, København
- Jørgensen, Per S. (2000):** "Børn som deltagere – i deres eget liv" i Jørgensen, Per S. & Kampmann, Jan (red.): *Børn som informanter*, Børnerådet, København
- Kampmann, Jan (1998):** *Børneperspektivet og børn som informanter*, arbejdsnotat nr. 1, udgivet af Børnerådet, trykt af Socialministeriet
- Kampmann, Jan (2000):** "Børn som informanter og børneperspektiv" i Jørgensen, Per Schultz & Kampmann, Jan (red.): *Børn som informanter*, Børnerådet, København
- Kristensen, Catharina J. (2009):** "Interviews med enkeltpersoner" i Fuglsang, Lars, Hagedorn-Rasmussen, Peter & Olsen, Poul B. (red.): *Teknikker i samfundsvidenskaberne*, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg
- Kristiansen, Søren & Krogstrup, Hanne K. (2009):** *Deltagende observation – en introduktion til en forskningsmetodik*, København, Hans Reitzels Forlag
- Kvale, Steiner & Brinkmann, Svend (2009):** *InterView – introduktion til et håndværk*, Hans Reitzels Forlag, København
- Luthar, S. Suniya & Cicchetti, Dante (2000):** "The construct of resilience: Implications for interventions and social policies" i *Development and Psychopathology*, 12, Cambridge University Press, USA
- Luthar, S. Suniya, Cicchetti, Dante & Becker, Bronwyn (2000):** "The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines of Future Work" i *Child Development*, Vol. 71, Nr. 3
- Montgomery, Edith (2000):** *Flygtningebørn. Traume, udvikling, intervention*, Dansk psykologisk forlag, København
- Montgomery, Edith (2011):** "Langtidsfølger" i Vitus, Kathrine & Nielsen, Signe S. (red.): *Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand*, Hans Reitzels Forlag, København

Nielsen, Signe S., Nørredam, Marie, Christiansen, Karen L. & Krasnik, Allan (2011): "Trivsel" i Vitus, Kathrine & Nielsen, Signe S. (red.): *Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand*, Hans Reitzels Forlag, København

nyidanmark.dk: "Asyl", Udlændingestyrelsen (under Justitsministeriet) og Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (under Beskæftigelsesministeriet):
<https://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/asyl/> (10.04.15)

nyidanmark.dk a: "Hvor ligger centrene?" Udlændingestyrelsen (under Justitsministeriet) og Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (under Beskæftigelsesministeriet):
https://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/asyl/asylcentre/hvor_ligger_centrene.htm
(18.05.15)

nyidanmark.dk b: "Undervisning og aktivering", Udlændingestyrelsen (under Justitsministeriet) og Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (under Beskæftigelsesministeriet):
http://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/asyl/asylansoegernes_vilkaar/undervisning_og_aktivering.htm (18.05.15)

nyidanmark.dk c: "Forsørgelse", Udlændingestyrelsen (under Justitsministeriet) og Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (under Beskæftigelsesministeriet):
https://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/asyl/asylansoegernes_vilkaar/forsoergelse.htm
(11.04.15)

nyidanmark.dk d: "Kontante ydelser", Udlændingestyrelsen (under Justitsministeriet) og Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (under Beskæftigelsesministeriet):
https://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/asyl/asylansoegernes_vilkaar/kontante_ydelser.htm (11.04.15)

Ostenfeld, Dorte (2006): *Resiliens som et nyt perspektiv*, Forlaget Skolepsykologi, Psykologisk Pædagogisk Rådgivning, København

Rendtorff, Jacob Dahl (2013): "Fænomenologiens og dens betydning" i Fuglsang, Lars, Olsen, Poul B. & Rasborg, Klaus (red.): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. På tværs af fagkulturer og paradigmer*, 3. Udgave, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg

Rich, Bente (2004): "Asyl- og flygtningeliv" i *Social Politik*, Socialpolitisk Forening, Nr. 6, december, Socialpolitisk Forlag, København NV

rodekors.dk a: "Ofte stillede spørgsmål om asylarbejdet", Røde Kors:
<http://www.rodekors.dk/det-goer-vi/asyl/asylarbejdet-i-danmark/ofte-stillede-spoergsmaal-om-asylarbejdet> (05.02.15)

Servicestyrelsen (2011): "Kapitel 4" i *Håndbog om barnets reform*:
<http://socialstyrelsen.dk/udgivelser/handbog-om-barnets-reform> (28.05.15)

Shapiro, Ditte K., Christensen, Karen L. & Nielsen, Morten Velsing (2010): *Børn i risikozonen. Psykologisk screening i Dansk Røde Kors Asylafdeling*, Dansk Røde Kors Asylafdeling, Birkerød

- Shapiro, Ditte K. & Christiansen, Karen L. (2011):** "Asylsøgende børns baggrund" i Vitus, Kathrine & Nielsen, Signe S. (red.): *Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand*, Hans Reitzels Forlag, København
- Skytte, Marianne (2007):** *Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde*, 3. reviderede udgave, Gyldendals Bogklubber
- Smith, Eva (2011):** "Forord" i Vitus, Kathrine & Nielsen, Signe S. (red.): *Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand*, Hans Reitzels Forlag, København
- Sommerschild, Hilchen (2000):** "Mestring som styrende begreb" i Gjørum, Bente, Grøholt, Berit & Sommerschild, Hilchen (red.): *Mestring som mulighed i mødet med børn, unge og forældre*, Gyldendal, København
- Spring, Frank & Spring, Heidi H. (2014):** *Udsat – Læreren og skolen som beskyttelsesfaktor, Dafolo*, Frederikshavn
- Svensen, Grete (2013):** *Traumatiserede flygtninge og socialt arbejde*, 2. udgave, v/ Mette Blauenfeldt og Sara Priskorn, Hans Reitzels Forlag, København
- Szulevicz, Thomas (2015):** "Deltagerobservation" i Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (red.): *Kvalitative metoder, en grundbog*, 2. Udgave, Hans Reitzels Forlag
- Thagaard, Tove (2004):** *Systematik og indlevelse. En indføring i kvalitativ metode*, Akademisk forlag, København
- Udlændingemyndighederne (2014):** *Tal på udlændingeområdet pr. 31. 12. 2014*, Justitsministeriet, Udlændingestyrelsen og Arbejdsmarked & Rekruttering: <http://www.nyidanmark.dk/NR/rdonlyres/E3C50EA0-BD36-4DDD-9C8D-7AAF44DE1F12/0/senestetalpaaudlomrpdfpdf.pdf> (28.01.15)
- Ulvik, Oddbjørg S. (2009):** "Barns rett til deltagelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelpers samarbeid med barn" i *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, Vol. 46, nr. 12
- Vedeler, Liv (2008):** *Social mestring i barnegrupper*, Akademisk Forlag, København K
- Vitus, Kathrine (2011a):** "Indledning" i Vitus, Kathrine & Nielsen, Signe S. (red.): *Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand*, Hans Reitzels Forlag, København
- Vitus, Kathrine (2011b):** "Ventetid" i *Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand*, Hans Reitzels Forlag, København
- Vitus, Kathrine (2011c):** "Børns status" i Vitus, Kathrine & Nielsen, Signe S. (red.): *Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand*, Hans Reitzels Forlag, København
- Vitus, Kathrine, Christensen, Else, Juul, Claus & Seidenfaden, Dea (2011):** "Hverdagsliv" i Vitus, Kathrine & Nielsen, Signe S. (red.): *Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand*, Hans Reitzels Forlag, København
- Vitus, Kathrine & Lidén, Hilde (2013):** "Asylsökande barn i Norge och Danmark" i Bak, Maren & von Brömssen, Kerstin (red.): *Barndom och migration*, Umeå, Boréa Bokforlag

Vitus, Kathrine & Lidén, Hilde (2010): "The Status of the Asylum-seeking Child in Norway and Denmark: Comparing Discourses, Politics and Practices" i *Journal of Refugee Studies*, Vol. 23, No. 1. Oxford University Press

Vitus, Kathrine & Nielsen, Signe Smith (red.) (2011): *Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand*, Hans Reitzels Forlag, København

Warming, Hanne (2011): *Børneperspektiver. Børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde*, Akademisk Forlag

Woodhead, Martin (2005): "Early Childhood Development: a question of rights" i *International Journal of Early Childhood*, November